

Bruxelles, 6.10.2020.
COM(2020) 660 final

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU,
EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA**

Komunikacija o politici proširenja EU-a za 2020.

{SWD(2020) 350 final} - {SWD(2020) 351 final} - {SWD(2020) 352 final} -
{SWD(2020) 353 final} - {SWD(2020) 354 final} - {SWD(2020) 355 final} -
{SWD(2020) 356 final}

Komunikacija o politici proširenja EU-a za 2020.

I. UVOD

Otkako je nova Komisija preuzela dužnost krajem 2019., na programu proširenja EU-a došlo je do **velikih pomaka**. U veljači 2020. Komisija je donijela prijedloge za **poboljšanje procesa pristupanja**, a u ožujku su članovi Europskog vijeća podržali odluku Vijeća za opće poslove o **otvaranju pregovora o pristupanju** s Republikom Albanijom i Republikom Sjevernom Makedonijom. Na sastanku na vrhu EU-a i zapadnog Balkana 6. svibnja 2020. čelnici EU-a potvrdili su odlučnost Unije da još više pojača svoj angažman u regiji i pozdravili obećanje partnera sa zapadnog Balkana da će temeljito i energično provesti potrebne reforme.

Razorni učinak **pandemije bolesti COVID-19** nastavlja obilježavati 2020. Iako ozbiljno pogođen ovom krizom, EU je pružio sveobuhvatnu potporu nastojanjima vlada, posebno na zapadnom Balkanu, u suočavanju s tim izazovima. EU je isto tako započeo s preraspodjelom financijske pomoći s obzirom na hitnosti s kojima se regija suočava zbog krize, odgovarajući i na zdravstvene i na društveno-gospodarske potrebe.

EU je mobilizirao **paket od više od 3,3 milijarde EUR** u korist **građana i poduzeća** zapadnog Balkana¹. To uključuje preraspodjelu **Instrumenta pretpristupne pomoći u iznosu od 38 milijuna EUR** za trenutačnu potporu zdravstvenom sektoru, posebice isporukom osnovnih potrepština za spašavanje života kao što su osobna zaštitna oprema, testovi i ventilatori, **389 milijuna EUR za društveni i gospodarski oporavak**, dodatnih **455 milijuna EUR u paketu za ponovno pokretanje gospodarstva** za regiju u uskoj suradnji s međunarodnim financijskim institucijama i **8 milijuna EUR** iz Instrumenta za doprinos stabilnosti i miru za potporu mjerama odgovora na bolest COVID-19 za migrante, izbjeglice i tražitelje azila na zapadnom Balkanu, kao i prijedlog² za **750 milijuna EUR makrofinancijske pomoći** te **paket od 1,7 milijardi EUR pomoći Europske investicijske banke**.

Aktualna pandemija jasno je pokazala kako EU i zapadni Balkan **zajedno rješavaju zajedničke probleme**. To uključuje **zajedničku nabavu medicinske opreme**, povezivanje regije s radom Odbora za zdravstvenu sigurnost EU-a, izuzeće od EU-ovog programa odobrenja izvoza za osobnu zaštitnu opremu³ i opskrbu EU-a materijalima za testiranje koje je razvio Zajednički istraživački centar Europske komisije kako bi se osiguralo ispravno funkcioniranje testova za bolest COVID-19 na zapadnom Balkanu. Suradnja EU-a i zemalja zapadnog Balkana i potpora EU-a **uvelike nadilaze ono što je bilo koji drugi partner pružio zapadnom Balkanu**, što odražava strateško pozicioniranje te regije.

Te i druge mjere utvrđene su u **Komunikaciji Komisije „Potpora zapadnom Balkanu u borbi protiv bolesti COVID-19 i za oporavak nakon pandemije”**⁴ donesenoj 29. travnja. U toj komunikaciji navedena je neposredna potpora EU-a zapadnom Balkanu u borbi protiv bolesti COVID-19. Ubrzo nakon toga čelnici EU-a i zapadnog Balkana sastali su se putem videokonferencije

¹ Financijska sredstva dodijeljena u okviru postojećega višegodišnjeg okvirnog programa 2014.–2020.

² 2020/0065 (COD) Prijedlog odluke Europskog parlamenta i Vijeća o pružanju makrofinancijske pomoći partnerima u procesu proširenja i partnerima u susjedstvu u kontekstu krize uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19. 22. travnja 2020.

³ Provedbena uredba Komisije (EU) 2020/568 od 23. travnja 2020. o uvođenju obveze predočenja odobrenja u slučaju izvoza određenih proizvoda (SL L 129, 24.4.2020.)

⁴ [COM\(2020\) 315 final](#)

6. svibnja na sastanku na vrhu u Zagrebu, ponovno izražavajući snažnu solidarnost EU-a sa zapadnim Balkanom i potvrđujući europsku perspektivu za regiju.

Travanjskom komunikacijom postavljena je i podloga za **Gospodarski i investicijski plan**⁵ za regiju koji je donesen paralelno s ovom komunikacijom. Gospodarski i investicijski plan ima za cilj **potaknuti dugoročni oporavak**, poboljšati gospodarski rast i podržati reforme potrebne za napredak na putu prema EU-u, **uključujući približavanje zapadnog Balkana jedinstvenom tržištu EU-a**. Cilj mu je **osloboditi neiskorišteni gospodarski potencijal** regije i **znatan prostor za povećanu unutarregionalnu gospodarsku suradnju i trgovinu**.

U odnosu na **Tursku**, EU je do sada preusmjerio 83 milijuna EUR za potporu borbi protiv bolesti COVID-19 i potporu onima koji su najviše pogođeni. U kontekstu Instrumenta za izbjeglice u Turskoj, Komisija je odmah pokrenula aktivnosti za informiranje o izbjegličkoj populaciji, koja je među najosjetljivijim skupinama. Postignut je sporazum s turskom vladom o mobilizaciji štednje i sredstava za nepredviđene okolnosti u okviru Instrumenta za potporu nacionalnom odgovoru na bolest COVID-19. Ta će se podrška nastaviti. Turska je obećala dati 75 milijuna EUR kao svoj doprinos potpori potrazi za cjepivom na sastanku na vrhu u kontekstu globalnog odgovora na bolest COVID-19 održanom 4. svibnja.

Pregled ključnih događaja

Europska komisija je 5. veljače donijela **Komunikaciju „Unapređenje pristupnog procesa – Vjerodostojna perspektiva EU-a za zapadni Balkan”**⁶. Komunikacijom, koju je Vijeće prihvatilo u ožujku, iznose se konkretni prijedlozi za jačanje procesa pristupanja, čineći ga predvidljivijim, vjerodostojnijim, dinamičnijim i podložnim jačem političkom usmjeravanju. Ističe se da se proces pristupanja temelji na objektivnim i jasnim kriterijima i rigoroznoj uvjetovanosti te se jača reverzibilnost, dopuštajući EU-u da djelotvornije i proporcionalnije sankcionira svaku ozbiljnu stagnaciju ili zaostajanje u provedbi reforme. Prijedlozima Komisije naglašava se važnost procesa pristupanja temeljenog na zaslugama koji je izgrađen na vjerodostojnosti, uzajamnom povjerenju i jasnim obvezama Europske unije i zemalja zapadnog Balkana, s još jačim fokusom na temeljne reforme. Komisija je 2. ožujka predstavila ažurirane podatke o provedbi reformi u Albaniji⁷ i Sjevernoj Makedoniji⁸. Ti su podaci pokazali da se obje države više zalažu i da su ostvarile daljnje opipljive i održive rezultate u ključnim područjima navedenima u zaključcima Vijeća iz lipnja 2018.

Nakon toga, **Vijeće za opće poslove** u ožujku 2020. **usvojilo je Komunikaciju Komisije**, odlučilo **otvoriti pregovore o pristupanju s Albanijom i Sjevernom Makedonijom** i pozvalo Komisiju da podnese prijedloge za **pregovaračke okvire** s dvije zemlje.

Komisija je svoje **prijedloge za pregovaračke okvire predstavila u srpnju 2020**. Ovi prijedlozi integriraju i dalje razvijaju pojačani pristup procesu pristupanja. Komisija je izvijestila i o daljnjoj provedbi reformi u Albaniji i Sjevernoj Makedoniji. Komisija sa zanimanjem iščekuje prve međuvladine konferencije koje će biti sazvane u najkraćem roku nakon što Vijeće donese pregovaračke okvire.

---

⁵ COM(2020) 641/2

⁶ [COM\(2020\) 57 final](#)

⁷ [SWD\(2020\) 46 final](#)

⁸ [SWD\(2020\) 47 final](#)

Vijeće je navelo niz uvjeta koje Albanija mora ispuniti prije svoje prve međuvladine konferencije⁹. Zemlja je već postigla odlučujući napredak u ispunjavanju uvjeta koje je postavilo Vijeće u pogledu prve međuvladine konferencije.

Izvrješćivanje u ovogodišnjem paketu proširenja odražava i prijedloge **poboljšanog pristupa** procesu pristupanja. Procjene i preporuke za zemlje, posebno smjernice u pogledu budućnosti određenih reformskih prioritetima, još su jasnije i preciznije. Izvrješća pružaju veću transparentnost, među ostalim o stanju pregovora o pristupanju i opsegu u kojem se provode temeljne reforme. Daju se usporedni pregledi rezultata te provedbe, kao i vanjski pokazatelji kojima se nadopunjuju procjene Komisije. Veći doprinosi zatraženi su od država članica koje su tijekom postupka dale mišljenje i osigurale stručno znanje, među ostalim putem svojih veleposlanstava na terenu. Izvrješća uključuju i procjene javno-političke predanosti vlasti strateškom cilju pristupanja EU-u.

Komisija prvi put procjenjuje ukupnu ravnotežu u pregovorima o pristupanju s **Crnom Gorom** i sa **Srbijom** te predlaže daljnje smjernice. To bi trebalo omogućiti međuvladinim konferencijama, koje bi se trebale održati nakon objavljivanja godišnjeg paketa Komisije, da osiguraju forume za politički dijalog o reformama, razmotre ukupni proces pristupanja i utvrde plan za godinu koja slijedi, uključujući otvaranje i zatvaranje poglavlja i moguće korektivne mjere.

Od posljednjeg paketa proširenja Vijeće je donijelo zaključke¹⁰ u kojima se potvrđuje 14 ključnih prioriteta iz mišljenja Komisije o zahtjevu **Bosne i Hercegovine** za članstvo u Europskoj uniji¹¹. Mišljenje Komisije, izdano u svibnju 2019., daje sveobuhvatan plan reformi za vodstvo i podršku zemlji na njezinu putu prema integraciji u EU. U odnosu na **Kosovo*** postignut je ograničeni napredak u reformama povezanim s EU-om, posebno zbog produljenoga izbornog razdoblja i dvije izmjene vlasti. Bit će važno da kosovske vlasti udvostruče napore za napredak na europskom putu, uključujući provedbu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Tijekom prošle godine nastavila se provedba **akcijskog plana priloženog Strategiji za zapadni Balkan za 2018**. U strategiji su istaknuta područja u kojima su potrebne daljnje reforme i zalaganje partnera sa zapadnog Balkana, kao i potreba za pojačanom potporom EU-a regiji. Znatna dio tih aktivnosti naknadno su podržale države članice EU-a i partneri sa zapadnog Balkana u sklopu Programa prioriteta iz Sofije, koji je donesen na sastanku na vrhu održanom u svibnju 2018. u Sofiji. Novosti o napretku u provedbi različitih aktivnosti uključene su u prilogu ovoj Komunikaciji.

Turska je ključni partner EU-a i zemlja kandidatkinja. Nastavljeni su dijalog i suradnja s Turskom, posebno u vezi s rješavanjem izazova povezanih s migracijama, unatoč zabrinutosti zbog događaja na grčko-turskoj granici u ožujku 2020. Turska je nastavila s hvalevrijednim naporima da primi oko četiri

---

⁹ Prije prve međuvladine konferencije, Albanija bi trebala u potpunosti donijeti izbornu reformu u skladu s preporukama Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava, osiguravajući transparentno financiranje političkih stranaka i izbornih kampanja, osigurati kontinuiranu provedbu pravosudne reforme, uključujući osiguravanje funkcioniranja Ustavnog suda i Visokog suda, uzimajući u obzir relevantnu međunarodnu stručnost, uključujući primjenjiva mišljenja Venecijanske komisije, te dovršiti uspostavu specijaliziranih tijela za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala. Albanija bi trebala i dodatno ojačati borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala, među ostalim s pomoću suradnje s državama članicama EU-a i kroz akcijski plan za provedbu preporuka Radne skupine za financijsko djelovanje (FATF). Rješavanje problema neutemeljenih zahtjeva za azil, osiguravanje repatrijacija i izmjene zakona o medijima u skladu s preporukama Venecijanske komisije i dalje ostaju važni prioriteti.

¹⁰ U svojim zaključcima Vijeće pozdravlja mišljenje Komisije te potiče izvršna i zakonodavna tijela na svim razinama vlasti da počnu rješavati ključne prioritete utvrđene u mišljenju, u skladu s legitimnim težnjama građana Bosne i Hercegovine da napreduju prema Europskoj uniji.

¹¹ [COM\(2019\) 261 final](#)

* Ovim se nazivom ne dovode u pitanje stajališta o statusu te je u skladu s RVSUN-om 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda o proglašenju neovisnosti Kosova.

milijuna izbjeglica iz Sirije i drugih zemalja u najvećoj izbjegličkoj zajednici na svijetu. EU je nastavio pružati znatnu potporu izbjeglicama i zajednicama domaćinima u Turskoj, što je konkretno svjedočenje o solidarnosti EU-a. Instrumentom za izbjeglice u Turskoj mobilizirano je 6 milijardi EUR. Ugovorena je ukupno 5,1 milijarda EUR, od čega je isplaćeno 3,8 milijardi EUR. U srpnju 2020. EU je pristao mobilizirati dodatnih 485 milijuna EUR kako bi osigurao nastavak ključne humanitarne potpore iz Instrumenta do kraja 2021. Isplate u okviru Instrumenta dosegnele su u prosjeku 60 milijuna EUR mjesečno tijekom referentnog razdoblja, što ukazuje na bržu provedbu. Preostalo je sedam ugovora za potpisivanje od ukupno 115. I dalje će biti potrebna pomoć izbjeglicama pogođenim sirijskom krizom i zemljama domaćinima, a nedavnom komunikacijom Komisije o novom paktu o migracijama i azilu istaknuto je da će biti ključno da EU omogući kontinuirano i održivo financiranje u nekom obliku¹².

Međutim, Turska se nastavila udaljavati od Europske unije ozbiljnim nazadovanjem na područjima demokracije, vladavine prava, temeljnih prava i neovisnosti pravosuđa. Nastavak uhićenja i određivanje istražnog zatvora na temelju širokoga antiterorističkog zakonodavstva za oporbene čelnike, aktiviste za ljudska prava, novinare, pripadnike civilnog društva i akademike duboko zabrinjavaju. U lipnju 2019. Vijeće je, podsjećajući na svoje zaključke od 26. lipnja 2018., konstatiralo da su pregovori o pristupanju Turske zapravo zastali te se ne mogu razmatrati dodatna poglavlja ni za otvaranje ni za zatvaranje. Vanjska politika Turske sve se više sukobljavala s prioritetima EU-a u okviru zajedničke vanjske i sigurnosne politike, posebno zbog njezinih vojnih operacija na sjeveroistoku Sirije i dvaju memoranduma o razumijevanju potpisanih s vladom nacionalnog jedinstva Libije; jedan od njih o sigurnosnoj suradnji doveo je do većeg miješanja Turske u sukob u Libiji, a drugi memorandum o razgraničenju pomorske jurisdikcije, kojim se zanemaruju suverena prava grčkih otoka. S obzirom na neovlaštene aktivnosti bušenja koje Turska provodi na istočnom Sredozemlju, EU je u srpnju 2019. odlučio o nizu mjera, među ostalim o tome da zasad neće održati sastanak Vijeća za pridruživanje EU-a i Turske, kao ni daljnje sastanke na visokoj razini između EU-a i Turske. EU je nadalje u studenome 2019. donio okvir za ciljane mjere protiv Turske te u veljači 2020. odlučio dodati dvije osobe na popis osoba uvrštenih na temelju tog okvira za izricanje sankcija.

Europsko vijeće je 1. listopada 2020. izjavilo da je u strateškom interesu EU-a osigurati stabilno i sigurno okruženje na istočnom Sredozemlju i razviti suradnički i obostrano koristan odnos s Turskom. Pod uvjetom da se nastave konstruktivni naponi za zaustavljanje nezakonitih aktivnosti u odnosu na Grčku i Cipar, Europsko vijeće pristalo je pokrenuti pozitivan politički program EU-a i Turske s posebnim naglaskom na modernizaciju carinske unije i olakšavanje trgovine, međuljudske kontakte, dijaloge na visokoj razini te nastavak suradnje u pitanjima migracija, u skladu s Izjavom EU-a i Turske iz 2016. Europsko vijeće naglasilo je i da će u slučaju obnovljenih jednostranih djelovanja ili provokacija kojima se krši međunarodno pravo EU upotrijebiti sve instrumente i mogućnosti koje su mu na raspolaganju, među ostalim u skladu s člankom 29. UFEU-a i člankom 215. UFEU-a, kako bi branio svoje interese i interese svojih država članica.

Kako bi se osigurala suradnja i solidarnost u vezi s pandemijom bolesti COVID-19, prve mjere odgovora koje financira EU pokrenute su odmah nakon izbijanja pandemije. Preusmjereno je oko 83 milijuna EUR potpore EU-a, od čega je 52 milijuna EUR iz Instrumenta za izbjeglice u Turskoj brzo mobilizirano za najugroženije izbjeglice. Mehanizam Unije za civilnu zaštitu aktiviran je krajem svibnja 2020. kao podrška Turskoj u repatrijaciji turskih državljana koji su ostali blokirani u Peruu i Kolumbiji.

---

¹² COM(2020) 609 final o novom paktu o migracijama i azilu

II. TEMELJI ZA ČLANSTVO U EU-u

Priprema zemalja kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja za ispunjavanje zahtjeva za članstvo zahtijeva snažan fokus na temeljne reforme vladavine prava, gospodarstvo i funkcioniranje demokratskih institucija i javne uprave. Nastojanja u tim područjima nedjeljiva su i međusobno se nadopunjuju te se moraju odlučnije provoditi uz jasnu političku potporu. Još će se jači fokus usmjeriti na ove reforme nakon što je Vijeće prihvatilo prijedloge Komisije za unapređenje procesa pristupanja.

Vladavina prava ključni je aspekt demokratske preobrazbe i ključno mjerilo prema kojem EU procjenjuje napredak zemalja kandidatkinja prema članstvu. Napredak je znatno varirao tijekom posljednjih godinu dana. Jedan pozitivan element jest što se operativna suradnja zapadnog Balkana s državama članicama EU-a i agencijama EU-a nastavila poboljšavati i intenzivirati u borbi protiv terorizma i radikalizacije koja dovodi do nasilnog ekstremizma, kao i u vezi s migracijama i upravljanjem granicama. Međutim, vidljivi napredak u području vladavine prava i dalje je znatan izazov, koji je često u uzajamnoj vezi s nedostatkom političke volje, stalnim postojanjem određenih elemenata zarobljavanja države, ograničenim napretkom u području neovisnosti pravosuđa, institucionalnim otporom i sve nepovoljnijim okruženjem za civilno društvo. Europska komisija preporučila je da se izvanrednim mjerama poduzetim u kontekstu pandemije bolesti COVID-19 poštuju temeljna načela i vrijednosti, da te mjere budu proporcionalne, ograničene na ono što je nužno, vremenski ograničene, provedene na nediskriminatoran način, podložne sudskom i demokratskom nadzoru i sveukupno u skladu s europskim standardima.

Pravosuđe i temeljna prava

Neovisno i djelotvorno **pravosuđe** čije se odluke stvarno provode ključno je za vladavinu prava. Sporost promjena u pravosudnoj kulturi nastavlja se u cijeloj regiji zapadnog Balkana bez dovoljne predanosti načelu neovisnosti pravosuđa i poštovanja sudskih odluka. Javne vlasti osobito bi se trebale suzdržati od svakog miješanja u tekuće predmete i od davanja javnih komentara koji bi mogli narušiti sudske odluke.

Albanija nastavlja postizati dobar napredak u svojoj reformi pravosudnog sustava kontinuiranom provedbom sveobuhvatne reforme pravosuđa i opipljivim rezultatima postignutim u postupku provjere. Ukupno je doneseno više od 286 odluka, a svi prioritetni slučajevi riješeni su u prvom stupnju, što je dovelo do razrješenja ili dobrovoljnog odlaska 62 % evaluiranih sudaca. Uspostavljena su nova neovisna pravosudna tijela koja su u potpunosti operativna.

Sjeverna Makedonija postigla je dobar napredak, uz ostalo i stupanjem na snagu zakona o Uredu javnog tužitelja, što je ključni korak i osigurava, među ostalim, održivo rješenje za predmete Ureda posebnog tužitelja. Nakon takozvanog slučaja „reket” povezanog s navodnom iznudom i zlouporabom položaja u vezi sa slučajem Ureda posebnog tužitelja, bivša glavna posebna tužiteljica osuđena je zbog primanja mita i zlouporabe položaja.

Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u području pravosuđa. Ometanje reformi pravosuđa od strane političkih aktera i unutar samog pravosuđa te njegovo loše funkcioniranje potkopava ostvarivanje prava građana i borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala.

Kosovo je postiglo određeni napredak. Uspostavljeni su novi etički kodeks i stroži disciplinski postupci.

U Crnoj Gori postignut je ograničen napredak, no i dalje su prisutni izazovi u pogledu neovisnosti, profesionalnosti, učinkovitosti i odgovornosti pravosuđa.

U Srbiji nije bilo napretka tijekom razdoblja izvješćivanja jer nije provela preporuke iz prethodnog izvješća Komisije. Ustavni amandmani usmjereni na usklađivanje ustava s europskim standardima stavljeni su na čekanje do završetka parlamentarnih izbora. To kašnjenje utječe na donošenje povezanog zakonodavstva koje je potrebno radi povećanja zaštitnih mjera za neovisnost pravosuđa.

Ozbiljno nazadovanje primijećeno nakon pokušaja udara u Turskoj 2016. i dalje se nastavlja. Nastavili su se politički pritisci i premještaji velikog broja sudaca i tužitelja protiv njihove volje, što je još više narušilo neovisnost turskog pravosuđa, a duboke zabrinutosti i dalje postoje, posebno zbog sustavnog manjka neovisnosti pravosuđa, uključujući imenovanje paralelnog sustava mirovnih sudaca. Postojala je zabrinutost da su ti postupci uzrokovali autocenzuru i zastrašivanje u pravosuđu. Donošenjem strategije reforme pravosuđa propuštena je prilika za rješavanje mnogih nužnih temeljnih reformi.

U zemljama zapadnog Balkana i u Turskoj i dalje postoji raširena **korupcija**. Za ublažavanje stvarnih prijetnji demokratskim strukturama i za stabilno i transparentno poslovno okruženje potrebni su opipljivi rezultati u borbi protiv korupcije. Napredak u uspješnoj borbi protiv korupcije na visokoj i srednjoj razini razlikuje se unutar regije, iako je ukupni tempo usporio, a rezultati u većini zemalja daleko su od ispunjavanja zahtjeva za članstvo. Problem korupcije na visokoj razini i političke korupcije treba rješavati na jasniji i dosljedniji način. Jedan je od pozitivnih znakova angažmana sporazum Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore i Sjeverne Makedonije o sudjelovanju u aktivnostima u sklopu Programa prioriteta iz Sofije u vezi s praćenjem suđenja u predmetima korupcije i organiziranog kriminala na visokoj razini; u tom pogledu potrebna je daljnja rasprava sa Srbijom. Javna nabava i dalje je posebno izložena rasprostranjenosti korupciji. Potrebno je ojačati mehanizme kontrole u cijelom postupku nabave te odlučnim i ambicioznim mjerama znatno povećati transparentnost.

Albanija je postigla dobar napredak u borbi protiv korupcije. Napredak postupka provjere ostvaruje utjecaj i donesene su neke presude protiv visokih dužnosnika.

Sjeverna Makedonija postigla je dobar napredak u borbi protiv korupcije. Postoji konsolidacija dosadašnjih rezultata istrage, kaznenog progona i suđenja u predmetima korupcije na visokoj razini, a Državno povjerenstvo za sprečavanje korupcije sve je aktivnije.

U Bosni i Hercegovini nije postignut napredak. Neusklađenost zakonodavstva u cijeloj zemlji te slaba institucionalna suradnja i koordinacija i dalje koče borbu protiv korupcije.

U Kosovu je zabilježen ograničeni napredak. Oduzimanje imovine i dalje se doživljava samo kao pomoćni aspekt kaznenog postupka, kojoj se pridaje slaba pozornost te osigurava premalo resursa.

U Crnoj Gori postignut je ograničeni napredak. Potrebno je dodatno poboljšati evidenciju o oduzimanju imovine. Unatoč nekim pozitivnim pomacima, izazovi u pogledu neovisnosti, vjerodostojnosti i određivanja prioriteta Agencije za sprečavanje korupcije i dalje su prisutni u velikoj mjeri.

U Srbiji je postignut ograničeni napredak. Neovisnost Agencije za borbu protiv korupcije ojačana je operativnim koracima, ali potreban je konkretan napredak u odnosu na transparentnost i procjene rizika od korupcije i mjere za njezino ublažavanje u sektorima koji su posebno osjetljivi na korupciju.

U Turskoj nije postignut napredak. Još je uvijek potrebno poboljšati pravni okvir i institucionalnu strukturu kako bi se izbjegao svaki neprimjereni politički utjecaj u fazama istrage i kaznenog progona slučajeva korupcije.

Temeljna prava na zapadnom Balkanu u velikoj su mjeri zaštićena zakonodavstvom i određeni napredak postignut je prošle godine, ali provedba ostaje izazov u praksi na brojnim poljima u cijeloj

regiji. U Turskoj se nastavilo kršenje ljudskih prava, a osobe koje su zahtijevale poštovanje ljudskih prava u mnogo su slučajeva bile uhićene i pritvorene.

Sloboda izražavanja, kao i sloboda i pluralizam medija, stupovi su demokracije jer čine ključne sastavnice otvorene i slobodne rasprave. Iako su osnovne odredbe na snazi, nužni su hitni naponi kako bi se osigurala sloboda izražavanja i neovisnost medija u cijeloj regiji. To je područje u kojem je posljednjih godinu dana postignut najmanji napredak. Prijetnje, zastrašivanje i nasilje nad novinarima i dalje su izvor ozbiljne zabrinutosti, a istrage i pokretanje postupaka u vezi s takvim napadima sporo se odvijaju u cijeloj regiji. Potrebni su dodatni naponi kako bi se zajamčila neovisnost javnih medija, promicala transparentnost javnog i privatnog financiranja medija i riješio problem narušenoga oglašivačkog tržišta u svim zemljama regije.

U Albaniji nije postignut napredak. Albanske vlasti su se obvezale ponovno razmotriti izmjene zakona o medijima i poduzeti daljnje mjere u skladu s preporukama Venecijanske komisije prije donošenja u parlamentu.

U Sjevernoj Makedoniji postignut je ograničeni napredak tijekom razdoblja izvješćivanja. Cjelokupna situacija i klima u kojoj mediji djeluju općenito su pogodne za promicanje slobode medija, slobode izražavanja i kritičkoga medijskog izvješćivanja.

Bosna i Hercegovina nije postigla napredak. Vlasti slabo reagiraju na zabrinutosti zbog političkog pritiska, zastrašivanja i prijetnji novinarima.

U Kosovu je postignut ograničeni napredak. Iako i dalje postoje aktivni mediji i pluralizam stavova, mediji nailaze na poteškoće s osiguravanjem komercijalnog financiranja, a javna radiotelevizija još je uvijek osjetljiva na politički pritisak i utjecaj. Nedostatak financijske samoodrživosti čini medije osjetljivima u odnosu na političke i poslovne interese.

U Crnoj Gori općenito nije postignut napredak. Napredak postignut revizijom medijskog zakonodavstva zasjenila su uhićenja i postupci protiv urednika internetskih portala i građana zbog sadržaja koji su tijekom 2020. objavili ili podijelili na internetu. Mjere poduzete kako bi se ograničili učinci dezinformacija i internetskog uznemiravanja ili govora mržnje ne bi trebale nerazmjerno ograničiti slobodu izražavanja i medija.

U Srbiji je na transparentan i uključiv način izrađena nova medijska strategija kojom su utvrđeni glavni izazovi. Međutim, provedba nove strategije još nije započela i na terenu nije postignut napredak u pogledu poboljšanja okolnosti povezanih sa slobodom izražavanja. Slučajevi prijetnji, zastrašivanja i nasilja nad novinarima i dalje su izvor ozbiljne zabrinutosti u zemlji.

Unatoč ukidanju izvanrednog stanja, Turska je nastavila ozbiljno nazadovati, s obzirom na to da je ostvarivanje slobode izražavanja i širenje oporbenih glasova još uvijek znatno ograničeno nerazmjernom provedbom restriktivnih mjera. Snažan pritisak na slobodu izražavanja i zastrašivanje medija nastavili su se kao i prethodnih godina, s uhićenjima, pritvaranjima, kaznenim progonima, osudama i otkazima medijskom osoblju, što je dovelo do cenzure i autocenzure među medijskim profesionalcima. Turska mora donijeti svoj akcijski plan za ljudska prava, koji će zamijeniti onaj o sprečavanju kršenja prava zaštićenih Europskim sudom za ljudska prava, u cilju osiguranja njihova punog poštovanja.

Potrebni su dodatni naponi u pogledu osiguravanja **rodne ravnopravnosti** te sprečavanja i rješavanja problema diskriminacije, uznemiravanja i rodno uvjetovanog nasilja. Broj prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji povećao se u cijeloj regiji tijekom razdoblja izolacije zbog bolesti COVID-19. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u procesima donošenja odluka i na tržištu rada.

Nužni su dodatni naponi na promicanju i zaštiti **prava djeteta** u zemljama kandidatkinjama, gdje su potrebni hitni koraci za jačanje sustava zaštite i skrbi o djeci. Osim toga, potrebno je što prije poboljšati rad zaštitnih i savjetodavnih službi za djecu, posebno u pogledu njihove interakcije s pravosudnim sustavom i pritvaranja maloljetnika, uključujući i nedovoljnu primjenu restorativne pravde.

Vlade moraju dodatno promicati i **štititi prava osoba s invaliditetom** u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i suočiti se s problemom diskriminacije **manjina**. Postignut je ograničeni napredak u poboljšanju društveno-gospodarske situacije Roma, kao ranjive skupine¹³. Postojeći strukturni problemi doveli su do nerazmjernoga negativnog utjecaja krize izazvane bolešću COVID-19 i povezanih restriktivnih mjera na tu ranjivu skupinu. Na sastanku na vrhu o zapadnom Balkanu u Poznańu u srpnju 2019. čelnici zapadnog Balkana obvezali su se do trenutka pristupanja ispuniti konkretne ciljeve povezane s integracijom Roma, u područjima obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja, stanovanja, osobnih isprava i borbe protiv diskriminacije Roma.

Osim toga, vlade u regiji trebale bi osigurati i odgovarajuće **zatvorske uvjete** te sprečavanje zlostavljanja, u skladu s međunarodnim standardima ljudskih prava.

Pravda, sloboda i sigurnost

Organizirani kriminal i dalje je vrlo ozbiljan problem na zapadnom Balkanu i u Turskoj. Snažne kriminalne mreže s međunarodnim utjecajem i dalje djeluju u tim zemljama i preko njih te kroz njih prolaze važne krijumčarske rute. Balkanska ruta i dalje je ključni koridor za ulazak heroina i nezakonitoga vatrenog oružja u EU. Zemlje su se uspješno borile s određenim aspektima te pojave te su tijekom 2019. i 2020. zabilježena važna uhićenja i zapljene droge. Ostvarena je intenzivnija operativna suradnja, među ostalim s agencijama EU-a, s vidljivim rezultatima na terenu. Međutim, općenito gledajući, **rezultati u pogledu pravomoćnih presuda** u slučajevima organiziranog kriminala često su i dalje slabi. Neke zemlje posljednjih godina mogu istaknuti svega nekoliko pravomoćnih presuda za organizirani kriminal ili pranje novca, koje su često rezultat nagodbi i uključuju blage kazne. Tako slabi rezultati ukazuju na nedjelotvornost kaznenih postupaka, šalju snažnu poruku o nekažnjivosti i pridonose riziku od infiltracije kriminala u političke i gospodarske sustave. Zemlje se moraju odlučnije boriti protiv kriminalnih skupina, osigurati da se ne toleriraju nikakve poveznice između kriminala i politike te znatno povećati primjenu **oduzimanja i zapljene imovine** u slučajevima organiziranog kriminala i korupcije.

U Albaniji je postignut dobar napredak u borbi protiv organiziranog kriminala. Pojačana je operativna suradnja, posebno s državama članicama i agencijama EU-a.

Sjeverna Makedonija postigla je određeni napredak, među ostalim uspostavljanjem ureda za oduzimanje imovinske koristi u skladu s pravnom stečevinom EU-a.

U Bosni i Hercegovini nije postignut napredak. Vlasti i pravosuđe nisu poduzeli odgovarajuće mjere kako bi se riješili ključni prioriteti iz mišljenja Komisije i nalaza Izvješća stručnjaka o vladavini prava („Priebeovo izvješće”).

U Kosovu je postignut ograničeni napredak. Ukupni rezultati koje su postigli tužiteljstvo i sudovi i dalje su ograničeni, a razina konačnog oduzimanja imovine ostala je niska.

---

¹³ U skladu s terminologijom europskih institucija, krovni pojam „Romi” ovdje označuje niz različitih skupina te ne negira posebnosti tih skupina.

U Crnoj Gori postignut je određeni napredak. Crna Gora postigla je dobar napredak u borbi protiv trgovine ljudima. Ojačani su kapacitet i profesionalnost policije te se povećao broj tekućih postupaka oduzimanje imovine.

U Srbiji je postignut ograničeni napredak. Postignut je ograničeni uspjeh u razbijanju kriminalnih mreža i uspostavljanju evidencije o proaktivnim istragama, kaznenom progonu i osudama.

U Turskoj je postignut ograničeni napredak. Potrebno je ojačati pravni okvir koji regulira borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma.

Zapadni Balkan nastavlja poduzimati važne mjere za modernizaciju pravnog i institucionalnog okvira u pogledu **borbe protiv terorizma i nasilnog ekstremizma**. Operativna suradnja s državama članicama i agencijama EU-a nastavila se poboljšavati i jačati. Zajednički akcijski plan za borbu protiv terorizma donesen je 2018., a 2019. svi su partneri zapadnog Balkana potpisali odgovarajuće bilateralne provedbene aranžmane s Komisijom. Zapadni Balkan mora nastaviti raditi na sprečavanju radikalizacije koja dovodi do nasilnog ekstremizma, među ostalim u zatvorima, te riješiti problem vraćanja stranih boraca. Potrebno je poboljšati kapacitete za razmjenu informacija, praćenje i odgovor. Zapadni Balkan mora pojačati napore na terenu u borbi protiv pranja novca, financiranja terorizma i neprimjerenoga vanjskog utjecaja, kao i nezakonitog financiranja koje doprinosi širenju nasilnog ekstremizma.

Turska mora revidirati svoje zakonodavstvo o borbi protiv terorizma. Iako se još uvijek suočava s prijetnjama terorističkih skupina, naponi Turske u borbi protiv terorizma rezultirali su poboljšanjem sigurnosnog okruženja. Turska je nastavila poduzimati napore u borbi protiv domaćih i stranih članova terorističkih boraca. Nastavila je suradnju s državama članicama EU-a na otkrivanju i repatrijaciji stranih terorističkih boraca, što je jedno od ključnih područja od zajedničkog interesa. Na temelju svoje percepcije prijetnje, Turska je dala prednost borbi protiv Kurdistanske radničke stranke (PKK), koja ostaje na EU-ovu popisu terorističkih organizacija, i razbijanju Gülenova pokreta. Iako ima legitimno pravo boriti se protiv terorizma, njezina je odgovornost osigurati da se to odvija u skladu s vladavinom prava, ljudskim pravima i temeljnim slobodama. To trenutačno nije slučaj. Antiterorističke mjere moraju biti proporcionalne i poduzete u skladu s vladavinom prava, ljudskim pravima i temeljnim slobodama.

Takozvane hibridne aktivnosti koje osobito potječu od aktera iz trećih država, uključujući **dezinformacije** oko bolesti COVID-19, postaju sve raširenije na zapadnom Balkanu i u Turskoj. Takvi incidenti razotkrivaju ranjivost društava i infrastrukture na **kibernapade, kiberkriminalitet i hibridne prijetnje**. Kao što je navedeno u Zagrebačkoj deklaraciji, potrebno je ojačati suradnju radi suzbijanja problema dezinformacija i drugih hibridnih aktivnosti. Potrebna je bliža suradnja za jačanje otpornosti, kibersigurnosti i strateške komunikacije.

Upravljanje **izbjegličkom krizom**, kao i rješavanje problema **nezakonitih migracija**, ključni su izazovi za EU, zapadni Balkan i posebno Tursku, koja je domaćin najvećem broju izbjeglica na svijetu.

Nastavljena je suradnja na istočnosredozemnoj i zapadnobalkanskoj migracijskoj ruti. Krijumčarenje migranata, maloljetnici bez pratnje i trgovina ljudima, koja posebno pogađa žene i djecu, i dalje su problem. Zabilježen je porast broja migranata koji su prošli kroz regiju 2019., s više od 15 000 nezakonitih dolazaka u države članice EU-a otkrivenih na ruti zapadnog Balkana, što je porast od 159 % u odnosu na 2018. Bosna i Hercegovina 2019. posebno se suočila s priljevom više od 29 000 izbjeglica i migranata. Iako trenutačna situacija nije usporediva s brojem nezakonitih migranata na vrhuncu krize (750 000 samo 2015.), potrebna je veća potpora EU-a, koordinirana s državama članicama i agencijama EU-a, za jačanje partnerskih kapaciteta upravljanja migracijama. Potrebna je daljnja podrška za povećanje broja dobrovoljnih povrataka i suradnje sa zemljama podrijetla na

ponovnom prihvatu. EU i njegove države članice trebali bi i dalje poticati i podupirati regionalnu razmjenu informacija.

Nedavno predloženim novim europskim paktom o migracijama i azilu naglašeno je da bi migracija trebala biti ugrađena u sveobuhvatna partnerstva kao temeljno pitanje, na temelju procjene interesa EU-a i njegovih partnerskih zemalja. Zemlje zapadnog Balkana zahtijevaju prilagođeni pristup zbog svojeg zemljopisnog položaja i svoje budućnosti kao sastavnog dijela EU-a: koordinacija može pomoći osigurati da su kao buduće države članice dobro opremljene za davanje konstruktivnog odgovora na zajedničke izazove, razvijajući svoje kapacitete i postupke na granici u cilju približavanja EU-u s obzirom na njihovu perspektivu proširenja. Što se tiče Turske, paktom se ističe doprinos Instrumenta za izbjeglice u Turskoj te da će biti ključno da EU omogući kontinuirano i održivo financiranje u nekom obliku.

EU je na zapadnom Balkanu podržao stvaranje novih ili snažnijih institucija, zakona i postupaka u područjima azila, zaštite i upravljanja granicama, kao i prenošenje složene i zahtjevne pravne stečevine EU-a u svakom partneru sa zapadnog Balkana. Partneri sa zapadnog Balkana trebali bi i preuzeti odgovornost nad svim aspektima migracije.

Dovršeni su i pregovori o sporazumima o statusu s pet zemalja regije koji omogućuju raspoređivanje timova europske granične i obalne straže (Frontex) s izvršnim ovlastima u zonama uz vanjsku granicu EU-a radi potpore nacionalnim graničnim tijelima. Kako bi se ojačalo upravljanje i zaštita granica, stupanje na snagu i učinkovita provedba svih sporazuma o statusu europske granične i obalne straže ključni je prioritet. Na snagu je već stupio sporazum s Albanijom, u koju su upućeni prvi službenici graničnog nadzora. Sporazum s Crnom Gorom isto je tako stupio na snagu 1. srpnja.

Partnerske zemlje trebale bi poduzeti dodatne mjere za postizanje potpune usklađenosti s viznom politikom EU-a.

EU i Turska obvezali su se provoditi **Izjavu EU-a i Turske**¹⁴ iz ožujka 2016. Od tada je Turska imala ključnu ulogu u osiguravanju djelotvornog upravljanja migracijskim tokovima na istočnosredozemnoj ruti. Nezakonita migracija iz Turske u EU povećala se 2019., iako su brojke i dalje znatno niže od onih zabilježenih prije Izjave. To je i djelomični odraz porasta nezakonitih migracija prema Turskoj 2019. u odnosu na prethodne godine. Međutim, početkom ožujka 2020. Turska je aktivno poticala migrante i izbjeglice da krenu kopnenom rutom prema Europi kroz Grčku. Iako je EU prepoznao povećan teret migracija i rizike s kojima se Turska suočavala na svojem državnom području i znatne napore koje je ulagala u primanje izbjeglica, snažno je odbacio tursku upotrebu migracijskog pritiska u političke svrhe. Krajem ožujka turske vlasti organizirale su prijevoz migranata i izbjeglica izvan pograničnog područja s Grčkom i zatvorile granice s Grčkom i Bugarskom, osim za komercijalni promet, zbog izbijanja pandemije bolesti COVID-19. U tom je razdoblju zabilježen i znatan porast migracijskih tokova iz Turske do Cipra. Turska nastavlja ulagati iznimne napore u **prihvatanje 3,6 milijuna registriranih izbjeglica iz Sirije** te oko 370 000 izbjeglica iz drugih zemalja. EU joj je nastavio pomagati u pružanju pomoći izbjeglicama. Cjeloviti operativni proračun **EU-ova Instrumenta za izbjeglice u Turskoj**¹⁵ u iznosu od 6 milijardi EUR dodijeljen je krajem 2019., od čega je ugovorena 5,1 milijarda EUR i do sada isplaćeno 3,8 milijardi EUR. Isplate i dalje prate napredak u ugovaranju i provedbi projekata i dosegnule su prosjek od 60 milijuna EUR mjesečno tijekom razdoblja izvješćivanja. Do sada je potpisano više od 100 projekata, a najveći projekti trajat će najkasnije do

¹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

¹⁵ [Odluka Komisije C\(2015\) 9500](#) od 24. studenoga 2015. o usklađivanju mjera Unije i država članica koordinacijskim mehanizmom – Instrumentom za izbjeglice u Turskoj, kako je izmijenjena Odlukom Komisije C(2016) 855 od 10. veljače 2016.

sredine 2025. Instrumentom se nastavljaju rješavati humanitarne i razvojne potrebe izbjeglica i zajednica domaćina u Turskoj s opipljivim i vidljivim rezultatima¹⁶. Instrument je i dalje glavni koordinacijski mehanizam koji omogućuje brzo, učinkovito i djelotvorno pružanje pomoći EU-a.

Uz 6 milijardi EUR već mobiliziranih u okviru Instrumenta za izbjeglice u Turskoj, u srpnju 2020. EU je osigurao kontinuiranu pomoć najugroženijim izbjeglicama kroz paket od 485 milijuna EUR za nastavak dva vodeća humanitarna projekta EU-a do kraja 2021.¹⁷

Rad demokratskih institucija

Jačanje demokratskih institucija i osiguravanje uključivih demokratskih procesa i dalje su ključni prioriteti zemalja kandidatkinja. Ispravno funkcioniranje parlamenata, uključujući nadzor nad djelotvornom izradom zakona, ključni su uvjeti za pristupanje EU-u.

Demokratski sustavi na zapadnom Balkanu još uvijek ne funkcioniraju ispravno zbog snažne političke polarizacije, u nekim slučajevima ograničenog prostora za demokratsku kontrolnu funkciju opozicije i oporbenog bojkota izbora i parlamentarnog rada.

Slobodni i poštenu izbora ključni su za demokratsko upravljanje u zemlji. Preporuke misija za promatranje izbora moraju se pravilno provoditi i potrebno je rješavati strukturne slabosti.

U Albaniji su političke stranke postigle sporazum o izbornoj reformi kojim bi se trebalo omogućiti izborni proces s višim standardima integriteta i transparentnosti, na temelju preporuka Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava. Oporbene skupine bojkotirale su izbore u zemlji.

Izmjenama zakona donesenima u Bosni i Hercegovini u srpnju 2020. trebalo bi omogućiti održavanje lokalnih izbora u Mostaru u prosincu, prvi put od 2008. Politički su čelnici postigli i sporazum o daljnjoj izbornoj reformi.

U Kosovu su parlamentarni izbori u listopadu 2019. većinom bili konkurentni, ali su i ukazali na važnost rješavanja opetovanih nedostataka u skladu s preporukama EU-ove misije za promatranje izbora.

U Sjevernoj Makedoniji i Srbiji izbori prvotno zakazani za travanj 2020. odgođeni su zbog izbijanja pandemije bolesti COVID-19. Parlamentarni izbori održani su u Srbiji 21. lipnja, u Sjevernoj Makedoniji 15. srpnja i u Crnoj Gori 30. kolovoza.

OEES/ODIHR ocijenio je da su izbori koji su održani u Sjevernoj Makedoniji u srpnju 2020. bili dobro organizirani, unatoč pandemiji. Primijenjene su neke od njihovih prethodnih preporuka, ali je pravna stabilnost narušena znatnim revizijama izbornog zakona i naknadnim *ad hoc* propisima donesenima tijekom izvanrednog stanja.

Uoči izbora u Crnoj Gori vladale su velike napetosti i nepovjerenje među političkim akterima. Privremeni odbor parlamenta nije uspio dovršiti svoj rad zbog nedostatka kvoruma, stoga su opći izbori 30. kolovoza 2020. provedeni u izbornom okviru koji je u najvećoj mjeri ostao nepromijenjen. Nijedna politička stranka nije bojkotirala izbore. Prema preliminarnoj procjeni Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava, izbori u Crnoj Gori bili su konkurentni i provedeni su u

---

¹⁶ Gotovo 1,7 milijuna izbjeglica i dalje prima mjesečne novčane iznose, obavljeno je 9 milijuna liječničkih pregleda na razini osnovne zdravstvene skrbi, a obitelji više od 600 000 djece koja pohađaju školu dobile su financijsku potporu. U tijeku je provedba otprilike 100 projekata u okviru Instrumenta.

¹⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1324

okruženju koje je vrlo podijeljeno oko pitanja Crkve i nacionalnog identiteta. Kampanja je bila mirna unatoč često sukobljenim stajalištima. Kandidati su mogli prenijeti svoje poruke, ali vladajuća stranka stekla je neprimjerenu prednost zlouporabom položaja i pristranim medijskim izvješćivanjem.

Određeni broj oporbenih stranaka u Srbiji nastavio je bojkotirati rad parlamenta, unatoč međustranačkom dijalogu između vladajuće većine i dijela parlamentarne i izvanparlamentarne oporbe, koji je Europski parlament vodio 2019. Nekoliko oporbenih stranaka bojkotiralo je i parlamentarne izbore u lipnju 2020. Novi parlament u Srbiji obilježava nadmoćna većina vladajuće koalicije i nepostojanje ozbiljne oporbene stranke. Iako su kandidati na srpskim parlamentarnim izborima 21. lipnja mogli sudjelovati u kampanji i poštovale su se temeljne slobode, prema navodima međunarodnih promatrača iz Ureda za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju, biračima je bio sužen izbor zbog nadmoćne prednosti vladajuće stranke i promicanja vladinih politika koje je provodila većina glavnih medijskih kuća. Brojne oporbene stranke bojkotirale su izbore.

Nužne su daljnje reforme pravila o **javnom i privatnom financiranju političkih stranaka**. Vlada Srbije donijela je odluke kojima je cilj regulirati upotrebu javnih resursa u izborne svrhe. U Crnoj Gori i dalje postoje nedostaci u pravnom okviru koji regulira političke stranke i njihovo financiranje, čak i nakon usvajanja novog zakonodavstva u prosincu 2019. i njegovih naknadnih izmjena u travnju 2020. Povećanje transparentnosti i odgovornosti u financiranju političkih stranaka i izbornih kampanja u cijeloj regiji još uvijek zahtijeva znatne napore.

U **Turskoj** je predsjednički sustav nastavio pretjerano centralizirati ovlasti na razini predsjedništva ne osiguravajući djelotvoran mehanizam provjere i ravnoteže. Zakonodavne i nadzorne funkcije parlamenta još su uvijek znatno ograničene. Mnogi članovi parlamentarne oporbene prokurdske Narodne demokratske stranke (HDP) i dalje su u pritvoru. Tri parlamentarna zastupnika lišena su članstva u parlamentu u lipnju 2020. Lokalne izbore u ožujku 2019. i izbore za gradonačelnika Istanbula koji su ponovljeni u lipnju 2019. obilježio je nedostatak medijskog pluralizma i uvjeta koji bi u svakom pogledu bili poštteni prema svim političkim strankama i kandidatima. Turska mora poboljšati šire izbornu okruženje i zaštititi integritet izbornog postupka. Nastavljena su prisilna razrješenja izabranih gradonačelnika na jugoistoku zemlje i njihova zamjena povjerenicima koje je imenovala vlada, kao i uhićenja lokalnih predstavnika, što je i dalje razlog za veliku zabrinutost jer se time ugrožava lokalna demokracija.

Vlade moraju osigurati oporbi odgovarajuće uvjete za obavljanje njezine funkcije demokratske kontrole. Istodobno, oporba se mora uključiti u demokratske procese. Pretjerana upotreba skraćenih parlamentarnih procedura koči ovu ulogu oporbe i utječe na sustav provjere i ravnoteže koji je znak da demokracija dobro funkcionira. Upotreba hitnih postupaka razlikovala se među zemljama, ali ti se postupci općenito provode u prevelikoj mjeri te ostavljaju mogućnost zloupotrebe.

Čak i u kontekstu **izvanrednih mjera poduzetih tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19**, parlamenti bi trebali i dalje biti ovlaštteni za praćenje aktivnosti izvršne vlasti i imati ulogu u nadziranju izvanrednog stanja, među ostalim u donošenju odluke o tome treba li ga produžiti. Raspuštanje ili obustava rada parlamenta može negativno utjecati na tu ovlast.

U **Albaniji** je vlada donijela niz odluka kojima se produžuje izvanredno stanje do lipnja 2020., koje je na snazi od potresa u studenome 2019. Parlamentarni odbori nastavili su svoje aktivnosti putem rada na daljinu, dok je održavanje tjednih plenarnih sjednica nastavljeno 16. travnja. Parlament je donio izmjene kaznenog zakona koje se odnose na širenje zaraznih bolesti. Obustavljeni su svi sudski postupci osim hitnih. Održavanje sudskih ročišta nastavilo se krajem svibnja.

U **Bosni i Hercegovini** parlament na državnoj razini nije održavao sjednice između sredine ožujka i sredine svibnja 2020. Skupština entiteta Republike Srpske uvela je izvanredno stanje koje je trajalo od 3. travnja do 20. svibnja, prenoseći sve zakonodavne ovlasti na predsjednika entiteta; entitet Federacije uveo je parlamentarne sjednice na daljinu.

Vlada **Kosova** proglasila je izvanrednu javnozdravstvenu situaciju u ožujku 2020. Uvedene su mjere za zaštitu građana, uključujući privremena ograničenja neobveznih kretanja, izolaciju područja, zabrane okupljanja, obustavljanje većine zračnog prometa i zatvaranje granica. Poduzete su i mjere za rješavanje neposrednih potreba i ublažavanje društveno-gospodarskih posljedica krize. Skupština je nastavila s radom tijekom krize.

U **Crnoj Gori** nije proglašeno izvanredno stanje. Vlasti su poduzele mjere za borbu protiv pandemije, zaštitu građana i ublažavanje društveno-gospodarskih posljedica krize, uz ograničenja slobode okupljanja i slobode kretanja građana. Zakonodavni postupak parlamenta bio je obustavljen na gotovo 50 dana, a uloga parlamenta u nadziranju vladina odgovora na pandemiju bila je ograničena. Od vlasti se očekuje da osiguraju odgovarajuću ravnotežu između zaštite zdravlja i poštovanja povjerljivosti osobnih zdravstvenih podataka i prava na privatni život svojih građana.

Predsjednik **Sjeverne Makedonije** proglasio je u ožujku izvanredno stanje, koje je produljeno nekoliko puta, do lipnja 2020. Politički čelnici konsenzusom su odlučili prijevremene izbore koji su bili prvotno zakazani za 12. travnja odgoditi za 15. srpnja 2020. U tom razdoblju parlament je ostao raspušten i tehnička vlada donosila je odluke uz sudjelovanje glavne oporbene stranke. Vlasti su poduzele dosad nezabilježene mjere za zaštitu građana kao što su ograničenje neobveznih kretanja i okupljanja, nametnuta samoizolacija, obustavljanje zračnog prometa i zatvaranje granica. Poduzete su i mjere za rješavanje neposrednih potreba i ublažavanje društveno-gospodarskih posljedica krize.

Izvanredno stanje u **Srbiji** proglašeno je 15. ožujka potpisom predsjednika, premijera i predsjednika parlamenta. Parlament je sazvan nakon nešto više od šest tjedana te je odobrio izvanredno stanje 28. i 29. travnja i ukinuo ga za tjedan dana. Odgođeni su parlamentarni, pokrajinski i lokalni izbori prvotno zakazani za travanj. Vlasti su poduzele široke privremene mjere, uključujući strogi policijski sat, zatvaranje škola i sveučilišta, zabrane javnih okupljanja, obustavljanje većine zračnog prometa i zatvaranje granica.

Turski parlament većinom je glasova usvojio kontroverzni zakonodavni paket. Između ostalih mjera, cilj mu je bio smanjenje visokog broja zatvorske populacije te je omogućio uvjetni otpust za oko 90 000 zatvorenika. Međutim, tim zakonodavnim paketom nisu obuhvaćene osobe zadržane u istražnom pritvoru zbog navodnih kaznenih djela povezanih s terorizmom, uključujući odvjetnike, novinare, političare i borce za ljudska prava. Parlament je zbog pandemije odlučio napraviti stanku od deset dana, nakon čega je uslijedila redovita jednomjesečna stanka tijekom mjeseca Ramazana.

Reforma javne uprave

Reforma javne uprave ključna je za poboljšanje upravljanja na svim razinama. To uključuje povećanu transparentnost i odgovornost, dobro javno financijsko upravljanje i profesionalnije uprave. Albanija, Sjeverna Makedonija, Crna Gora i Srbija umjereno su pripremljene za reformu javne uprave i u regiji je ostvaren opći napredak. Međutim, u Srbiji nije ostvaren napredak jer nije došlo do znatnijeg smanjenja prevelikog broja viših rukovoditelja. Kosovo je ostvarilo određenu razinu pripremljenosti, dok je Bosna i Hercegovina u ranoj fazi. U Turskoj je došlo do nazadovanja u područjima razvoja politika, odgovornosti uprave, kao i upravljanja ljudskim resursima, što je negativno utjecalo na njezino opće stanje pripremljenosti.

Planiranje politika donekle je poboljšano, no potrebno je još zalaganja da se osigura stroga kontrola kvalitete središnjih vlasti. Crna Gora ojačala je i racionalizirala planiranje politika te je postigla smanjenje broja strateških dokumenata. Politike, zakonodavstvo i javna ulaganja i dalje se često pripremaju bez procjena učinka.

Odgovornost na upravljačkoj razini i profesionalizaciju državne službe u većini zemalja tek treba osigurati, a treba riješiti i **problem pretjerane politizacije**. Transparentni postupci zapošljavanja, napredovanja, nazadovanja i otpuštanja koji se temelje na zaslugama moraju se uvrstiti u zakonodavni okvir i dosljedno provoditi u svim javnim službama. Treba osigurati djelotvorne linije odgovornosti u **strukturi državne uprave**. Većina zemalja nastojala je poboljšati **usluge** za građane i poduzeća, osobito e-usluge. Za provedbu reformi javne uprave potrebna je bolja međuinstitucijska koordinacija.-

Treba uzeti u obzir ulogu **regionalnih i lokalnih vlasti** u postupku usklađivanja na razini EU-a i u kasnijoj primjeni pravila EU-a. Potrebno je osigurati odgovarajuću ravnotežu između središnje, regionalne i lokalne vlasti. Odluke i mjere koje su turske vlasti poduzele protiv općina s gradonačelnicima iz oporbenih stranaka i dalje su velik problem, posebno kada se čini da su politički motivirane.

Potrebno je ojačati administrativni kapacitet i profesionalne standarde tijela zaduženih za provedbu pravne stečevine EU-a te zaštititi neovisnost regulatornih tijela. Ključno je povećati transparentnost i odgovornost, a posebice osigurati djelotvorno, učinkovito i transparentno funkcioniranje sustava **javne nabave** i upravljanja javnim financijama. Iako je Srbija uskladila znatne dijelove zakonodavstva o javnoj nabavi s pravnom stečevinom EU-a, zakonom o posebnim postupcima za linearnu infrastrukturu donesenim u veljači 2020. omogućuje se izuzeće infrastrukturnih projekata od „posebnog značaja” za Srbiju od primjene pravila o javnoj nabavi i time omogućuje zaobilazanje pravila i standarda EU-a. U Crnoj Gori vlada je u listopadu 2019. objavila važan natječaj za dodjelu koncesije za upravljanje zračnim lukama Crne Gore. Postupak predstavlja test vladine odlučnosti da slijedi standarde EU-a za poštenu i transparentnu javnu nabavu. Turska bilježi velike nedostatke u usklađivanju s pravnom stečevinom EU-a u ovom području, jer je područje primjene pravila o javnoj nabavi znatno smanjeno raznim izuzećima, kao i diskriminirajućim prednostima za domaće cijene i praksama prijeboja. Za ublažavanje rizika od prijevare tijekom pandemije bolesti COVID-19 osobito je važno održavati revizorske tragove. Objavljivanje svih informacija o nabavi povezanih s bolešću COVID-19 na državnim portalima isto će tako doprinijeti povećanoj transparentnosti i povjerenju.

Reforma nacionalnih sustava upravljanja za poboljšanje upravljačke odgovornosti, dobro **financijsko upravljanje** i vanjske revizije javnih sredstava od ključne su važnosti. U Sjevernoj Makedoniji ostvaren je određeni napredak u provedbi novoga strateškog dokumenta o unutarnjoj financijskoj kontroli u javnom sektoru i nacionalnoj strategiji za borbu protiv prijevara, no poboljšana unutarnja kontrola i djelotvorno praćenje preporuka vanjske revizije tek se moraju provesti, a financijski nadzor još uvijek nije učinkovit. U Crnoj Gori potrebno je još zalaganja za rješavanje pitanja upravljačke odgovornosti i jačanje unutarnje kontrole i unutarnje revizije na svim razinama. U razdoblju krize vlasti bi trebale provoditi niz kontrola kako bi osigurale da se odluke o proračunu donose kao što je odobreno i da se sredstva upotrebljavaju kao što je planirano kako bi se izbjeglo rasipanje, prijevara i loše upravljanje. Trebalo bi zajamčiti transparentnost tih mjera i uključiti vanjska nadzorna tijela u osiguravanje odgovornosti vladinih postupaka. Potrebno je uložiti dodatne napore u borbi protiv prijevara, a partnerske se zemlje potiču da nastave jačati suradnju u tom pogledu i iskoriste potporu Europskog ureda za borbu protiv prijevara kako bi se ublažio rizik od prijevara.-

Gospodarstvo

Za pristupanje EU-u potrebno je postojanje funkcionalnoga tržišnog gospodarstva i sposobnosti suočavanja s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar Unije. Gospodarsko upravljanje posljednjih je godina postalo još važnije u procesu proširenja. Nadzor Komisije u ovom području vrši se provedbom programa gospodarskih reformi¹⁸ i ocjenjivanjem usklađenosti s gospodarskim kriterijima za pristupanje u paketu za proširenje. Tijekom razdoblja izvješćivanja Albanija, Crna Gora i Srbija ostvarile su određeni napredak u pogledu postojanja funkcionalnoga tržišnog gospodarstva i sposobnosti suočavanja s konkurentskim silama. Turska nije ostvarila napredak, dok su Bosna i Hercegovina, Kosovo i Sjeverna Makedonija ostvarili ograničeni napredak u postojanju funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Određeni napredak u pogledu sposobnosti suočavanja s konkurentskim silama ostvarila je i Sjeverna Makedonija, dok Turska nije ostvarila napredak, a Bosna i Hercegovina i Kosovo ostvarili su ograničeni napredak u tom smislu. Unatoč ozbiljnoj zabrinutosti u tom pogledu, funkcionalno tržišno gospodarstvo postoji samo u Turskoj, koja je dobro pripremljena u pogledu sposobnosti suočavanja s pritiskom konkurencije.

Zapadni Balkan ima **važan neiskorišteni gospodarski potencijal** i znatan prostor za povećanu gospodarsku suradnju i trgovinu unutar regije. S gotovo 18 milijuna stanovnika, regija je važno tržište za robu iz EU-a. Prije pandemije bolesti COVID-19, prosječne stope rasta u regiji bile su iznad prosjeka EU-a, ali još uvijek nedovoljne za potporu u postizanju stvarne konvergencije s razinama dohotka u EU-u. Pandemija bolesti COVID-19 uzrokovala je pad proizvodnje i porast nezaposlenosti, što je dovelo do velikih šokova u pogledu ponude i potražnje. Trajanje i težina recesije razlikovat će se među zemljama, ovisno o gospodarskim strukturama i važnosti globalnih lanaca opskrbe, turizma i doznaka ili, u nekim slučajevima, izvoza robe. Partneri u regiji poduzeli su neposredne i naknadne fiskalne mjere za ublažavanje učinaka krize, što je neizbježno dovelo do veće razine javnog duga i deficita. Ključni će izazov biti osiguravanje ciljanoga, djelotvornog i transparentnog odgovora na krizu uz istodobno očuvanje fiskalne održivosti u srednjoročnom razdoblju.

Pandemija bolesti COVID-19 u prvi je plan stavila visoku razinu integriranosti tržišta i međuovisnost između EU-a i gospodarstava zemalja zapadnog Balkana, kao i među njima samima. Zapadni Balkan uključen je u proces regulatorne konvergencije s EU-om. Takvo usklađivanje omogućit će jačanje regionalnoga gospodarskog prostora (RGP), pretvarajući ga u **zajedničko regionalno tržište** koje se temelji na pravilima i standardima EU-a. Oba se razvoja međusobno nadopunjuju, čime regija postaje privlačno područje ulaganja.

Međutim, zapadni Balkan i dalje se suočava s **velikim izazovima** koji mu ne dopuštaju da u potpunosti iskoristi svoj gospodarski potencijal i da otkloni nedostatke u konvergenciji s EU-om. Unatoč određenom ubrzanju rasta, otvaranju radnih mjesta i povećanju dohotka posljednjih godina, te zemlje i dalje zaostaju u reformi svojih gospodarskih struktura i povećanju konkurentnosti. Još se uvijek suočavaju s visokim stopama nezaposlenosti, osobito mladih, te s izraženom neusklađenošću postojećih i traženih vještina, duboko ukorijenjenom sivom ekonomijom, odljevom mozgova, niskom stopom sudjelovanja žena na tržištu rada i niskom razinom inovacija. Poboljšanje kvalitete i važnosti sustava obrazovanja i osposobljavanja u regiji i jačanje veza između poslodavaca i obrazovnih institucija od ključne je važnosti. **Ulagačka klima** uglavnom nije izmijenjena, a obilježena je slabom vladavinom prava, nedostatkom odgovarajuće provedbe pravila o državnim potporama, ukorijenjenom sivom ekonomijom, slabim pristupom financiranju za poduzeća i niskom razinom regionalne integracije i povezanosti. Uplitanje države u gospodarstvo nije prestalo. Prijeko je potrebno

---

¹⁸ EU podupire bolje gospodarsko upravljanje na zapadnom Balkanu i u Turskoj u okviru godišnjeg procesa **programa gospodarskih reformi (PGR)**. To je postalo ključni alat za oblikovanje i provedbu makroekonomskih i strukturnih reformi osmišljenih za poboljšanje konkurentnosti, poticanje rasta i otvaranje radnih mjesta. Proces PGR-a prilagodit će se uzimajući u obzir gospodarski i socijalni učinak pandemije bolesti COVID-19.

unaprijediti infrastrukturu, a ulaganja bi trebala usmjeravati preko jedinstvenih portfelja projekata i usklađivati s prioritetima dogovorenima s EU-om. Odluke o velikim ulaganjima trebale bi se temeljiti na transparentnosti i kvalitetnoj dubinskoj analizi, kao što je slučaj s projektima u području povezanosti koji se financiraju putem Okvirnog sporazuma o ulaganju za zapadni Balkan.

Osiguravanje neometanog protoka robe (prije svega osnovnih prehrambenih proizvoda i medicinske opreme) bio je glavni prioritet tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19. Kako bi u tome uspjeli, EU i zapadni Balkan uspostavili su zelene koridore na ključnim graničnim prijelazima, kao što je to zapadni Balkan učinio za trgovinu unutar regije na dobro koordiniran i učinkovit način.

EU je i dalje daleko najveći trgovinski partner zapadnog Balkana, gdje je 2019. trgovina s EU-om činila 69,4 % ukupne trgovine robom (82,9 % ukupnog izvoza i 61,8 % ukupnog uvoza). Od 2009. trgovina je porasla za 129,6 %.

Poduzeća iz EU-a uložila su 73 % izravnih stranih ulaganja i najveći su ulagači u regiji. Stoga su i glavni vanjski pokretač rasta i zapošljavanja u njoj. Najvažnije je **ojačati otpornost** regije kako bi se osiguralo da sve gospodarske aktivnosti koje se financiraju izvana budu u skladu s vrijednostima, normama i standardima EU-a, osobito u ključnim područjima kao što su vladavina prava, javna nabava, okoliš, energetika, infrastruktura i tržišno natjecanje. **Povećanjem poslovne i ulagačke aktivnosti** trećih zemalja na zapadnom Balkanu često se zanemaruju socioekonomska i financijska održivost i pravila EU-a o javnoj nabavi, što može dovesti do velike zaduženosti, isključivanja s tržišta poduzeća iz EU-a koja se ne mogu natjecati, neoptimalne upotrebe javnih sredstava i prijenosa kontrole nad strateškom imovinom i resursima.

Gospodarski i investicijski plan za regiju donesen usporedno s ovom Komunikacijom imat će važnu ulogu u suočavanju s navedenim izazovima i u poticanju obostrano korisnoga održivog gospodarskog rasta i ulaganja.

U **Turskoj** i dalje jako zabrinjava funkcioniranje tržišnog gospodarstva zemlje. Recesija i brzi pad domaće potražnje doveli su do znatnog preokreta i otklanjanja manjka tekućeg računa platne bilance, no potrebe za vanjskim financiranjem Turske i dalje su visoke, čime se njezino gospodarstvo izlaže promjenama stavova ulagača i riziku od sankcija. Inflacija nije više vrlo visoka, ali je još uvijek znatno iznad ciljane razine. Gospodarstvo se u drugoj polovini 2019. oporavilo zahvaljujući ekspanzivnim politikama javnog sektora i velikim doprinosom neto izvoza. Međutim, ovaj je oporavak još uvijek krhak, s obzirom na slabo tržište rada, potrebu za poboljšanjem bilanci poduzeća i dugotrajnu geopolitičku nesigurnost. Siva ekonomija u Turskoj i dalje je uvelike rasprostranjena. Država je nastavila intervenirati u mehanizme određivanja cijena. I dalje nedostaju pravila o primjeni državnih potpora, provedba i transparentnost, a institucionalni ustroj još je uvijek nepotpun. **Gospodarsko upravljanje u Turskoj dodatno se pogoršalo** učestalim političkim pritiskom kojim se narušavaju vjerodostojnost i funkcioniranje neovisnih institucija. Turska mora preokrenuti trend nazadovanja u tržišnim reformama. I dalje je dobro integrirana u tržište EU-a u pogledu trgovinskih i ulagačkih veza, ali se relativni udio EU-a u vanjskoj trgovini Turske smanjio (udio EU-a u turskom izvozu pao je s 50 % u 2018. na 48,5 % u 2019., a u uvozu s 36,25 % na 34,2 %), zbog sve većeg broja odstupanja od obveza Turske u okviru carinske unije EU-a i Turske. U obrazovanju i dalje postoje znatni problemi kad je riječ o kvaliteti i dostupnosti. Žene se suočavaju s poteškoćama u pristupu kvalitetnom obrazovanju i tržištu rada.

III. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBVEZA ČLANSTVA

Zapadni Balkan nastavio je usklađivati svoje zakonodavstvo sa zahtjevima EU-a u nizu područja, ali različitom dinamikom.

Većina zemalja zapadnog Balkana već je umjereno pripremljena u mnogim područjima **unutarnjeg tržišta**: slobodnom kretanju robe, usluga i kapitala, politici tržišnog natjecanja, financijskim uslugama i zaštiti potrošača i zdravlja. Crna Gora i Srbija dobro su pripremljene u području prava trgovačkih društava i prava intelektualnog vlasništva. Srbija je ostvarila dobar napredak na području prava poslovnog nastana i slobode pružanja usluga, prava trgovačkih društava, prava intelektualnog vlasništva, politike tržišnog natjecanja i financijskih usluga.

Zemlje zapadnog Balkana isto su tako ostvarile umjerenu razinu pripremljenosti u područjima povezanima s **konkurentnošću i uključivim rastom**, to jest informacijskim društvom i medijima, oporezivanjem, ekonomskom i monetarnom politikom, poduzetništvom i industrijskom politikom. Albanija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija umjereno su pripremljene u području informacijskog društva i audiovizualnih medija, uključujući napredak ostvaren u okviru strategija digitalne agende i usluga e-uprave. Kosovo je ostvarilo određenu razinu pripremljenosti u tim područjima, dok je Bosna i Hercegovina u ranoj fazi priprema. Crna Gora ostvarila je dobar napredak u područjima oporezivanja te znanosti i istraživanja. Crna Gora i Srbija dobro su pripremljene u području znanosti i istraživanja te u području obrazovanja i kulture. U području carinske unije Sjeverna Makedonija, koja je dobro napredovala, i Srbija ostvarile su dobru razinu pripremljenosti, dok su Albanija, Kosovo i Crna Gora umjereno pripremljeni. Bosna i Hercegovina ostvarila je određenu razinu pripremljenosti. Međutim, moraju se provoditi socioekonomske reforme kako bi se pomoglo u otklanjanju postojećih strukturnih nedostataka, slabe konkurentnosti, visoke stope nezaposlenosti, kao i utjecaja pandemije bolesti COVID-19.

Zelena tranzicija i održiva povezanost ključni su za gospodarsku integraciju unutar regije i s Europskom unijom, olakšavajući prekograničnu trgovinu u regiji i donoseći stvarnu korist poduzećima i građanima. Srbija i djelomično Crna Gora ostvarile su dobru razinu pripremljenosti u području prometne politike. Sjeverna Makedonija ostvarila je dobar napredak u području energetike i dobro je pripremljena u području transeuropskih mreža, gdje Crna Gora i Srbija pokazuju umjerenu razinu pripremljenosti. Albanija, Sjeverna Makedonija, Crna Gora i Srbija pokazuju određenu razinu pripremljenosti u pogledu okoliša i klimatskih promjena, Kosovo je u ranoj fazi pripremljenosti, dok je Bosna i Hercegovina u ranoj fazi/ostvarila je određenu razinu pripremljenosti. Sve zemlje moraju poduzeti mnogo više u ovom području.

Kad je riječ o **resursima, poljoprivredi i koheziji**, Sjeverna Makedonija i Crna Gora umjereno su pripremljene u području **poljoprivrede i ruralnog razvoja**, dok su Albanija, Kosovo i Srbija donekle pripremljeni, a Bosna i Hercegovina nalazi se u ranoj fazi. Sjeverna Makedonija i Crna Gora isto su tako ostvarile dobar napredak u području sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike. Nadalje, u okviru Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA), stranke su donijele odluku o olakšavanju trgovine voćem i povrćem. Kad je riječ o **regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata**, zapadni Balkan umjereno je pripremljen, osim Bosne i Hercegovine, koja se nalazi u ranoj fazi.

Zemlje kandidatkinje isto tako moraju ubrzati i održati usklađenost sa **zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU-a (ZVSP)**, uključujući mjere ograničavanja. Na zapadnom Balkanu Albanija i Crna Gora nastavile su se potpuno usklađivati sa stajalištima ZVSP-a (izjave visoke predstavnice Unije i potpredsjednice Komisije u ime EU-a i odluke Vijeća o mjerama ograničavanja). Srbija je nastavila razvijati intenzivne odnose i strateška partnerstva s nizom zemalja širom svijeta, uključujući Rusiju, Kinu i SAD. Suradnja Srbije s Kinom povećala se tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19, a obilježila ju je naklonost visokopozicioniranih dužnosnika prema Kini i

skeptičan stav prema EU-u. Vanjska politika Turske sve se više sukobljavala s prioritetima EU-a u okviru zajedničke vanjske i sigurnosne politike, osobito zbog vojnih operacija Turske u sjeveroistočnoj Siriji i dvaju memoranduma o razumijevanju koje je potpisala s vladom nacionalnog jedinstva (GNA) Libije, jednog o sigurnosnoj suradnji, što je dovelo do veće potpore Turske GNA-u, a drugog o razgraničenju pomorske jurisdikcije, kojim se zanemaruju suverena prava grčkih otoka.

Turska je nastavila usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a, ali vrlo ograničenom brzinom i na fragmentiran način, ukazujući time da nema opću strategiju usklađivanja. I dalje postoje slučajevi nazadovanja u pogledu niza ključnih aspekata u područjima tržišnog natjecanja, informacijskog društva i medija, gospodarske i monetarne politike, carinske unije, vanjskih odnosa te vanjske, sigurnosne i obrambene politike. Turska je dobro napredovala u području prava trgovačkih društava, transeuropskih mreža te znanosti i istraživanja, a u području slobodnog kretanja robe, prava intelektualnog vlasništva, financijskih usluga, poduzetništva i industrijske politike, zaštite potrošača i zdravlja, carinske unije i financijske kontrole postigla je dobru razinu pripremljenosti.

IV. REGIONALNA SURADNJA I DOBROSUSJEDSKI ODNOSI

Dobrosusjedski odnosi i regionalna suradnja ključni su elementi procesa stabilizacije i pridruživanja te procesa proširenja. Nastavljeni su redovni kontakti među vladama te tehnički dijalog i suradnja na bilateralnoj i regionalnoj razini.

Uključive regionalne organizacije – Vijeće za regionalnu suradnju, Prometna zajednica i CEFTA – bile su ključne u provedbi odgovora regije tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19. Učinkovito su provodile koordinaciju sa svim partnerima sa zapadnog Balkana, među sobom i s Komisijom.

Regionalna suradnja nastavila je ostvarivati rezultate. Plan povezivanja pridonio je razvoju prometnih i energetskih mreža. Međutim, potrebno je još intenzivnog rada da se ispune preostale obveze proizišle iz regionalnih sporazuma i obveza, što uključuje i provedbu mjera iz reforme povezanosti dogovorene 2015. Zemlje regije moraju preuzeti punu odgovornost. Ne bi smjelo biti prepreka potpunom i uključivom sudjelovanju svih partnera sa zapadnog Balkana u inicijativama i događanjima u okviru regionalne suradnje. Programom Erasmus+ nastavlja se poticati međukulturni dijalog među mladima.

I sastanak na vrhu o zapadnom Balkanu u Poznańu 2019. i sastanak na vrhu EU-a i zapadnog Balkana u Zagrebu u svibnju 2020. bili su prilika čelnicima regije da se dogovore o postizanju ambiciozne zelene i digitalne transformacije i da nastave razvijati povezanost u svim njezinim dimenzijama: promet, energetika, digitalizacija i međuljudski kontakti. Čelnici su pozvali na provedbu zelene agende za regiju koji ne samo da bi izravno pozitivno utjecala na zdravlje i dobrobit njezinih građana nego i povećala privlačnost regije za ulaganja i turizam te oslobodila gospodarski potencijal zelenog rasta i kružnog gospodarstva. Ta zelena agenda prilaže se gospodarskom i investicijskom planu za regiju.

Regionalna integracija ključan je čimbenik za poboljšanje životnog standarda na zapadnom Balkanu. Stvaranjem **regionalnoga gospodarskog prostora** (RGP) povećava se konkurentnost te se omogućuje ekonomija razmjera i povećanje produktivnosti. Regionalno tržište omogućit će rast trgovine unutar regije i povećati privlačnost zapadnog Balkana za ulaganja. Integracija tržišta doprinijet će stvaranju novih lanaca vrijednosti i povećanju privlačnosti regije za izravna strana ulaganja. Bolja povezanost u području prometa i energetike ubrzat će integraciju u paneuropske mreže. Prometna zajednica poduprijet će i ojačati provedbu plana povezivanja.

Brza i sigurna digitalna povezanost ključan je element reformi potrebnih za stvaranje okruženja pogodnog za tržište i ulaganja na zapadnom Balkanu. Kao dio regionalnoga gospodarskog prostora,

novi **regionalni sporazum o roamingu** potpisan u travnju 2019. doveo je do postupnog smanjenja naknada za *roaming* od srpnja 2019., a dovest će i do ukidanja naknada za *roaming* od srpnja 2021. Sporazum otvara i mogućnost pripreme plana za smanjenje troškova *roaminga* između zapadnog Balkana i EU-a, kako je utvrđeno u **digitalnoj agendi** za zapadni Balkan.

Kad je riječ o **trgovini**, donošenje zakašnjelih odluka u okviru CEFTA-e uključuje donošenje Dodatnog protokola br. 6 za liberalizaciju trgovine uslugama, međusobno priznavanje programâ ovlaštenih gospodarskih subjekata i donošenje ugovora kojim bi se olakšala trgovina voćem i povrćem.

Izjava o priznavanju **visokoškolskih kvalifikacija** podržana je na sastanku na vrhu o zapadnom Balkanu u Poznańu u srpnju 2019. Time se utvrđuje model automatskog priznavanja visokoškolskih kvalifikacija i razdoblja studiranja u inozemstvu te je važan dio inicijativa kojima se postižu čvršće regionalne gospodarske integracije. Potrebno je još zalaganja za postizanje napretka u međusobnom priznavanju stručnih kvalifikacija kako bi se stvorilo integriranije tržište rada i otvorile prijeko potrebne mogućnosti za mlade u regiji.

Prevladavanje **nasljeđa prošlosti** i rješavanje sporova koji proizlaze iz sukoba iz 1990-ih i dalje su od ključne važnosti. Još se uvijek moraju riješiti važna otvorena bilateralna pitanja, uključujući granična pitanja i ostvarivanje pravde za žrtve ratnih zločina, identifikacija preostalih nestalih osoba i uspostavljanje točne evidencije o prošlim zločinima na regionalnoj razini. U EU-u nema mjesta huškačkoj retorici ni uzdizanju ratnih zločinaca, s bilo koje strane.

Jedan od najvažnijih problema u regiji i dalje je potreba za **normalizacijom odnosa između Srbije i Kosova**. Odnosi između Prištine i Beograda još su uvijek problematični. Privremena je vlada u Kosovu 1. travnja 2020. u potpunosti ukinula carinu od 100 % na uvoz iz Srbije i Bosne i Hercegovine, koja je bila na snazi od studenoga 2018., a 6. lipnja ukinute su sve mjere reciprociteta. Nastavak dijaloga uz posredovanje EU-a u srpnju 2020. i predanost obiju stranaka da ga ponovno uspostave jest pozitivan prvi korak. Nakon toga morat će uslijediti daljnji, konkretan napredak u postizanju sveobuhvatnoga pravno obvezujućeg sporazuma o normalizaciji.

Sve stranke i dalje moraju u dobroj vjeri provoditi postojeće sporazume, uključujući Prespanski sporazum između Sjeverne Makedonije i Grčke i Ugovor o dobrosusjedskim odnosima s Bugarskom.

Napetosti u istočnom Sredozemlju i Egejskom moru i dalje narušavaju regionalnu stabilnost i sigurnost. S obzirom na kontinuirane neovlaštene aktivnosti istraživanja ugljikovodika koje Turska provodi u pomorskim zonama Cipra, potpisivanje memoranduma o razumijevanju s libijskom vladom nacionalnog jedinstva i naglo povećanje provokativnih djelovanja prema Grčkoj, Komisija je više puta pozivala **Tursku** da izbjegava prijetnje, uzroke napetosti ili postupke kojima bi se mogli ugroziti dobrosusjedski odnosi i mirno rješavanje sporova. Komisija je isto tako više puta isticala važnost svih suverenih prava država članica EU-a. Među njima su i pravo na sklapanje bilateralnih sporazuma te istraživanje i iskorištavanje prirodnih resursa u skladu s pravnom stečevinom EU-a i međunarodnim pravom, uključujući UN-ovu Konvenciju o pravu mora. Moraju se poštovati suverenitet i suverena prava nad pomorskim zonama svih susjednih obalnih država, uključujući one na koje imaju pravo njihovi otoci, dok se pitanje razgraničenja isključivih gospodarskih pojaseva i kontinentalnog pojasa mora rješavati u skladu s međunarodnim pravom putem dijaloga u dobroj vjeri i težeći postizanju dobrosusjedskih odnosa. Kao odgovor na neovlaštene aktivnosti bušenja koje provodi Turska, EU je donio okvir za ciljane mjere protiv Turske u studenome 2019., a u veljači 2020. odlučio je dodati još dvije osobe na popis osoba uvrštenih na temelju tog okvira za izricanje sankcija. Povlačenje turskog istraživačkog broda 12. rujna 2020. omogućilo je nastavak preliminarnih razgovora s Grčkom.

U svojim zaključcima od 1. listopada 2020. Europsko vijeće oštro je osudilo kršenje suverenih prava Republike Cipra, koje mora prestati. Europsko vijeće naglasilo je da je u strateškom interesu EU-a

osigurati stabilno i sigurno okruženje na istočnom Sredozemlju, kao i razvoj suradnje i uzajamno koristan odnos s Turskom. U tom su smislu nužni nastavak dijaloga u dobroj vjeri i suzdržavanje od jednostranih djelovanja koja su protivna interesima EU-a i kojima se krše međunarodno pravo i suverena prava država članica EU-a. Sve se razlike moraju riješiti mirnim dijalogom i u skladu s međunarodnim pravom. EU pozdravlja postupnu izgradnju povjerenja između Grčke i Turske, kao i najavu da će se nastaviti njihovi izravni preliminarni razgovori u cilju razgraničenja kontinentalnog pojasa i isključivog gospodarskog pojasa dviju zemalja. Ta nastojanja treba održavati i proširivati.

Stalno zalaganje i konkretan doprinos Turske bit će najvažniji za pregovore u cilju pravednoga, sveobuhvatnog i održivog rješavanja ciparskog pitanja u okviru UN-a i u skladu s relevantnim rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a. Važno je očuvati dosadašnji napredak u pregovorima o **rješavanju ciparskog pitanja pod vodstvom Ujedinjenih naroda** te nastaviti s pripremama za pravedno, sveobuhvatno i održivo rješenje, što uključuje i njegove vanjske aspekte. Turska treba hitno ispuniti svoje obveze u pogledu potpune provedbe Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju između EU-a i Turske i postići napredak u normalizaciji odnosa s Republikom Cipar.

V. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na temelju prethodno iznesene analize i ocjena napretka pojedinih zemalja navedenih u zasebnim sažetim pregledima koji se nalaze u prilogu, Komisija iznosi sljedeće zaključke i preporuke:

I.

1. **Vjerodostojna politika proširenja** je geostrateško ulaganje u **mir, stabilnost, sigurnost i gospodarski rast u cijeloj Europi**. Na temelju **stroge, ali pravedne uvjetovanosti i načela vlastitih zasluga**, njome se nastavlja pokretati transformacija i modernizacija u partnerskim državama u sveukupno problematičnom okruženju. Politička volja i odlučnost partnerskih zemalja i dalje su ključne za uspjeh.
2. U planu proširenja EU-a došlo je do **znatnih promjena**, s osnaženim pristupom Komisije koji se temelji na trima ključnim stupovima: prijedlogu za poboljšanje pristupnog procesa, odluci Vijeća o otvaranju pristupnih pregovora s Albanijom i Sjevernom Makedonijom i prijedlogu za gospodarski i investicijski plan za zapadni Balkan, donesenim usporedno s ovom Komunikacijom.
3. Prijedlog koji je Europska komisija iznijela u veljači 2020., a Vijeće odobrilo u ožujku **dodatno će ojačati pristupni proces** povećavajući njegovu predvidljivost, vjerodostojnost, dinamičnost i podložnost snažnijem političkom usmjeravanju. Prijedlogom Komisije ističe se važnost pristupnog procesa na temelju zasluga koji se zasniva na vjerodostojnosti, uzajamnom povjerenju i jasnim obvezama Europske unije i zapadnog Balkana. Još više pozornosti posvetit će se reformama u temeljnim područjima vladavine prava, funkcioniranju demokratskih institucija, javnoj upravi i gospodarstvu. Na zapadnom Balkanu potrebno je ostvariti i napredak u pomirenju, dobrosusjedskim odnosima i regionalnoj suradnji.

4. Vijeće za opće poslove odlučilo je u ožujku 2020. **otvoriti pristupne pregovore s Albanijom i Sjevernom Makedonijom**, prepoznajući važan napredak dviju zemalja koji je ostvaren u provedbi reformi.
5. **Imenovanje novoga posebnog predstavnika EU-a** za dijalog između Beograda i Prištine i za druga regionalna pitanja zapadnog Balkana u travnju 2020. dodatno pokazuje važnost koja se pridaje regiji i normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova. Dijalog uz posredovanje EU-a nastavljen je u srpnju i do sada je održano nekoliko sastanaka kako na visokoj tako i na radnoj razini.
6. **Izjavom iz Zagreba od 6. svibnja 2020.** potvrđena je nedvosmislena europska perspektiva zapadnog Balkana. Čelnici zapadnog Balkana potvrdili su svoju predanost toj europskoj perspektivi i nužne ključne reforme kao svoj čvrst strateški izbor. Vjerodostojnost takve predanosti ovisi i o jasnoj javnoj komunikaciji i provedbi potrebnih reformi. U Izjavi iz Zagreba poziva se Europska komisija da iznese čvrst gospodarski i investicijski plan za regiju u cilju osnaživanja gospodarstava.
7. **Turska** je i dalje ključni partner Europske unije u područjima od zajedničkog interesa, kao što su migracije, borba protiv terorizma, gospodarstvo, trgovina, energetika i promet. U lipnju 2019. Vijeće je ponovno naglasilo da se Turska nastavlja udaljavati od Europske unije i da su pregovori o pristupanju Turske zapravo zastali te se dodatna poglavlja ne mogu razmatrati ni za otvaranje ni za zatvaranje. Činjenice na kojima se temelji ta procjena i dalje stoje.
8. Godinu 2020. obilježio je i razorni učinak **pandemije bolesti COVID-19**. Vlasti u svim zemljama proširenja poduzele su stroge mjere kako bi ograničile širenje pandemije i njezin utjecaj na zdravlje te kako bi ublažile socioekonomske posljedice. Unatoč tomu, gospodarski je učinak pandemije značajan, zbog čega je fiskalni prostor za vladine intervencije ograničen. Svaka izvanredna mjera mora biti razmjerna, vremenski ograničena i mora poštovati temeljne slobode, uključujući slobodu izražavanja.
9. EU je, iako ozbiljno pogođen ovom krizom, mobilizirao **paket od više od 3,3 milijarde EUR**, uključujući neposrednu potporu za suočavanje s izazovima u zdravstvu i znatna financijska sredstva za gospodarski oporavak regije. EU se isto tako odnosi prema zapadnom Balkanu kao prema povlaštenom partneru, omogućujući mu pristup mnogim inicijativama i instrumentima koji su obično namijenjeni državama članicama EU-a. Potpora EU-a uvelike **nadilazi ono što je bilo koji drugi partner pružio regiji**, što odražava strateško pozicioniranje te regije.

II.

10. U **Crnoj Gori javna politička predanost** vlasti strateškom cilju europske integracije redovito se i dosljedno navodi kao ključni prioritet zemlje i općenito je izražena u relevantnim političkim odlukama. To uključuje i kontinuirano potpuno usklađivanje s vanjskom i sigurnosnom politikom EU-a.

Komisija je procijenila da je, u skladu s pregovaračkim okvirom, osigurana **opća ravnoteža** između napretka u poglavljima o vladavini prava s jedne strane i napretka u ostalim poglavljima u okviru **pristupnih pregovora** s druge strane. Tijekom razdoblja izvješćivanja Crna Gora ostvarila je ograničen napredak u pogledu pravosuđa i temeljnih prava (poglavljje 23.) i određeni napredak u pogledu pravde, slobode i sigurnosti (poglavljje 24.). Nakon otvaranja zadnjeg poglavlja u lipnju 2020., prioritet za daljnji opći napredak u pristupnim pregovorima i prije prelaska na privremeno zatvaranje ostalih poglavlja i dalje je pridržavanje privremenih mjerila o vladavini prava iz poglavlja 23. i 24.

Crna Gora znatno je napredovala u provođenju reformi pravnog i institucionalnog okvira u području vladavine prava s uvjerljivim rezultatima u većini područja. Zahvaljujući utvrđivanju mjerila za zatvaranje poglavlja, EU će moći izraditi jasne zahtjeve koje će Crna Gora morati ispuniti prije zatvaranja tih dvaju poglavlja. Crna Gora moći će pristupiti toj fazi pristupnog procesa samo ako otkloni preostale nedostatke u ključnim područjima kao što su sloboda izražavanja i medija i borba protiv korupcije te riješi problem političkog uplitanja i nedostatnog imenovanja u ključnim neovisnim institucijama i pravosuđu, bez poništavanja ranijih postignuća ostvarenih pravosudnom reformom. Crna Gora kontinuirano napreduje u pogledu svih područja pregovaračkih poglavlja, ali trenutačno nijedno poglavljje ne ispunjava sve zahtjeve za zatvaranje.

Pri suočavanju s pandemijom bolesti COVID-19 Crna Gora poduzela je niz mjera, uključujući strogi policijski sat i ograničenja kretanja. Parlament nije sudjelovao u postupku odlučivanja o početnom nizu mjera poduzetih za suzbijanje pandemije bolesti COVID-19, ali je naknadno obaviješten o tim mjerama te je odobrio nekoliko paketa gospodarskog odgovora.

Napetosti i nepovjerenje među političkim dionicima povećali su se uoči izbora. Privremeni parlamentarni odbor nije uspio dovršiti svoj rad zbog izostanka kvoruma te su stoga opći izbori 30. kolovoza 2020. provedeni unutar uglavnom nepromijenjenoga izbornog okvira. Nijedna politička stranka nije bojkotirala izbore. Prema preliminarnoj procjeni Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava, izbori u Crnoj Gori bili su konkurentni i proveli su se u okruženju koje je vrlo podijeljeno oko pitanja Crkve i nacionalnog identiteta. Kampanja je bila mirna unatoč često sukobljenim stajalištima. Kandidati su uspjeli prenijeti svoje poruke, ali je vladajuća stranka stekla neprimjerenu prednost zlouporabom položaja i pristranim medijskim izvješćivanjem. Otežavajući kontekst bolesti COVID-19 nije spriječio birače da izađu za izbore; zabilježen je rekord od 76,6 % registriranih glasača. Kako bi nastavili put prema pristupanju EU-u, novoosnovani parlament i vlada moraju zadržati opći konsenzus o političkim i gospodarskim reformama povezanim s EU-om, s osobitim naglaskom na ispunjavanju privremenih mjerila u pogledu vladavine prava.

Ostvaren je daljnji napredak u pogledu politike, planiranja i praćenja kvalitete strateških političkih dokumenata. Vladina politika u pogledu stanova ili zajmova koje sufinancira država pod povoljnim uvjetima za članove pravosuđa i neovisnih institucija ipak izaziva zabrinutost zbog učinkovitosti nacionalnog sustava provjere i ravnoteže. Potrebno je učiniti više kako bi se omogućilo smisleno sudjelovanje civilnog društva u pristupnom i zakonodavnom procesu.

Gospodarstvo je 2019. poraslo za značajnih 3,6 %, uz rast BDP-a potaknut rekordnom turističkom sezonom, povećavajući tako osobnu potrošnju i izvoz usluga. No gospodarski rezultati pogoršat će se 2020. zbog negativnih učinaka izbijanja bolesti COVID-19, jer gospodarstvo Crne Gore uvelike ovisi o turizmu. Strukturni nedostaci pogoršani su bolešću COVID-19, ističući snažnu potrebu za reformama, posebno u područjima javnog zdravstva, zapošljavanja, socijalne zaštite i poslovnog okruženja.

11. **Srpska** vlada i dalje ističe članstvo u EU-u kao svoj strateški cilj. Međutim, potrebno je posvetiti veću pozornost objektivnoj i pozitivnoj jasnoj komunikaciji o EU-u, koja je glavni politički i gospodarski partner Srbije.

Napredak Srbije u pogledu vladavine prava i normalizacije odnosa s Kosovom od ključne su važnosti za određivanje brzine **pristupnih pregovora**. Tijekom razdoblja izvješćivanja Srbija je ostvarila vrlo ograničen napredak u pogledu pravosuđa i temeljnih prava (poglavlje 23.) i određeni napredak u pogledu pravde, slobode i sigurnosti (poglavlje 24.). Odnosi između Prištine i Beograda još su uvijek problematični, iako je nastavak dijaloga uz posredovanje EU-a u srpnju vrlo pozitivan korak. Ukratko, Komisija procjenjuje da je trenutačno osigurana **opća ravnoteža** između napretka u pogledu vladavine prava i normalizacije s jedne strane i napretka u pregovorima u okviru raznih poglavlja s druge strane.

Međutim, napredak u pogledu **vladavine prava** nije tako brz i učinkovit kao što se moglo očekivati od zemlje u pregovorima. Srbija mora hitno ubrzati i pojačati reforme, osobito u pogledu neovisnosti pravosuđa, borbe protiv korupcije, slobode medija, postupanja s ratnim zločinima u zemlji i borbe protiv organiziranog kriminala. Srbija bi isto tako trebala težiti ispunjavanju privremenih mjerila za poglavlja 23. i 24., uključujući provedbu revidiranih akcijskih planova za poglavlja 23. i 24. usmjerenu na rezultate.

Kad je riječ o **normalizaciji odnosa s Kosovom**, Srbija je pokazala predanost i suradnju u postupku nastavka dijaloga. Srbija mora uložiti znatan trud te doprinijeti uspostavljanju povoljnog okruženja za sklapanje sveobuhvatnoga pravno obvezujućeg sporazuma s Kosovom. Takav je sporazum hitno potreban i ključan kako bi Srbija i Kosovo mogli napredovati na svojem europskom putu. Srbija bi se isto tako trebala nastaviti pridržavati svih prijašnjih sporazuma o dijalogu i provoditi ih.

Politička scena Srbije obilježena je kontinuiranom polarizacijom. Kao odgovor na bolest COVID-19, vlada je u ožujku 2020. proglasila izvanredno stanje i uvela opsežne privremene mjere. Parlament je sazvan tek nešto više od šest tjedana nakon proglašavanja izvanrednog stanja, što je ograničilo njegovu sposobnost nadzora izvršne vlasti tijekom tog razdoblja. Parlamentarni, pokrajinski i općinski izbori u Srbiji (prvotno predviđeni za travanj 2020.) odgođeni su za 21. lipnja. Iako su se izbori provodili učinkovito, dominirala je vladajuća stranka, među ostalim i u medijima. Brojne oporbene stranke bojkotirale su izbore unatoč naporima koje je Europski parlament uložio da stvori međustranački konsenzus o izbornim reformama, pozivajući se na demokratske zabrinutosti i nejednake uvjete. Novoosnovani srpski parlament obilježen je nadmoćnom većinom vladajuće koalicije i nedostatkom učinkovite oporbe.

Srbija je i dalje važan partner u misijama i operacijama EU-a u području zajedničke sigurnosne i obrambene politike (ZSOP), no njezino je usklađivanje s vanjskom politikom EU-a još uvijek nisko.

Srbija još uvijek nije znatno smanjila preveliki broj viši rukovoditelja u svojoj javnoj upravi. Nedostatak transparentnosti i nepoštovanje postupka zapošljavanja na temelju zasluga na više položaje u državnoj službi sve je veći problem. Srbija je pojačala napore na usklađivanju zakonodavstva s pravnom stečevinom EU-a u poglavljima o gospodarskom i unutarnjem tržištu. Ekonomske reforme i dalje daju rezultate, posebno u pogledu makroekonomske stabilizacije. Učinkovitost tržišta rada dodatno se poboljšala. Ostvaren je napredak u reformama porezne uprave i u privatizaciji državnih banaka, dok su neke druge ključne reforme, osobito javne uprave i državnih poduzeća, nastavile polako napredovati. Država i dalje snažno utječe na gospodarstvo. Predviđa se da će kriza uzrokovana bolešću COVID-19 snažno pogoršati ekonomske izgleda 2020., posebno u pogledu rasta BDP-a, javnih financija i zapošljavanja.

12. **Sjeverna Makedonija** napredovala je na putu prema strateškim ciljevima odlukom o otvaranju pristupnih pregovora s EU-om i članstvom u NATO-u u ožujku 2020. Vlasti su nastavile javno pokazivati svoju predanost napredovanju na putu prema EU-u. Izvanredno stanje proglašeno je između ožujka i lipnja 2020. zbog izbijanja bolesti COVID-19, što je tehničkoj vladi, uz sudjelovanje ministara i zamjenika glavne oporbene stranke, omogućilo da obnaša dužnost donošenjem dekreta. Sjeverna Makedonija poduzela je mjere za suzbijanje pandemije, zaštitu zdravlja građana i ublažavanje socioekonomskog utjecaja krize, među ostalim uz nezabilježenu potporu EU-a. Zbog neizvjesnosti izazvanih pandemijom, političke stranke odlučile su odgoditi prijevremene izbore s travnja na srpanj 2020. Prema Uredu OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava, parlamentarni izbori 15. srpnja uglavnom su dobro vođeni i kandidati su mogli slobodno provoditi kampanje, ali je narušena pravna stabilnost znatnim revizijama pravnog okvira i naknadnim vladinim uredbama.

Tijekom razdoblja izvješćivanja Sjeverna Makedonija nastavila je napredovati u provođenju programa reformi povezanih s EU-om na uključiv način, obuhvaćajući oporbu u parlamentu, civilno društvo i međunarodne partnere. Sjeverna Makedonija pojačala je svoje napore i postigla daljnje konkretne i održive rezultate, uključujući ključna područja utvrđena u Zaključcima Vijeća iz lipnja 2018. Održivost takvih strukturnih reformi dugoročan je proces koji zahtijeva stalni angažman i vlade i oporbe. Nakon izbora u srpnju 2020., nova se vlada obvezala da će održavati i ubrzati provedbu reformi povezanih s EU-om, posebno u području vladavine prava, uključujući borbu protiv organiziranog kriminala i korupcije. Potrebno je posvetiti pozornost provedbi postojećih strategija i zakona i upotrebi već uspostavljenih alata, u skladu sa standardima EU-a. Postignuti su važni rezultati u jačanju neovisnosti sudstva. Donošenje Zakona o Uredu javnog tužitelja bilo je ključno. Rezultati istraga, kaznenih progona i pravomoćnih presuda u slučajevima u području korupcije i organiziranog kriminala, pa i na visokoj razini, dodatno su se poboljšali. Bivša glavna posebna tužiteljica osuđena je nakon što je proglašena krivom za zlouporabu položaja i ovlasti u takozvanom slučaju „reket”. I dalje se mora nastaviti borba protiv korupcije i organiziranog kriminala jednakim intenzitetom i na transparentan način, neovisno o položaju ili političkoj pripadnosti osumnjičenikâ. Državno povjerenstvo za sprečavanje korupcije posebno se angažiralo i rješavalo pitanja povezana s optužbama za nepotizam ili za imenovanja koja se ne temelje na zaslugama. Važno je Državnom povjerenstvu za sprečavanje korupcije osigurati potrebne resurse i kapacitete za obavljanje mandata. Sve državne institucije moraju učiniti više kako bi slijedile njegove preporuke. Donošenjem strategije za transparentnost i povećanim objavljivanjem javnih podataka poduzete su mjere za povećanje transparentnosti javne uprave. Zemlja je blisko surađivala s NATO-om i strateškim partnerima na reformi svojih obavještajnih i sigurnosnih službi. Međutim, treba ojačati kapacitet parlamentarnog nadzora nad obavještajnim službama. Usklađenost s vanjskom politikom EU-a znatno se povećala.

Prije vanjskog šoka koji je 2020. izazvala bolest COVID-19, gospodarski rast povećao se na 3,6 % u 2019. zahvaljujući jačanju domaće potražnje, uključujući oporavak ulaganja i uz potporu fiskalnih poticaja i prilagodljive monetarne politike. Stopa nezaposlenosti smanjila se na 17,3 % u 2019., dok je stopa zaposlenosti bila u porastu. Udio neformalnog zapošljavanja blago se smanjio, ali je i dalje velik s obzirom na postotak BDP-a. Početkom proljeća počele su biti vidljive posljedice krize uzrokovane bolešću COVID-19 na gospodarskim rezultatima i javnim financijama. Zbog krize uzrokovane bolešću COVID-19 moralo se zaustaviti gotovo čitavo gospodarstvo, a slične mjere kod glavnih trgovinskih partnera dovele su do narušavanja trgovine. Takve će posljedice vjerojatno odvesti gospodarstvo u recesiju 2020., dok će se pozitivna kretanja na tržištu rada vjerojatno promijeniti. Vlasti su poduzele niz mjera za potporu poduzećima i kućanstvima kako bi ublažile gospodarski i socijalni učinak krize. Poduzele su i dodatne mjere za poboljšanje fiskalne transparentnosti. Međutim, došlo je do zastoja u provedbi fiskalno važnih reforma oporezivanja dohotka i mirovinskog sustava.

Komisija sa zanimanjem iščekuje i naglašava važnost nastavka provedbe Prespanskog sporazuma s Grčkom i Ugovora o dobrosusjedskim odnosima s Bugarskom.

U ožujku 2020. članovi Europskog vijeća podržali su odluku o otvaranju pristupnih pregovora sa Sjevernom Makedonijom. U skladu sa zaključcima Vijeća, Komisija je započela potrebne pripremne radove i s nestrpljenjem očekuje prvu međuvladinu konferenciju, što prije nakon što Vijeće donese pregovarački okvir.

13. Zahvaljujući odluci Vijeća o otvaranju pregovora o pristupanju EU-u, **Albanija** je napredovala na putu prema postizanju strateških ciljeva. Vlasti su nastavile javno pokazivati svoju predanost napredovanju na putu prema EU-u, koja se temelji na snažnoj potpori građana za pristupanje EU-u. Albanija i dalje zadržava stopu usklađenosti s vanjskom politikom EU-a od 100 %. Suočena s izbijanjem pandemije bolesti COVID-19, Albanija je do lipnja 2020. produžila izvanredno stanje zbog prirodne katastrofe, proglašeno nakon potresa u studenome 2019. Unatoč izvanrednoj situaciji, Albanija je ostvarila znatan napredak i blizu je ispunjavanju uvjeta koje je odredilo Vijeće s obzirom na prvu međuvladinu konferenciju. Intenzivna politička polarizacija ublažila se u siječnju 2020., kada su se vladajuća većina i parlamentarna i izvanparlamentarna oporba dogovorile da će nastaviti s provedbom *izborne reforme*. Sporazum je konačno postignut 5. lipnja 2020. Parlament je donio izmjene izbornog zakona 23. srpnja 2020., u skladu sa sporazumom od 5. lipnja 2020., primjenjujući preporuke Ureda OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava. Tim se izmjenama uvode veći standardi integriteta i transparentnosti u izborni proces uoči parlamentarnih izbora najavljenih za travanj 2021. Usto, parlament je 30. srpnja donio neke izmjene Ustava koje se odnose na izborni sustav. Zbog provedbe ovih izmjena, koje nisu povezane s preporukama Ureda OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava, bile su potrebne dodatne izmjene izbornog zakona o kojima su raspravljale stranke u Političkom vijeću, ali nije postignut kompromis prije nego što ih je parlament izglasao 5. listopada. Unatoč pozitivnom ishodu sporazuma postignutog 5. lipnja 2020., potrebno je poboljšati politički dijalog u zemlji, posebno u pogledu izborne reforme i njezine provedbe.

Uspjeh je postignut i u provedbi sveobuhvatne reforme pravosuđa, koja stalno napreduje. Sve nove institucije za samoupravljanje pravosuđa u potpunosti su funkcionalne i učinkovite. Viši sud počeo je vršiti svoje funkcije. Ostvaren je i važan napredak u funkcioniranju Ustavnog suda. Posebna struktura za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala u potpunosti je uspostavljena, uključujući Ured posebnog tužitelja, koji vrši svoje važne istražne funkcije. Imenovan je direktor Nacionalnoga istražnog ureda. Nastavljeno je privremeno ponovno ocjenjivanje svih sudaca i tužitelja (postupak provjere).- Nastavili su se ostvarivati konkretni rezultati, što je dovelo do 62 % razrješenja, uglavnom zbog pitanja koja se odnose na nezakonito stečenu imovinu, ili ostavki. Dokumentacija za provjeru koja je izazvala sumnju o počinjenju kaznenog djela predana je tužiteljstvu koje uključuje 10 bivših sudaca na visokoj razini Visokog suda i Ustavnog suda.

Albanija je nastavila jačati borbu protiv korupcije, dobro napredujući jačanjem operativne koordinacije i kapaciteta za praćenje. Poduzete su dodatne mjere u ostvarivanju dobrih rezultata u istragama, kaznenom progonu i sudskim postupcima u predmetima povezanim s korupcijom. Unatoč brojnim istragama u tijeku, broj pravomoćnih presude u predmetima koji uključuju visoke dužnosnike i dalje je ograničen. Očekuje se da će novoosnovana specijalizirana tijela za borbu protiv korupcije znatno ojačati sveukupni kapacitet za istragu i kazneni progon djela povezanih s korupcijom. Poduzete su dodatne mjere i u borbi protiv organiziranog kriminala. Pojačane su aktivnosti policije u cilju razbijanja kriminalnih organizacija, uključujući suzbijanje uzgoja kanabisa i trgovine kanabisom, te je

ostvaren dobar napredak. Povećana je i međunarodna policijska suradnja, posebice s državama članicama EU-a, što je dovelo do uspješnog provođenja brojnih operacija kaznenog progona velikih razmjera. Taj se rad mora nastaviti, osobito učinkovitijom borbom protiv pranja novca i daljnjom provedbom akcijskog plana Radne skupine za financijsko djelovanje (FATF).

Kad je riječ o temeljnim pravima, i dalje se nastoje provesti sveobuhvatne reforme zemljišnog sektora i konsolidacija prava vlasništva. Donesen je Zakon o finalizaciji postupaka prijenosa vlasništva, uzimajući u obzir preporuke Venecijanske komisije. Nastavljaju se postupak registracije i utvrđivanja prava na naknadu. Albanija mora brzo donijeti preostale provedbeno zakonodavstvo povezano s Okvirnim zakonom o zaštiti nacionalnih manjina iz 2017. Parlament je u prosincu 2019. donio novi zakon o medijima koji se revidira u skladu s mišljenjima Venecijanske komisije.

Albanija je nastavila s provedbom reforme javne uprave, ostvarivši konkretan napredak u procjenama regulatornog učinka, razvoju zakonodavnog paketa povezanog s planiranjem politika, povećanju broja e-usluga i poboljšanju transparentnosti u prikupljanju podataka i upravljanju ljudskim resursima između središnje i lokalne razine. Taj je rad potrebno nastaviti, među ostalim u cilju donošenja politike o plaćama državnih službenika.

Prije potresa u studenome 2019. i vanjskog šoka 2020. uzrokovanog pandemijom bolesti COVID-19, nezaposlenost se nastavila smanjivati do rekordno niske razine, izvoz se znatno povećao, a omjer javnog duga i BDP-a nastavio je opadati, iako je i dalje ostao visok. Banke su nastavile smanjivati broj loših kredita i porasli su zajmovi privatnom sektoru. - Poduzete su koraci za razvoj financijskog tržišta, ali je financijsko posredovanje i dalje na niskoj razini.

U ožujku 2020. članovi Europskog vijeća podržali su odluku o otvaranju pristupnih pregovora s Albanijom. U skladu sa zaključcima Vijeća, Komisija je započela potrebne pripremne radove i s nestrpljenjem očekuje prvu međuvladinu konferenciju, što prije nakon što Vijeće donese pregovarački okvir.

- 14. Bosna i Hercegovina** mora razmotriti **14 ključnih prioriteta** iz Komisijina Mišljenja iz svibnja 2019. o zahtjevu zemlje za članstvo u EU-u, u skladu s relevantnim zaključcima Vijeća iz prosinca 2019. Mišljenje je sveobuhvatan plan za temeljite reforme u područjima demokracije/funkcionalnosti, vladavine prava, temeljnih prava i reforme javne uprave. Bosna i Hercegovina mora znatno poboljšati svoj zakonodavni i institucionalni okvir, među ostalim na ustavnoj razini ako je to potrebno, kako bi ispunila zahtjeve za članstvo u EU-u. Po provedbi 14 ključnih prioriteta, zemlja će moći otvoriti pregovore o pristupanju EU-u.

Nakon što su čelnici proveli velik dio razdoblja izvješćivanja baveći se isključivo stranačkom politikom, ovo razdoblje slabog napretka i zaostataka u parlamentu završilo je imenovanjem nove vlade krajem 2019., 14 mjeseci nakon općih izbora. U posljednjih nekoliko mjeseci politička situacija u Bosni i Hercegovini pokazala je neke pozitivne pomake i pozitivnu dinamiku, usred pandemije bolesti COVID-19. Posljednjih mjeseci poduzeti su koraci za razmatranje nekih od ključnih prioriteta iz Mišljenja. U listopadu 2019. Vijeće ministara donijelo je akcijski plan za provedbu preporuka iz analitičkog izvješća Komisije za 2019., iako se oko sadržaja nisu u potpunosti usuglasile sve razine vlasti. Ustavni sud ukinuo je odredbu o smrtnoj kazni u Ustavu *Republike Srpske*, ostvarujući time dio ključnog prioriteta br. 10. Izmjenama zakonodavstva nakon političkog sporazuma u lipnju 2020. trebalo bi se omogućiti održavanje lokalnih izbora u Mostaru u prosincu prvi put nakon 2008., čime će se ostvariti dio ključnog prioriteta br. 1. Potrebno je provesti dodatne reforme kako bi se osiguralo da

se izbori provode u skladu s europskim standardima. Sve su razine vlasti u srpnju 2020. provele strateški okvir za reformu javne uprave, tako doprinoseći ključnom prioritetu br. 14. Sada je potrebno provesti povezani akcijski plan na svim razinama vlasti. Bosna i Hercegovina donijela je revidiranu Nacionalnu strategiju za ratne zločine u rujnu 2020. i time pridonijela ključnom prioritetu br. 5. U tijeku su i pripreme za održavanje zajedničkoga parlamentarnog odbora. Bosna i Hercegovina isto tako mora nastaviti s provedbom ostalih ključnih prioriteta.

Potreba za koordiniranim odgovorom na krizu uzrokovanu bolešću COVID-19 pomogla je privremeno staviti stranačku politiku u drugi plan, ali napetosti su se nastavile. Iako su izvršne vlasti brzo reagirale na izbijanje pandemije, proglašavanjem izvanrednog stanja ograničene su nadzorne ovlasti zakonodavnih skupština.

Zemlja mora osigurati profesionalnu i depolitiziranu državnu službu i usklađeni pristup donošenju politika na razini cijele zemlje. Bosna i Hercegovina mora osigurati djelotvornu koordinaciju upravljanja granicama i migracijama na svim razinama te uspostaviti učinkovit sustav azila. Bosna i Hercegovina u ranoj je fazi pripremljenosti za sprečavanje i suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala. Nije ostvaren napredak u rješavanju ključnih prioriteta iz Mišljenja i rezultata iz izvješća stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Ometanjima politike i otporom pravosuđa po pitanju reformi za integritet i dalje se narušavaju mogućnost građana da ostvare svoja prava, povjerenje u institucije, kao i borba protiv korupcije i organiziranog kriminala. Potrebne su žurne mjere, počevši od vjerodostojnog i strogog sustava provjere imovine pravosudnih dužnosnika i članova Visokoga sudskog i tužilačkog vijeća. Korupcija je i dalje raširena, a sve razine vlasti pokazuju znakove koruptivnog političkog utjecaja, čime se izravno utječe na svakodnevni život građana. Kriminalne organizacije iskorištavaju pravne i administrativne rupe u zakonu, a policija je osjetljiva na političko uplitanje. Potreban je pojačan rad u pogledu finansijskih istraga i zapljene imovine. Još se uvijek očekuje uspostava suradnje s agencijama EU-a (Frontex, Europol, Eurojust).

Potrebno je provesti znatne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu učinkovito ostvariti svoja glasačka prava i prevladati praksu „dviju škola pod jednim krovom”. Bosna i Hercegovina mora jamčiti slobodu izražavanja i medija te zaštitu novinara, kao i poticajno okruženje za civilno društvo, posebno poštovanjem europskih standarda o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja. Treba osigurati smislenu i sustavna savjetovanja s civilnim društvom. Politički čelnici isto tako moraju poduzeti konkretne mjere u svrhu promicanja okruženja pogodnog za pomirenje; revizionizam, poricanje genocida i uzdizanje ratnih zločinaca proturječni su vrijednostima EU-a.

Kad je riječ o gospodarskim kriterijima, Bosna i Hercegovina u ranoj je fazi uspostave funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Prije vanjskog šoka izazvanog bolešću COVID-19, gospodarska situacija ukazivala je na makroekonomsku stabilnost. Ulaganja u obrazovanje i infrastrukturu nužna su za poticanje gospodarstva zemlje, jer je usklađivanje s europskim standardima i poglavljima pravne stečevine EU-a od iznimne važnosti.

15. Na **Kosovu** je razdoblje izvješćivanja obilježeno prijevremenim izborima, promjenom državne vlasti, kao i relativno dugim razdobljima u kojem je postojala samo privremena vlada. U takvim zahtjevnim okolnostima ostvaren je ograničeni napredak u provođenju reformi povezanih s EU-om, uključujući i provedbu nedavno donesenog zakonodavstva. Nakon pandemije bolesti COVID-19, vlada je u ožujku 2020. proglasila izvanredno stanje u javnom zdravlju, poduzela stroge preventivne mjere i uvela početne mjere gospodarske potpore građanima i poduzećima. Vlasti su nastavile javno pokazivati svoju predanost napredovanju na putu prema EU-u.

Prijevreteni parlamentarni izbori održani 6. listopada 2019. bili su konkurentni (osim u područjima Kosova u kojima većinu stanovništva čine Srbi), no postupak prebrojavanja glasova razotkrio je slabosti. Pitanja povezana s opetovanim nedostacima izbornog postupka i odgovarajućim preporukama misije EU-a za promatranje izbora trebala bi se žurnije rješavati.

Kosovo mora osnažiti procese reformi i pojačati napore u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala i provedbi reformi javne uprave, nadovezujući se na dosadašnja postignuća.

Tijekom razdoblja izvješćivanja Kosovo je ukinulo carine od 100 % na uvoz iz Srbije i Bosne i Hercegovine, kao i sve mjere reciprociteta. Tom se odlukom omogućila obnova trgovine sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Odluka o carinama, koju je Kosovo uvelo u studenome 2018. kršeći Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini, uzrokovala je ozbiljne političke posljedice i narušila je razvoj regionalnoga gospodarskog prostora na zapadnom Balkanu.

Kad je riječ o normalizaciji odnosa sa Srbijom, Kosovo je pokazalo predanost i suradnju u postupku nastavka dijaloga. Kosovo mora uložiti znatan trud te doprinijeti uspostavljanju povoljnog okruženja za sklapanje sveobuhvatnog pravno obvezujućeg sporazuma sa Srbijom. Takav je sporazum hitno potreban i ključan kako bi Srbija i Kosovo mogli napredovati na svojem europskom putu. Kosovo bi se isto tako trebalo nastaviti pridržavati i provoditi sve prijašnje sporazume o dijalogu.

Unatoč podacima o snažnom rastu BDP-a od 2015., u prosjeku 4,1 % u razdoblju 2015.–2018., dinamika rasta i dalje u velikoj mjeri ovisi o izvozu usluga, bruto investicijama u fiksni kapital i osobnoj potrošnji, što je potpomognuto doznakama iz inozemstva i primjetnim rastom plaća i kreditiranja. Zbog toga će najavljen recesija u EU-u izravno utjecati na gospodarstvo Kosova, uz očekivano smanjenje realnog BDP-a za 5 % u 2020. Kosovo bi trebalo uspostaviti učinkovit i transparentan mehanizam za pružanje potpore privatnom sektoru koji je pogođen krizom uzrokovanom bolešću COVID-19. Isto bi tako trebalo očuvati radna mjesta, uključujući programe rada sa skraćenim radnim vremenom, te poboljšati pristup naknadama za nezaposlene i socijalnim naknadama na temelju potreba za najranjivije skupine. Potrebno je osloboditi fiskalni prostor, među ostalim trošenjem sredstava za doznake za određene skupine, uključujući mirovine ratnih veterana. Trebalo bi poboljšati kapitalnu potrošnju.

U Vijeću je podnesen Komisijin prijedlog za liberalizaciju viznog režima, koji bi trebalo hitno razmotriti. Komisija ostaje pri procjeni iz srpnja 2018. da je Kosovo ispunilo sva mjerila za liberalizaciju viznog režima. Europski parlament potvrdio je potporu Komisijinu prijedlogu za liberalizaciju viznog režima.

16. **Turska** je i dalje ključni partner Europske unije u područjima od zajedničkog interesa, kao što su migracije, borba protiv terorizma, gospodarstvo, trgovina, energetika i promet. U lipnju 2019. Vijeće je ponovno naglasilo da se Turska nastavlja udaljavati od Europske unije i da su pregovori o pristupanju Turske zapravo zastali te se dodatna poglavlja ne mogu razmatrati ni za otvaranje ni za zatvaranje. Činjenice na kojima se temelji ta procjena i dalje stoje, unatoč tome što je vlada više puta ponovila svoju predanost cilju pristupanja EU-u. Turska nije na uvjerljiv način otklonila duboku zabrinutost EU-a zbog stalnih negativnih kretanja u području vladavine prava, temeljnih prava i pravosuđa. Na prvo mjesto mora staviti promjenu takvih negativnih trendova rješavanjem pitanja narušavanja učinkovite provjere i ravnoteže u političkom sustavu.

Turska mora uskladiti svoj ustavni okvir s europskim standardima. Unatoč ukidanju izvanrednog stanja u srpnju 2018., određene pravne odredbe kojima se vladi dodjeljuju izvanredne ovlasti i kojima

se zadržava nekoliko ograničavajućih elemenata izvanrednog stanja uključene su u zakon. Pristup pravosuđu ostao je ograničen za one na koje su negativno utjecale izvanredne zakonodavne uredbe. Izvršnim predsjedničkim sustavom ne osigurava se kvalitetna i učinkovita dioba vlasti kojom bi se smanjila demokratska odgovornost izvršne vlasti. Došlo je do veće politizacije javne uprave.

Dalekosežnom odlukom o ponavljanju izbora za gradonačelnika u Istanbulu nakon izvanrednih žalbi kojima je osporen prvobitno potvrđeni ishod narušava se izborni proces prema kojem je turski narod pokazao svoju predanost glasujući u velikom broju. Iako je organizacija izbora bila stručna, obilježili su ih uvjeti koji nisu bili objektivno poštenu za sve političke stranke i kandidate. Turska bi trebala osigurati slobodan, pošten i transparentan izborni postupak.

Lokalnoj demokraciji šteti nastavak prisilnog razrješenja dužnosti izabranih gradonačelnika na jugoistoku i njihova zamjena povjerenicima koje je imenovala vlada, kao i uhićenja dodatnih lokalnih predstavnika. Turska bi trebala ukinuti mjere kojima se sprečava funkcioniranje lokalne demokracije, u skladu s preporukama Venecijanske komisije i predanošću Turske Europskoj povelji o lokalnoj samoupravi.

Iako ima legitimno pravo boriti se protiv terorizma, njezina je odgovornost osigurati da se to odvija u skladu s vladavinom prava, ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Turska bi trebala prestati široko tumačiti svoj zakon o suzbijanju terorizma za uhićenje i pritvaranje novinara, pisaca, odvjetnika, političara, pripadnika akademske zajednice, branitelja ljudskih prava i građana koji iznose kritike. Turske vlasti moraju hitno otkloniti ozbiljne nedostatke, osobito u pogledu prava na pošteno suđenje i strogog poštovanja načela pretpostavke nedužnosti. Civilno društvo i njegove organizacije nastavile su djelovati pod pritiskom u sve zahtjevnijoj atmosferi.

Tursko gospodarstvo dobro je napredovalo, iako i dalje jako zabrinjava funkcioniranje tržišnog gospodarstva. Oporavilo se od recesije, ali je oporavak dodatno oslabio zbog izbijanja pandemije bolesti COVID-19. Turska je i dalje izložena brzim promjenama stavova ulagača, koje su postale još izraženije uslijed pandemije i geopolitičkih zbivanja. Gospodarskom upravljanju Turske nedostaje vjerodostojnosti, a koči ga nedostatak neovisnosti regulatornih tijela; razrješenje dužnosti guvernera Središnje banke i stalni pritisak vlasti na donositelje odluka o monetarnoj politici i dalje su zabrinjavajući. U obrazovanju se moraju riješiti znatni problemi u pogledu kvalitete i dostupnosti. Razvoj intenzivnih trgovinskih odnosa između EU-a i Turske jedno je od ključnih postignuća carinske unije između EU-a i Turske. Stoga je šteta što su se povećala odstupanja Turske od njezinih obveza prema carinskoj uniji, uz velik broj prepreka u trgovini. Turska je nastavila usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a, ali vrlo ograničenom brzinom i na fragmentaran način.

Nastavila je ulagati znatne napore u prihvaćanje i zadovoljavanje potreba gotovo četiri milijuna izbjeglica te u sprečavanje njihova nezakonitog prelaska granica prema EU-u. Tijekom cijele 2019. Turska je bila predana provedbi Izjave EU-a i Turske iz ožujka 2016. i imala je ključnu ulogu u rješavanju problema migracija na istočnosredozemnoj ruti, ali je krajem veljače 2020. aktivno poticala prelasku u EU i pozivala na donošenje novog sporazuma kojim bi se zamijenila Izjava iz ožujka 2016. Iako je EU prepoznao povećan teret migracija i rizike s kojima se Turska suočavala na svojem državnom području i znatne napore koje je ulagala u primanje izbjeglica, snažno je odbacio tursku upotrebu migracijskog pritiska u političke svrhe. Krajem ožujka turske vlasti organizirale su prijevoz za migrante i izbjeglice iz graničnog područja s Grčkom. Unatoč porastu nezakonitih migracija iz Turske u EU 2019., njihov broj i dalje je mnogo manji od onog koji je zabilježen prije donošenja Izjave EU-a i Turske. Instrument EU-a za izbjeglice u Turskoj nastavio je mobilizirati i humanitarnu i razvojnu pomoć za izbjeglice i zajednice domaćine u Turskoj. Njegova postignuća uključuju pomoć za 1,7 milijuna izbjeglica u zadovoljenju njihovih osnovnih potreba, pomoć za 600 000 djece izbjeglica u pohađanju škole, izgradnju 180 škola i obavljanje više od 8 000 000 pregleda u okviru primarne

zdravstvene zaštite. Sveukupni operativni proračun Instrumenta mobiliziran je krajem 2019. EU je odlučio mobilizirati dodatnih 485 milijuna EUR kako bi osigurao nastavak vodećih projekata kojima se izbjeglicama ispunjavaju osnovne potrebe i omogućava pristup obrazovanju. Unatoč ovoj znatnoj potpori, potrebe izbjeglica u Turskoj, koje isto tako trpe posljedice negativnoga gospodarskog utjecaja pandemije bolesti COVID-19, neće biti ispunjene uskoro. I dalje će biti potrebna pomoć izbjeglicama pogođenima krizom u Siriji i njihovim zemljama domaćinima, a u nedavnoj Komunikaciji o novom paktu o migracijama i azilu istaknuto je da će nastavak i održivo financiranje EU-a u određenom obliku biti od ključne važnosti. Komisija je nastavila dodjeljivati financijska sredstva EU-a na učinkovit i brz način. Instrument se i dalje provodi u skladu s ključnim načelima brzine, učinkovitosti i djelotvornosti uz osiguravanje dobrog financijskog upravljanja. Važne su i održivost intervencija Instrumenta i suodgovornost turskih tijela.

Napetosti u regiji istočnog Sredozemlja, koje narušavaju regionalnu stabilnost i sigurnost, povećale su se zbog postupaka i izjava Turske kojima se osporava pravo Republike Cipra na iskorištavanje resursa ugljikovodika u njegovu isključivom gospodarskom pojasu, provokativnog djelovanja prema Grčkoj, uključujući prelijetanje naseljenih grčkih područja i dva memoranduma o razumijevanju koje je potpisala s vladom nacionalnog jedinstva Libije o sigurnosnoj suradnji i razgraničenju pomorske jurisdikcije kojim se zanemaruju suverena prava Grčke na predmetnim područjima. Ti su postupci protivni interesima EU-a te se njima krši međunarodno pravo, dovodi u pitanje nastavak dijaloga i pregovora te narušava daljnje smanjivanje napetosti. Komisija je u potpunosti solidarna s Ciprom i Grčkom te naglašava da je potrebno poduzeti konkretne mjere prema stvaranju okruženja pogodnog za dijalog. Vijeće je u nekoliko navrata ponovilo da se Turska mora jasno obvezati da će poštovati dobrosusjedske odnose, međunarodne sporazume i da će mirno rješavati sporove u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda uz mogućnost obraćanje Međunarodnom sudu, ako to bude potrebno.

S obzirom na nezakonite aktivnosti bušenja koje Turska provodi na istočnom Sredozemlju, Vijeće je u srpnju 2019. donijelo niz mjera. Kao odgovor na neovlaštene aktivnosti bušenja koje provodi Turska, EU je donio i okvir za ciljane mjere protiv Turske u studenom 2019., a u veljači 2020. odlučio je dodati još dvije osobe na popis osoba uvrštenih na temelju tog okvira za izricanje sankcija. U prosincu 2019. Europsko je vijeće naglasilo da bilateralni memorandum o razumijevanju u pogledu razgraničenja područja pomorske jurisdikcije između Turske i vlade nacionalnog jedinstva Libije kojim se krše suverena prava trećih država nije u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora te ne može imati pravne posljedice za treće države.

Očekuje se da će Turska aktivno poduprijeti pregovore u cilju pravednog, sveobuhvatnog i održivog rješavanja ciparskog pitanja u okviru UN-a, u skladu s relevantnim rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a i načelima na kojima je utemeljen EU. Važno je očuvati dosadašnji napredak te nastaviti s pripremama za pravedno, sveobuhvatno i održivo rješenje, što uključuje i njegove vanjske aspekte. Privrženost te doprinos Turske u konkretnom smislu ključni su za postizanje tog sveobuhvatnog sporazuma.

Turska mora što prije ispuniti svoju obvezu da potpuno i bez diskriminiranja provede Dodatni protokol uz Sporazum o pridruživanju između EU-a i Turske te ukloni sve zapreke slobodnom kretanju robe, uključujući ograničenja povezana s izravnim prometnim vezama s Republikom Ciprom. Nije postignut napredak u normalizaciji bilateralnih odnosa s Republikom Ciprom.

U listopadu 2020. Europsko vijeće potvrdilo je da je u strateškom interesu EU-a osigurati stabilno i sigurno okruženje na istočnom Sredozemlju, kao i razvoj suradnje i uzajamno koristan odnos s Turskom. U tom su smislu nužni nastavak dijaloga u dobroj vjeri i suzdržavanje od jednostranih djelovanja koja su protivna interesima EU-a i kojima se krše međunarodno pravo i suverena prava država članica EU-a. Sve se razlike moraju riješiti mirnim dijalogom i u skladu s međunarodnim

pravom. U tom je kontekstu Europsko vijeće ponovilo i izrazilo svoju punu solidarnost s Grčkom i Ciprom, čiji se suverenitet i suverena prava moraju poštovati.

Pod uvjetom da se nastave konstruktivni naponi za zaustavljanje nezakonitih aktivnosti u odnosu na Grčku i Cipar, Europsko vijeće pristaje pokrenuti pozitivan politički program EU-a i Turske s posebnim naglaskom na modernizaciju carinske unije i olakšavanje trgovine, međuljudske kontakte, dijaloge na visokoj razini te nastavak suradnje u pitanjima migracija, u skladu s Izjavom EU-a i Turske iz 2016. Europsko vijeće pozvalo je svojeg predsjednika, u suradnji s predsjednicom Komisije i uz potporu visokog predstavnika, da u tu svrhu izradi prijedlog za ponovno pokretanje programa u pogledu EU-a i Turske.

Podsjećajući i ponovno ističući, kao i u svojim prethodnim zaključcima o Turskoj iz listopada 2019., u slučaju ponovnih jednostranih djelovanja ili provokacija kojima se krši međunarodno pravo, Europsko vijeće potvrdilo je da će EU upotrijebiti sve instrumente i mogućnosti koji mu stoje na raspolaganju, među ostalim u skladu s člankom 29. UEU-a i člankom 215. UFEU-a, kako bi obranio svoje interese i interese svojih država članica.

Europsko vijeće složilo se da će nastaviti pomno pratiti razvoj događaja i uzimati ga u obzir te da će prema potrebi donositi odluke najkasnije na svojem sastanku u prosincu.

Bruxelles, 6.10.2020.
COM(2020) 660 final

ANNEXES 1 to 3

PRILOZI

**KOMUNIKACIJI KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU,
EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA**

Komunikacija o politici proširenja EU-a za 2020.

{SWD(2020) 350 final} - {SWD(2020) 351 final} - {SWD(2020) 352 final} -
{SWD(2020) 353 final} - {SWD(2020) 354 final} - {SWD(2020) 355 final} -
{SWD(2020) 356 final}

PRILOG 1. – Sažeci nalaza iz izvješća

Crna Gora

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, razdoblje izvješćivanja obilježile su napetosti i nepovjerenje među političkim akterima i niska razina povjerenja u izborni okvir. Parlament nije bio aktivan početkom 2020. zbog pandemije bolesti COVID-19, a kasnije je raspušten zbog parlamentarnih izbora koji su se održali 30. kolovoza.

Nijedna politička stranka nije bojkotirala izbore, na kojima su sudjelovali kandidati s 11 izbornih lista.

Prema preliminarnim nalazima Ureda za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju, izbori su bili konkurentni i provedeni na transparentan i učinkovit način, ali je okruženje u kojemu su se održali vrlo polarizirano po pitanju crkve i nacionalnog identiteta. Kampanja je protekla mirno unatoč često sukobljenim stajalištima. Kandidati su mogli prenijeti svoje poruke, ali je Ured OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava izrazio priličnu zabrinutost u vezi s neprimjerenom prednošću vladajuće stranke i pristranim medijskim izvješćivanjem.

Izbori su doveli do nezapamćene promjene sastava vladajuće većine. Novi parlamentarni saziv trebao bi pokušati ostvariti širok međustranački i društveni konsenzus te u praksi pokazati svoju predanost planu reformi EU-a u Crnoj Gori, što je ključno za napredak zemlje na njezinu putu prema EU-u; kao i sudjelovati u transparentnom, odlučnom i uključivom dijalogu o provedbi preostalih preporuka Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava.

Parlament je zbog nedostatka kvoruma u prosincu 2019. donio neka zakonska rješenja usmjerena na djelomičnu provedbu preporuka Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava samo na temelju glasova tadašnje vladajuće većine. Donesene izmjene nisu znatno utjecale na postojeći izborni okvir, uz iznimku financiranja kampanja. Preostale prioritetne preporuke Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava kao što su profesionalnost, nepristranost i transparentnost izborne administracije, registracija kandidata i mehanizmi za provjeru vjerodostojnosti potpisa glasača, nadzor medija tijekom izborne kampanje, kontrola popisa birača, mjere protiv zlouporabe državnih sredstava i rodno uravnotežene političke zastupljenosti na izborima još se uvijek ne provode. Stoga se još uvijek očekuje sveobuhvatna i uključiva revizija izbornog okvira.

Novi predsjednik Državnoga izbornog povjerenstva (DIP) imenovan je u ožujku 2020. Potrebno je nastaviti s naporima za povećanje transparentnosti i odgovornosti u radu DIP-a. Unatoč međustranačkom sporazumu o održavanju lokalnih izbora istog dana, zakonskim okvirom i dalje se predviđa njihovo naknadno održavanje. Tek treba donijeti odluku o datumu uvođenja novog sustava.

Politička scena prije izbora u kolovozu 2020. bila je rascjepkana, polarizirana i obilježena nedostatkom istinskoga političkog dijaloga. Tijekom 2019. poduzeti su početni koraci prema ponovnoj uspostavi političkog dijaloga u parlamentu, uz djelomično sudjelovanje oporbenih stranaka u radu privremenoga parlamentarnog odbora. Međutim, zastupnici oporbe obustavili su svoje sudjelovanje nakon što je vlada na plenarnoj sjednici podnijela na usvajanje prijedlog Zakona o slobodi vjeroispovijedi ili uvjerenja. To je u prosincu 2019. potaknulo masovne vjerske prosvjede, koji su zbog krize uzrokovane bolešću COVID-19 u proljeće 2020. privremeno obustavljeni.

Ishod parlamentarnih izbora otvara prostor povratku političke rasprave u parlament. Potrebno je aktivno i konstruktivno sudjelovanje svih strana kako bi se unaprijedila parlamentarna odgovornost, nadzor izvršne vlasti, demokratska kontrola i kvaliteta zakonodavstva te omogućila ključna imenovanja. Parlament 2019. i u prvoj polovini 2020. nije mogao osigurati potrebnu dvotrećinsku većinu za važna imenovanja sudaca pa se odabir osoba za ključne funkcije u pravosudnom sustavu vrši na privremenoj osnovi. Mandat glavnog tužitelja istekao je u listopadu 2019., a njegov nasljednik još nije imenovan.

Nije bilo novih pomaka u političkom i sudskom nastavku navodne zlouporabe javnih sredstava za stranačke političke svrhe 2012. (afera „audiosnimka”). Optužnice za pranje novca podignute su protiv

dvaju optuženih iz afere „omotnica” iz siječnja 2019. Ti slučajevi zahtijevaju vjerodostojan, neovisan i djelotvoran odgovor institucija.

Kad je riječ o **upravljanju**, potrebno je povećati transparentnost, sudjelovanje dionika i kapacitet vlade za provedbu reformi. Glavno tajništvo Vlade sada prati kvalitetu dokumenata o strateškoj politici na strukturiran i sustavan način. Vladina politika o stanovima ili zajmovima koje država sufinancira pod povoljnim uvjetima izazvala je zabrinutost u pogledu učinkovitosti nacionalnog sustava provjere i ravnoteže. Sudjelovanje dionika u pristupnim i zakonodavnim procesima tek treba poboljšati.

Crna Gora umjereno je pripremljena za reformu svoje **javne uprave**. Sveukupno gledajući, tijekom razdoblja izvješćivanja postignut je određen napredak. Crna Gora započela je s provedbom Zakona o državnim službenicima. I dalje se ostvaruje napredak u pogledu srednjoročnog okvira za planiranje politika, zapošljavanja na temelju zasluga, upravljanja ljudskim resursima i racionalizacije organizacije državne uprave. Još uvijek je potrebna snažna politička volja kako bi se osigurala učinkovita depolitizacija javne službe, optimizacija državne uprave i provedba upravljačke odgovornosti.

Crna Gora i dalje je umjereno pripremljena za primjenu pravne stečevine EU-a i europskih standarda u području **pravosuđa** te je općenito ostvarila ograničeni napredak, i to zahvaljujući kontinuiranoj provedbi strategije IKT-a za pravosuđe. Prošlogodišnje preporuke povezane s pravosuđem samo su djelomično provedene. I dalje su prisutni izazovi, posebno u pogledu neovisnosti, profesionalnosti, učinkovitosti i odgovornosti pravosuđa. Odluka sudbenog vijeća o ponovnom imenovanju sedmorice predsjednika sudova, uključujući predsjednika Vrhovnog suda, na najmanje treći mandat izaziva ozbiljnu zabrinutost zbog načina na koji sudbeno vijeće tumači sadržaj i načela ustavnopravnog okvira, kojim se ta imenovanja ograničavaju na najviše dva mandata radi sprečavanja prevelike koncentracije ovlasti u pravosuđu.- To nije u skladu s preporukama GRECO-a o neovisnosti pravosuđa, koje bi Crna Gora trebala poštovati kako se ne bi poništila dosadašnja postignuća pravosudne reforme.

Crna Gora postigla je određenu razinu pripremljenosti u **borbi protiv korupcije**. Ostvarila je ograničeni napredak u vezi s prošlogodišnjim preporukama koje su provedene samo djelomično, i to u kontekstu suzbijanja i sprečavanja korupcije te novoga institucionalnog okvira Ureda za oduzimanje imovinske koristi. Utjecaj Agencije za borbu protiv korupcije, koja djeluje pod novoimenovanim rukovodstvom, i dalje jača zahvaljujući aktivnostima izgradnje kapaciteta i tehničkoj pomoći. No i dalje su prisutni izazovi povezani s njezinom neovisnošću, određivanjem prioriteta, selektivnim pristupom i kvalitetom odluka koje donosi. Agencija tek mora pokazati proaktivan pristup u svim područjima unutar svoje nadležnosti, uključujući zaštitu zviždača, kontrolu financiranja političkih stranaka i izborne kampanje te nadzor nad lobiranjem. Potrebno je dodatno poboljšati rezultate povezane s oduzimanjem i zapljenom imovine pribavljene kaznenim djelom. Korupcija je i dalje raširena u mnogim područjima i predstavlja ozbiljan problem. Za njegovo učinkovito rješavanje potrebni su snažna politička volja i kaznenopravni odgovor na korupciju na visokoj razini.

Crna Gora pokazuje određenu razinu pripremljenosti/umjereno je pripremljena za **borbu protiv organiziranog kriminala**. Postignut je određen napredak, uključujući primjenu prošlogodišnjih preporuka, s naglaskom na uspostavi centraliziranog registra bankovnih računa, jačanju kapaciteta i profesionalnosti policijskih snaga te povećanom broju tekućih postupaka oduzimanja imovinske koristi. Utvrđeni su početni rezultati istraga o trgovanju ljudima i pranju novca. Dodatno su poboljšane unutarnja organizacija i koordinacija tijela kaznenog progona, što se odražava u sve većem broju istraga, uhićenja i oduzimanja imovinske koristi. Međutim, Crna Gora još uvijek mora riješiti neke temeljne i sustavne nedostatke kaznenopravnog sustava, uključujući način na koji se slučajevi organiziranog kriminala rješavaju pred sudovima. Postignut je određen napredak u borbi protiv terorizma i sprečavanju/suzbijanju nasilnog ekstremizma u skladu s ciljevima utvrđenima u Zajedničkom akcijskom planu za borbu protiv terorizma na zapadnom Balkanu i bilateralnom provedbenom sporazumu.

Crna Gora ostvarila je određen napredak u pogledu **temeljnih prava**. Zakonodavni i institucionalni okvir u području temeljnih prava sada je gotovo u potpunosti uspostavljen. Parlament je u srpnju 2020. donio Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, čime je Crna Gora postala prva zemlja u regiji

koja je uredila status istospolnih parova. Ojačan je kapacitet institucija za ljudska prava i Ministarstva za ljudska i manjinska prava, a raste i povjerenje u Ured pravobranitelja. No i dalje su prisutni važni izazovi u osiguravanju djelotvorne provedbe nacionalnog zakonodavstva o ljudskim pravima. Izvješća o prekomjernoj policijskoj uporabi sile i navodnim mučenjima zahtijevaju brze i učinkovite istrage. Napadi motivirani etničkom i vjerskom pripadnošću koji su se zbili tijekom izbora u kolovozu 2020. izazivaju ozbiljnu zabrinutost. Potrebno je uložiti dodatne napore u uključivanje ljudskih prava u sva područja rada i u sve javne politike i sektore. Skupine u nepovoljnom položaju, uključujući Rome, Egipćane i osobe s invaliditetom, i dalje se suočavaju s brojnim oblicima diskriminacije i poteškoćama u ostvarivanju svojih prava u upravnim i sudskim postupcima. Rodno uvjetovano nasilje i nasilje nad djecom i dalje su velik problem.

Tijekom razdoblja izvješćivanja nije bilo napretka u području **slobode izražavanja**. Napredak u zakonodavstvu o medijima zasjenila su uhićenja i postupci protiv urednika internetskih portala i građana zbog sadržaja koji su tijekom 2020. objavili ili podijelili na internetu. Važni slučajevi ranijih napada i dalje su neriješeni, uključujući ubojstvo glavnog urednika dnevnih novina *Dan* počinjeno 2004. i ranjavanje istraživačkog novinara 2018. I dalje postoji zabrinutost oko uredničke neovisnosti i profesionalnih standarda nacionalne javne radiotelevizije RTCG. Medijska scena još je uvijek vrlo polarizirana, a samoregulatorni su mehanizmi i dalje slabi.- Sve veća količina dezinformacija u cijeloj regiji dodatno je polarizirala društvo nakon donošenja Zakona o slobodi vjeroispovijedi i tijekom izborne kampanje.

U području **migracija**, 2019. se nastavio uzlazni trend broja pristiglih nezakonitih migranata zabilježen 2018. U odnosu na prethodnu godinu, 2019. privedeno je 7 978 ili 60 % više nezakonitih migranata. Svi su izrazili namjeru da zatraže azil pa su kapaciteti prihvatnih objekata u zemlji i dalje pod pritiskom. Crnogorske vlasti spriječile su 516 nezakonitih ulazaka u zemlju i 1 514 nezakonitih izlazaka iz zemlje. Ured posebnog tužitelja proveo je tri istrage o krijumčarenju migranata, u koje je bilo uključeno više od 40 osoba. Sporazum o statusu između EU-a i Crne Gore o djelovanjima koja provodi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu u Crnoj Gori, potpisan u listopadu 2019., stupio je na snagu 1. srpnja 2020. Provedba prve zajedničke operacije u okviru Sporazuma pokrenuta je 15. srpnja. Crna Gora mora nastaviti ulagati napore u suočavanje s migracijskim pritiskom kroz daljnji razvoj međunarodne suradnje oko ponovnog prihvata, povećanje svojih prihvatnih kapaciteta i kapaciteta za kazneni progon pripadnika krijumčarskih mreža, i unapređenje sustava prikupljanja podataka o migrantima.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima**, Crna Gora ostvarila je određen napredak i umjereno je pripremljena za razvoj funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Zbog manjeg rasta ulaganja, gospodarstvo je 2019. usporilo na održiviji tempo. Izvoz, posebno izvoz usluga, bio je u porastu, ali ne dovoljno za smanjenje znatnog manjka tekućeg računa platne bilance. Stabilnost financijskog sektora potpomognuta je stečajem i sanacijom dviju lokalnih banaka i jačanjem okvira za nadzor bankarstva. Uvjeti na tržištu rada poboljšali su se, ali je stopa nezaposlenosti i dalje visoka, posebno među ženama, mladima, Romima i niskokvalificiranim osobama. Ograničeni napredak postignut je u području mjera aktivacije rada i koordinacije službi za zapošljavanje i socijalnih službi. Gospodarski izgledi Crne Gore znatno su se pogoršali od drugog tromjesečja 2020. jer su mjere izolacije, uvedene u travnju zbog bolesti COVID-19, zaustavile znatan dio gospodarstva. Javne financije, koje su se 2019. poboljšale, 2020. su izložene znatnom pritisku zbog brzorastućih troškova financiranja politika nadležnih tijela kao odgovora na pandemiju u kombinaciji s naglim smanjenjem proračunskih prihoda zbog smanjene gospodarske aktivnosti. Unatoč nekim znakovima poboljšanja u poslovnom okruženju, mjere za borbu protiv sive ekonomije odgođene su, dok je broj poduzeća sa zamrznutim bankovnim računima stalan i vrlo visok. Poduzeća u državnom vlasništvu nisu konkurentna i njihovi se gubici prenose na državu. Institucionalni kapaciteti agencija za tržišno natjecanje i borbu protiv korupcije i dalje su slabi.

Crna Gora ostvarila je određen napredak i umjereno je pripremljena za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim čimbenicima unutar EU-a. Ulaganje u znanje i ljudski kapital vrlo je skromno, što dovodi do niske razine inovacija i produktivnosti lokalnih poduzeća. Obrazovne ishode i osiguravanje mjera za usavršavanje i prekvalifikacije potrebno je poboljšati na svim razinama. Provodi

se nekoliko važnih infrastrukturnih projekata, kojima se Crna Gora postupno pretvara u neto izvoznika električne energije i kojima se razvijaju prometne mreže. Privatni sektor razvija fizičke širokopojasne mreže, dok su nadležna tijela ojačala zakonodavni okvir. Međutim, gospodarstvo predstavlja slab industrijski temelj koji karakteriziraju aktivnosti s niskom dodanom vrijednošću, ograničene veličinom tržišta i niskom razinom tehnološkog znanja i iskustva većine lokalnih poduzeća.

Kad je riječ o **dobrosusjedskim odnosima i regionalnoj suradnji**, Crna Gora i dalje ulaže konstruktivne napore u bilateralne odnose s drugim zemljama kandidatkinjama i susjednim državama članicama EU-a, iako su bilateralni odnosi sa Srbijom bili obilježeni napetostima. Općenito, Crna Gora aktivno sudjeluje u regionalnoj suradnji.

Kad je riječ o **spособnosti Crne Gore da preuzme obveze članstva**, u većini područja okončane su bitne aktivnosti u usklađivanju i pripremi za provedbu pravne stečevine. Crna Gora dobro je pripremljena u područjima kao što su pravo trgovačkih društava, pravo intelektualnog vlasništva, energetika te vanjska, sigurnosna i obrambena politika. Umjereno je pripremljena u mnogim poglavljima kao što su slobodno kretanje robe, poljoprivreda i ruralni razvoj, sigurnost hrane te veterinarska i fitosanitarna politika. Crna Gora ima određenu razinu pripremljenosti u područjima kao što su okoliš i klimatske promjene, socijalna politika i zapošljavanje. Dobar napredak ostvaren je u područjima socijalne politike i zapošljavanja, financijskih usluga, poljoprivrede i ruralnog razvoja, politike o sigurnosti hrane i veterinarske i fitosanitarne politike te znanosti i istraživanja.

Crna Gora u budućnosti bi trebala usmjeriti pozornost na politiku tržišnog natjecanja, gospodarsku i monetarnu politiku, statistiku i financijsku kontrolu, a posebno na funkcioniranje pravosuđa i slobodu izražavanja. Jačanje administrativnog kapaciteta za primjenu pravne stečevine i dalje je važan izazov za Crnu Goru. Crna Gora i dalje poduzima napore u cilju potpunog usklađivanja sa stajalištima i izjavama EU-a u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Srbija

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, srpski parlamentarni, pokrajinski i općinski izbori planirani za travanj odgođeni su zbog izbijanja pandemije bolesti COVID-19 te su održani 21. lipnja 2020. Iako su kandidati mogli sudjelovati u kampanji i poštovali su se temeljne slobode, Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi/Ured za demokratske institucije i ljudska prava navodi da je biračima bio sužen izbor zbog nadmoćne prednosti vladajuće stranke i promicanja vladinih politika koje je provodila većina glavnih medijskih kuća. Brojne ranije preporuke Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava još uvijek nisu provedene. Rješavanje dugotrajnih nedostataka izbornog postupka putem transparentnog i uključivog dijaloga s političkim strankama i drugim relevantnim dionicima znatno prije sljedećih izbora od ključne je važnosti. Nekoliko oporbenih stranaka bojkotiralo je izbore.

U novom sazivu srpskog parlamenta nema održive oporbe, a vladajuća koalicija čini premoćnu većinu, što je nepovoljno za politički pluralizam u zemlji. Tijekom prethodnog saziva poduzete su određene mjere za rješavanje nedostataka u radu parlamenta smanjenjem broja hitnih postupaka i prethodnih praksi ometanja dugim govorima. Nekoliko oporbenih stranaka nastavilo je bojkotirati parlamentarne sjednice. Tijekom parlamentarne rasprave upotrijebljen je huškački govor protiv političkih protivnika i predstavnika drugih institucija koji su izrazili drugačija politička stajališta. Uz učinkovitost, neovisnost i transparentnost parlamenta, potrebno je ojačati i ulogu i ovlasti parlamentarne oporbe radi uspostave sustava provjere i ravnoteže koji su nužni u demokratskom parlamentu. Novi parlamentarni saziv i političke snage trebali bi i dalje sudjelovati u međustranačkom dijalogu pod vodstvom Europskog parlamenta radi poboljšanja parlamentarnih standarda i postizanja široko prihvaćenoga međustranačkog i društvenog konsenzusa o reformama povezanim s EU-om, što je ključno za napredak zemlje na njezinu putu prema EU-u.

Srbija je umjereno pripremljena u području **reformе javne uprave**. Nije ostvaren nikakav napredak jer nije došlo do znatnijeg smanjenja prevelikog broja viših rukovoditelja. Nedostatak transparentnosti i nepridržavanje postupka zapošljavanja javnih službenika na više položaje na temelju zasluga postaje

sve ozbiljniji problem. Detaljnom kontrolom kvalitete koju provodi Sekretarijat za javne politike mora se osigurati djelotvorna provedba Zakona o sustavu planiranja.

U **pravosudnom sustavu** Srbije ostvarena je određena razina pripremljenosti. U razdoblju izvješćivanja nije ostvaren napredak. Ustavna reforma pravosuđa stavljena je na čekanje do parlamentarnih izbora 2020. To kašnjenje utječe na donošenje povezanog zakonodavstva koje je potrebno radi povećanja zaštitnih mjera za neovisnost pravosuđa. Mogućnost trajnoga političkog utjecaja na pravosuđe u okviru postojećeg zakonodavstva ozbiljan je problem. Srbija je nastavila ulagati napore u smanjenje broja starih neizvršenih predmeta i usklađivanje sudske prakse.

Srbija je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. U razdoblju izvješćivanja ostvaren je ograničeni napredak. Poduzete su operativne mjere za jačanje ovlasti i osiguravanje neovisnosti Agencije za borbu protiv korupcije, kao i za jačanje njezinih kapaciteta u cilju provedbe Zakona o sprečavanju korupcije nakon njegova stupanja na snagu u rujnu 2020. Promjenama koje su uvedene Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih tijela u suzbijanju organiziranog kriminala, terorizma i korupcije, koji je na snazi od ožujka 2018., ostvareni su određeni rezultati u pogledu pravomoćno dovršenih predmeta. No korupcija i dalje zabrinjava. Još uvijek ne postoji učinkovit mehanizam za koordinaciju prevencije. U usporedbi s prethodnim godinama, smanjio se broj riješenih slučajeva korupcije na visokoj razini. Srbija mora pojačati napore i ozbiljnije se posvetiti sprečavanju i suzbijanju korupcije.

Srbija je u određenoj mjeri pripremljena za **borbu protiv organiziranog kriminala** i tijekom razdoblja izvješćivanja ostvarila je ograničeni napredak, koji se posebno odnosi na strukturne reforme i međuagencijsku suradnju. Srbija pojačava suradnju s Europolom. Općenito, Srbija tek mora ostvariti uvjerljive rezultate u učinkovitim istragama, kaznenim progonima i pravomoćnim presudama u slučajevima teškog i organiziranog kriminala, što dovodi do povećane količine zaplijenjene imovine. Mora pojačati napore u razbijanju velikih zločinačkih organizacija koje djeluju na međunarodnoj razini.

Zakonodavni i institucionalni okvir za poštovanje **temeljnih prava** u načelu je uspostavljen. Međutim, potrebno je osigurati njegovu dosljednu i učinkovitu provedbu. Potrebno je ojačati institucije za ljudska prava i zajamčiti njihovu neovisnost, među ostalim, dodjelom potrebnih financijskih i ljudskih resursa. Srbija je donijela novu medijsku strategiju, koja je izrađena na transparentan i uključiv način i u kojoj su utvrđeni glavni izazovi povezani sa slobodom medija u zemlji. Međutim, provedba nove strategije još nije započela i još nije ostvaren konkretan napredak u pogledu poboljšanja okolnosti povezanih sa **slobodom izražavanja**. Kako je utvrđeno u medijskoj strategiji, slučajevi prijetnji, zastrašivanja i nasilja nad novinarima i dalje izazivaju ozbiljnu zabrinutost. Tek treba uspostaviti transparentnost vlasništva nad medijima i dodjele javnih sredstava, posebno na lokalnoj razini. Ured OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava utvrdio je da je većina novina i televizijskih kanala s nacionalnom pokrivenošću tijekom izborne kampanje promicala vladinu politiku. Isto je tako utvrdio da je nekoliko medijskih kuća koje su nudile alternativna stajališta imalo ograničen doseg i da nisu pružale učinkovitu protutežu, što je ugrozilo raznolikost političkih stajališta dostupnih putem tradicionalnih medija, koji su većini glasača izvor informacija.

Srbija je nastavila znatno pridonositi upravljanju mješovitim **migracijskim** tokovima prema EU-u aktivnim i konstruktivnim angažmanom i djelotvornom suradnjom sa svojim susjedima i državama članicama EU-a. Nastavila je i s učinkovitom provedbom strategije integriranog upravljanja granicama i svojeg akcijskog plana.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima**, Srbija je ostvarila određen napredak i umjereno je pripremljena/na dobroj je razini pripremljenosti za razvoj funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Prije krize uzrokovane bolešću COVID-19 ubrao se rast BDP-a zbog jačanja domaće potražnje. Vanjske su se neravnoteže povećale, ali njihovo je financiranje i dalje stabilno zbog velikog priljeva izravnih stranih ulaganja. Pritisak na cijene ostao je nizak, a inflacija pod kontrolom. Smanjenjem proračunskog deficita i zadržavanjem razboritog smjera fiskalne politike, Srbija je znatno poboljšala održivost duga. Poboljšala se situacija na tržištu rada, uz najniže stope nezaposlenosti u posljednjem desetljeću; no do

toga je došlo i zbog iseljavanja velikih razmjera. Međutim, predviđa se da će kriza uzrokovana bolešću COVID-19 znatno pogoršati gospodarske izgleda u 2020., s naglaskom na rast BDP-a, javne financije i zapošljavanje. Iako je ostvaren određen napredak u reformama porezne uprave i privatizaciji državnih banaka, druge strukturne reforme javne uprave i državnih poduzeća sporo su napredovale. Potrebno je ukloniti nedostatke u proračunskom okviru. Nije ostvaren napredak u jačanju fiskalnih pravila. Država i dalje ima velik utjecaj na gospodarstvo, dok nedostaci u vladavini prava koče privatni sektor.

Srbija je ostvarila određen napredak i umjereno je pripremljena za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar EU-a. Struktura gospodarstva dodatno se poboljšala i gospodarska integracija s EU-om ostala je visoka. No unatoč određenom napretku, kvaliteta i relevantnost obrazovanja i osposobljavanja ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe tržišta rada. Ulaganja su se nastavila povećavati, ali to nakon godina nedovoljnih ulaganja i dalje nije dovoljno za zadovoljavanje ozbiljnih infrastrukturnih potreba. Srbija mora primjenjivati ista pravila za određivanje prioriteta, odabir i praćenje svih kapitalnih ulaganja bez obzira na vrstu ulaganja ili izvor financiranja, uključujući ona u okviru međuvladinih sporazuma. Sve odluke o ulaganjima moraju biti u skladu sa standardima EU-a o javnoj nabavi, državnim potporama, procjenama utjecaja na okoliš te analizom troškova i koristi. Iako se trošak pozajmljivanja za mala i srednja poduzeća nedavno smanjio, još se uvijek suočavaju s nizom problema, među ostalim s nestabilnim poslovnim okruženjem i nepoštenim tržišnim natjecanjem.

Srbija se općenito i dalje zalaže za bilateralne odnose s drugim zemljama kandidatkinjama i susjednim državama članicama EU-a i aktivno sudjeluje u **regionalnoj suradnji**. Odnosi s Crnom Gorom obilježeni su napetostima, među ostalim u vezi s crnogorskim parlamentarnim izborima održanima 30. kolovoza. Srbija je na sastancima na vrhu u Novom Sadu, Ohridu i Tirani pokazala da predano radi na pružanju novog poticaja regionalnoj suradnji i jačanju regionalne odgovornosti. Važno je da regionalne inicijative uključuju sve partnere na zapadnom Balkanu i da se temelje na pravilima EU-a, nadovezujući se na obveze preuzete u okviru CEFTA-e, Regionalnoga gospodarskog prostora (RGP) ili Ugovora o osnivanju Prometne zajednice.

Kad je riječ o **normalizaciji odnosa s Kosovom**, nastavljen je dijalog uz posredovanje EU-a na sastancima na visokoj razini 12. i 16. srpnja te 7. rujna 2020. U Bruxellesu je održan niz sastanaka na razini stručnjaka. Srbija mora uložiti znatne dodatne napore i doprinijeti postizanju sveobuhvatnog pravno obvezujućeg sporazuma s Kosovom. Takav je sporazum hitno potreban i ključan kako bi Srbija i Kosovo mogli napredovati na svojem europskom putu.

Kad je riječ o **sposobnosti preuzimanja obveza koje proizlaze iz članstva**, Srbija je pojačala napore na usklađivanju zakonodavstva s pravnom stečevinom EU-a u poglavljima o gospodarstvu i unutarnjem tržištu. Zemlja je ostvarila dobar napredak u gospodarskim područjima kao što su pravo trgovačkih društava, pravo intelektualnog vlasništva, tržišno natjecanje i financijske usluge. No u području javne nabave ostvarila je ograničeni napredak. Iako je uskladila znatne dijelove svojeg zakonodavstva o javnoj nabavi s pravnom stečevinom, zakonom o posebnim postupcima za linearne infrastrukturne projekte, donesenim u veljači 2020., omogućuje se izuzeće infrastrukturnih projekata od „posebnog značaja” za Srbiju od primjene pravila o javnoj nabavi i time omogućuje zaobilazanje pravila i standarda EU-a. Posebno se čini da provedba međuvladinih sporazuma sklopljenih s trećim zemljama nije dosljedna načelima jednakog postupanja, nediskriminacije, transparentnosti i tržišnog natjecanja te da nije u potpunosti u skladu s relevantnom pravnom stečevinom EU-a i nacionalnim zakonodavstvom. Okoliš i klimatske promjene zahtijevaju odgovarajuću političku pozornost, što će se odraziti u boljoj koordinaciji, jačim institucijama, izdašnjem financiranju i uključivanju u sve sektore gospodarstva. Napredak u prelasku s ugljena na zelenu energiju i udvostručavanje napora dijela Srbije u borbi protiv onečišćenja zraka mora postati prioritet. Kad je riječ o prometu, Srbija je nastavila s reformama željezničkog sustava. Odlukama o ulaganju u promet potrebno je osigurati najbolju vrijednost za novac. Odgovarajući financijski i ljudski resursi i čvrsti strateški okviri bit će ključni za ritam reformi, s posebnim naglaskom na imenovanje voditelja srpskog tima za pregovore s EU-om.

Srbija je nastavila razvijati intenzivne odnose i strateška partnerstva s nizom zemalja diljem svijeta, uključujući Rusiju, Kinu i SAD. Suradnja s Kinom povećala se tijekom krize izazvane bolešću COVID-19, a obilježila ju je naklonost visokopozicioniranih državnih dužnosnika prema Kini i skeptičan stav prema EU-u. Održani su česti kontakti na visokoj razini i redoviti bilateralni posjeti Rusiji, kao i vojnotehnička suradnja, uključujući zajedničke vojne vježbe i sporazume za trgovinu oružjem. Predsjednik Srbije obvezao se premjestiti srpsko veleposlanstvo u Izraelu u Jeruzalem do srpnja 2021. Srbija se 2019. uskladila sa 60 % stajališta EU-a u okviru ZVSP-a te mora pojačati svoje napore kako bi u razdoblju do pristupanja postupno uskladila svoju vanjsku i sigurnosnu politiku s politikom Europske unije.

Sjeverna Makedonija

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, Sjeverna Makedonija nastavila je provoditi reforme povezane s EU-om tijekom cijelog razdoblja izvješćivanja. Nastavili su se napori za jačanje demokracije i vladavine prava, među ostalim aktiviranjem postojećih provjera i ravnoteža te razgovorima i raspravama o ključnim političkim i zakonodavnim pitanjima. Oporbene stranke i dalje su sudjelovale u radu parlamenta i podupirale ključna pitanja od zajedničkoga nacionalnog interesa, kao što su reforme povezane s EU-om i proces ulaska u NATO, kojem se Sjeverna Makedonija pridružila u ožujku 2020. Na temelju ishoda sastanka Europskog vijeća u listopadu 2019., političke stranke zajednički su se sporazumjele o održavanju prijevremenih parlamentarnih izbora 12. travnja 2020. Tehnička vlada s ministrima i zamjenicima ministara iz glavne oporbene stranke imenovana je u siječnju 2020. u skladu s nacionalnim zakonodavstvom. Nakon izbijanja pandemije bolesti COVID-19, u razdoblju od ožujka do lipnja 2020. proglašeno je izvanredno stanje, što je tehničkoj vladi omogućilo obnašanje vlasti donošenjem dekreta. Prijevremeni parlamentarni izbori odgođeni su za srpanj 2020. Ured za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju ocijenio je da su ti izbori općenito dobro provedeni i da je kampanja doista bila konkurentna, ali da je pravna stabilnost bila narušena znatnim revizijama pravnog okvira i naknadnim vladinim dekretima. Parlament je tijekom razdoblja izvješćivanja poboljšao svoju ulogu primarnog foruma za konstruktivan politički dijalog i ispunio svoje zakonodavne funkcije, među ostalim donošenjem ključnih zakona povezanih s EU-om. No znatno povećanje broja ubrzanih postupaka izaziva zabrinutost i trebalo bi ga ograničiti. Parlament je djelovao transparentnije i upotrebljavao svoje nadzorne funkcije, čime je ponovno uspostavio provjere i ravnotežu nad izvršnom vlašću. Parlament je raspušten u veljači 2020. u očekivanju prijevremenih izbora, a predsjednik je smatrao da ne može ponovno zasjedati. Nakon izbora u srpnju 2020., u kolovozu 2020. novoizabrani parlament oformio je vladu. Stanje među etničkim skupinama općenito je ostalo mirno. Uloženi su napori u jačanje međuetničkih odnosa i provedbu Ohridskoga okvirnog sporazuma, kojim je okončan sukob iz 2001. i osiguran okvir za očuvanje multietničkog karaktera društva.

Civilno društvo i dalje je aktivno i ima ključnu ulogu u postupcima donošenja politika i odluka. Poduzete su mjere za provedbu strategije i Akcijskog plana za suradnju između vlade i civilnog društva za razdoblje 2018.–2020. No potrebno je uložiti napore kako bi se osigurao smisleniji i pravodobniji postupak savjetovanja.

Tekuća reforma obavještajnih službi rezultirala je osnivanjem Nacionalne sigurnosne agencije u rujnu 2019., koja je osmišljena kao neovisno državno tijelo bez policijskih ovlasti, za razliku od dotadašnje Uprave za sigurnost i protuobavještajni rad (UBK). To je u skladu s preporukama skupine viših stručnjaka za sustavna pitanja vladavine prava. Operativna tehnička agencija nastavila je s radom. Potrebni su daljnji napori kako bi agencija mogla raspolagati svim alatima potrebnima za izvršavanje svojeg mandata. Potrebno je ojačati kapacitete za parlamentarni nadzor obavještajnih službi.

Kad je riječ o reformi **javne uprave**, Sjeverna Makedonija umjereno je pripremljena. Određeni napredak ostvaren je u poboljšanju transparentnosti donošenjem Strategije transparentnosti za razdoblje 2019.–2021., puštanjem u rad portala otvorenih vladinih podataka i objavom podataka o državnoj potrošnji. Izvješća o praćenju provedbe Strategije reforme javne uprave i Programa reforme upravljanja javnim financijama sastavljena su i popraćena odgovarajućim mjerama za povećanje vidljivosti. I dalje je ključno osigurati poštovanje načela transparentnosti, zasluga i ravnopravne zastupljenosti. Državno povjerenstvo za sprečavanje korupcije nastavilo se baviti navodima o nepotizmu, protekcionizmu i političkom utjecaju u postupku zapošljavanja u javnom sektoru. Potrebno je osigurati odgovarajuće daljnje postupanje na temelju izvješća i preporuka Državnog povjerenstva.

Pravosudni sustav Sjeverne Makedonije ima određenu razinu pripremljenosti/umjereno je pripremljen. Ostvaren je dobar napredak u provedbi strategije reforme pravosuđa, čime se rješavaju „hitni reformski prioriteti” i preporuke Venecijanske komisije i skupine viših stručnjaka o sustavnim problemima povezanim s vladavinom prava. I dalje su potrebni naponi radi sustavne provedbe ažuriranoga akcijskog plana strategije reforme pravosuđa. Pravosudne institucije primjenjuju nova pravila za imenovanje, napredovanje, disciplinske postupke i razrješenje sudaca, a sudbeno vijeće proaktivnije obavlja svoje dužnosti. Kao rezultat napora koje je posljednjih godina uložila u reformu, Sjeverna Makedonija uspostavila je mehanizme za osiguravanje neovisnosti i odgovornosti pravosuđa kao što su pravila o imenovanjima na temelju zasluga, provjere imovine, sukobi interesa i disciplinski postupci. Trebala bi osigurati njihovu odlučnu i dosljednu primjenu prije planiranja daljnjih promjena u tom području. Zakon o Uredu javnog tužitelja stupio je na snagu u lipnju 2020. Zakonom se želi, među ostalim, osigurati održivo rješenje za slučajeve Ureda posebnog tužitelja i utvrditi odgovornost za kaznena djela povezana s nezakonitim prisluškivanjem. Donesen je i revidirani Zakon o Vijeću javnih tužitelja. Učinkovitom provedbom pravnog okvira i pojačanim naporima svih dionika da istaknu svoje primjerno djelovanje doprinijet će se jačanju povjerenja javnosti u pravosuđe.

Kad je riječ o **borbi protiv korupcije**, Sjeverna Makedonija donekle je pripremljena/umjereno je pripremljena. Ostvaren je dobar napredak učvršćivanjem rezultata istrage, kaznenog progona i sudskih postupaka u slučajevima korupcije na visokoj razini. U skladu s prošlogodišnjom preporukom, Državno povjerenstvo za sprečavanje korupcije primjenjivalo je izrazito proaktivan pristup u sprečavanju korupcije i otvorilo velik broj slučajeva, uključujući one u kojima su sudjelovali visoki dužnosnici iz širokog političkog spektra. I dalje se ulažu naponi u nastavak rada na slučajevima Ureda posebnoga tužitelja i utvrđivanje odgovornosti za nezakonita prisluškivanja. Bivša glavna posebna tužiteljica osuđena je u lipnju 2020. prvostupanjskom presudom u takozvanom slučaju „reket” zbog navodne iznude i zlouporabe položaja povezanih sa slučajem Ureda posebnog tužitelja. Korupcija prevladava u mnogim područjima pa je potrebno osigurati proaktivniji pristup svih dionika uključenih u sprečavanje i borbu protiv korupcije.

Zemlja je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv organiziranog kriminala**. Zakonodavni okvir u načelu je u skladu s europskim standardima te je potrebno nastaviti rad na provedbi strategija protiv organiziranog kriminala. Određen napredak ostvaren je provedbom prošlogodišnje preporuke o osnivanju ureda za oduzimanje imovinske koristi u skladu s pravnom stečevinom EU-a. Ured će sada morati pokazati da može podržati proaktivnu politiku oduzimanja imovinske koristi. Zemlja provodi procjenu prijetnji na regionalnoj razini i morat će proširiti njezino područje primjene u skladu s praksama EU-a. Ostvaren je određen napredak na operativnoj razini, ali potrebni su dodatni naponi radi učinkovitije provedbe zakona u borbi protiv određenih oblika kriminala, kao što su pranje novca i financijski kriminal. Suradnja s Europolom pojačava se u različitim područjima kriminala. Koordinacija je i dalje ključna za sve dionike uključene u borbu protiv organiziranog kriminala.

Ostvaren je određen napredak u borbi protiv terorizma i sprečavanju/suzbijanju nasilnog ekstremizma u skladu s ciljevima utvrđenima Zajedničkim akcijskim planom za borbu protiv terorizma za zapadni Balkan i bilateralnim provedbenim sporazumom.

Pravni okvir o zaštiti **temeljnih prava** u načelu je usklađen s europskim standardima. U tijeku je postupak deinstitucionalizacije djece, kojima se osigurava skrb u zajednici. Ministarstvo rada i socijalne politike ulaže u usluge zajednice, uključujući pružanje potpore žrtvama rodno uvjetovanog nasilja. Ključno je da te usluge i dalje budu dostupne. Potrebni su dodatni naponi kako bi se odgovorilo na preporuke europskih i međunarodnih tijela za ljudska prava, posebno u pogledu postupanja prema pritvorenim i osuđenim osobama. Odluka Ustavnog suda o stavljanju izvan snage Zakona o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije na postupovnoj osnovi znači da u zemlji trenutačno ne postoje sveobuhvatan pravni okvir o nediskriminaciji i tijelo za jednakost. Novi parlamentarni saziv trebao bi pristupiti rješavanju tog ozbiljnog nedostatka. Isto je tako važno da zemlja poboljša provedbu zakonodavstva o govoru mržnje i nacionalnoga akcijskog plana za provedbu Istanbulske konvencije. Iako je mehanizam vanjskog nadzora policije u cijelosti uspostavljen, nepostojanje istinski neovisnih istražitelja može ugroziti učinkovito rješavanje pitanja nekažnjavanja policijskih službenika. Zemlja bi trebala poduzeti hitne mjere za daljnje poboljšanje stanja u zatvorima i za potporu alternativnim rješenjima za pritvor.

Zemlja je donekle/umjereno pripremljena u području **slobode izražavanja** te je tijekom razdoblja izvješćivanja ostvarila ograničeni napredak. Opće stanje i okruženje u kojem djeluju mediji i dalje općenito pogoduju slobodi medija i omogućuju im kritičko izvještavanje, iako su se tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19 i u kontekstu izbora povećale napetosti. Potrebno je pojačati napore za samoregulaciju kako bi se podržao napredak u području profesionalnih standarda i kvalitete novinarstva. Važno je da državne institucije, političke stranke i javna poduzeća osiguraju veću transparentnost medijskog oglašavanja. Potrebna su održiva rješenja kako bi se osigurala neovisnost javne radiotelevizije, profesionalni standardi i financijska održivost. Ključno je i dalje podupirati medijski pluralizam, promicati profesionalnost, nepristrano izvještavanje i istraživačko novinarstvo te jačati otpornost radi učinkovite borbe protiv dezinformiranja. Financijska održivost neovisnih medija i radni uvjeti novinara i dalje su izazov.

Kad je riječ o **regionalnoj suradnji**, zemlja održava dobre odnose s drugim zemljama kandidatkinjama i aktivno sudjeluje u regionalnim inicijativama. Važno je nastaviti s provođenjem bilateralnih sporazuma, uključujući Prespanski sporazum i Ugovor o dobrosusjedskim odnosima s Bugarskom.

Sjeverna Makedonija i dalje aktivno i konstruktivno sudjeluje u upravljanju **tokovima mješovitih migracija**. I dalje se nalazi na jednoj od glavnih tranzitnih ruta za mješovito kretanje. Učinkovito surađuje sa susjednim zemljama i državama članicama EU-a, među ostalim s gostujućim službenicima iz država članica EU-a na terenu. Zemlja je nastavila ulagati znatne napore da bi osigurala osnovne životne uvjete i usluge za sve migrante koji u njoj borave. Poboljšana je registracija migranata i odgovarajuće profiliranje koje uzima u obzir zaštitu, ali ga je potrebno provoditi na sustavniji način. Sporazum o statusu s EU-om o djelovanjima koja provodi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu još nije potpisan. Potrebno je poduzeti dodatne korake u cilju rješavanja problema učestalih aktivnosti krijumčarenja na sjevernoj granici.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima**, Sjeverna Makedonija ostvarila je dobru razinu pripremljenosti za razvoj funkcionalnoga tržišnog gospodarstva, ali je tijekom razdoblja izvješćivanja postigla ograničeni napredak. Gospodarski rast ubrzao se 2019. s povećanjem ulaganja, no od travnja 2020. kriza uzrokovana bolešću COVID-19 ostavila je traga na gospodarstvu i javnim financijama. Nadležna tijela poduzela su niz mjera za potporu poduzećima i kućanstvima kako bi ublažila gospodarske i socijalne posljedice krize. Fiskalna transparentnost dodatno je poboljšana u razdoblju izvješćivanja. Međutim, došlo je do zastoja u provedbi fiskalno važnih reforma oporezivanja dohotka i mirovinskog sustava, uvedenih početkom 2019. Nadalje, izvršenje rashoda javnog kapitala i dalje je vrlo nisko, a stabilizacija javnog duga još nije osigurana. Prije krize uzrokovane bolešću COVID-19 stope nezaposlenosti dodatno su se smanjile, među ostalim i za mlade radnike, a neformalna zaposlenost blago se smanjila. Međutim, učinak krize uzrokovane bolešću COVID-19 vjerojatno će preokrenuti te pozitivne trendove. Stope sudjelovanja i dalje su niske, iako se povećao

udio žena na tržištu rada. Financijski sektor ostao je stabilan, a ojačano je kreditiranje privatnog sektora. Velik udio sive ekonomije i dalje negativno utječe na poslovno okruženje.

Sjeverna Makedonija postigla je određeni napredak i umjereno je pripremljena na suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar EU-a. Integracija s EU-om u području trgovine i ulaganja dodatno se produbila. Izvoz i proizvodnja dodatno su se diversificirali prema proizvodima veće vrijednosti. Međutim, manjak vještina, koji odražava manjkove u obrazovnom sustavu i odljev kvalificiranih radnika, kao i manjak ulaganja u infrastrukturu, narušavaju produktivnost rada i konkurentnost gospodarstva. Iako trenutačno prevladavaju mjere za ublažavanje neposrednoga negativnog učinka krize uzrokovane bolešću COVID-19 na rast i zapošljavanje, pravodobno rješavanje tih strukturnih potreba pridonijelo bi brzom gospodarskom oporavku nakon krize.

Kad je riječ o sposobnosti preuzimanja **obveza članstva**, zemlja je umjereno pripremljena u većini područja, uključujući tržišno natjecanje, javnu nabavu, statistiku, financijski nadzor, promet i energetiku. Ostvaruje dobru razinu pripremljenosti u područjima kao što su pravo trgovačkih društava, carinska unija, transeuropske mreže te znanost i istraživanje. Zemlja je u ranoj fazi pripreme u područjima kao što su slobodno kretanje radnika te financijske i proračunske odredbe. U nadolazećem razdoblju potrebno je staviti veći naglasak i na administrativne kapacitete i učinkovitu provedbu. Zemlja nastavlja poboljšavati usklađenost sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU-a.

Albanija

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, političko okruženje u Albaniji još je uvijek obilježeno intenzivnom polarizacijom. Oporba je utjecala na parlamentarne aktivnosti odricanjem mandata. Institucijski kontinuitet i dalje je osiguran postupnim popunjavanjem slobodnih zastupničkih mjesta. Na kraju razdoblja izvješćivanja Skupština je imala 122 od 140 članova. Oporba je odlučila bojkotirati lokalne izbore 30. lipnja 2019. Iako je predsjednik bio donio odluku o odgodi glasanja za listopad, izbori su održani. Parlament je pokrenuo postupak opoziva predsjednika, koji je dovršen krajem srpnja 2020. *Ad hoc* istražni odbor parlamenta zaključio je da, iako je predsjednik prekoračio svoje ustavne nadležnosti, kršenja ne opravdavaju njegov opoziv. Politički zastoj u zemlji okončan je u siječnju 2020., kada su vladajuća većina te parlamentarna i izvanparlamentarna oporba postigle dogovor o nastavku *izborne reforme* osnivanjem Političkog vijeća, platforme za dovršetak tehničkih i političkih pregovora i provedbe preostalih preporuka Ureda za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju, osiguravajući transparentno financiranje političkih stranaka i izbornih kampanja. Političko vijeće 5. lipnja 2020. postiglo je revolucionarni sporazum o postupnom uvođenju depolitizirane izborne uprave, u skladu s preporukama Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava. Stranke su se složile i s uvođenjem elektroničke identifikacije svih glasača (ako je to tehnički izvedivo), s restrukturiranjem Središnjega izbornog povjerenstva i s time da se izorno povjerenstvo sastoji od sudaca koji su prošli relevantnu provjeru. Parlament je donio izmjene izbornog zakona 23. srpnja 2020., u skladu sa sporazumom od 5. lipnja 2020., *čime je ispunjen uvjet za prvu međuvladinu konferenciju*. Osim toga, parlament je 30. srpnja donio određene izmjene ustava koje se odnose na izborni sustav. Te izmjene koje nisu povezane s provedbom preporuka Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava zahtijevale su daljnje izmjene izbornog zakona o kojima su raspravljale stranke u Političkom vijeću, ali bez postizanja kompromisa prije nego što je parlament o njima glasao 5. listopada. Unatoč pozitivnom ishodu dogovora postignutog 5. lipnja 2020., potrebno je poboljšati politički dijalog u zemlji, posebno u pogledu izborne reforme i njezine provedbe.

Vlada je 9. lipnja 2020. na proširenom sastanku Nacionalnog vijeća za europske integracije predstavila akcijski plan za rješavanje uvjeta i prioriteta utvrđenih u zaključcima Vijeća o Albaniji iz ožujka 2020. Vlada je 6. svibnja 2020. imenovala glavnog pregovarača i pregovarački tim.

Albanija je umjereno pripremljena kad je riječ o reformi **javne uprave**. I dalje se ulažu naporu i nekoliko povezanih područja, što je dovelo do određenog napretka u provedbi smjernica o procjenama

regulatornog učinka među resornim ministarstvima, razvoju zakonodavnog paketa povezanog s planiranjem politika, povećanju broja e-usluga i poboljšanju transparentnosti u prikupljanju podataka i upravljanju ljudskim resursima između središnje i lokalne razine. Ta opipljiva postignuća zahtijevaju daljnju konsolidaciju. Vlada posebno mora pojačati napore za donošenje politika koje se u većoj mjeri temelji na dokazima, izgradnjom administrativnih kapaciteta u resornim ministarstvima za planiranje i praćenje politika, prikupljanje podataka te upotrebu procjena regulatornog učinka radi prikupljanja informacija za bolje politike.

U **pravosudnom sustavu** Albanije ostvarena je određena/umjerena razina pripremljenosti. Nastavilo se s dosljednom provedbom sveobuhvatne i temeljite pravosudne reforme, koja je općenito dovela do dobrog napretka. Nove institucije za samoupravljanje pravosuđa obavljale su svoje dužnosti, uključujući upravljanje postupcima za popunjavanje slobodnih radnih mjesta na Visokom sudu i Ustavnom sudu. Visoko sudsko vijeće odabralo je tri kandidata za *Visoki sud* koji nisu suci. Imenovani su 11. ožujka 2019., čime je jednom od vijeća Suda omogućeno djelovanje te je ispunjen povezani uvjet za *prvu međuvladinu konferenciju*. Postupak odabira četvrtog člana koji nije sudac bliži se kraju. U tijeku je odabir kandidata iz redova sudaca. Albanija ostvaruje napredak u preustroju *Ustavnog suda* i imenovala je tri nova člana. Time se osigurava temelj za ponovnu uspostavu funkcionalnosti Ustavnog suda, čime je *gotovo ispunjen uvjet za prvu međuvladinu konferenciju*, kao i za povećanje povjerenja javnosti. Jedan od devet sudaca koji su u prosincu 2019. bili članovi Suda imenovan je na temelju provjere. Sud sada ima četiri člana. Došlo je do spora oko postupka imenovanja jednog od sudaca koji su posljednji predloženi. Venecijanska komisija izdala je mišljenje o tom pitanju, dajući potrebne smjernice albanskim vlastima kako bi dovršile preostala imenovanja na Ustavnom sudu. Sa sadašnja četiri člana, Sud ima minimalni kvorum za odlučivanje o dopuštenosti predmeta. U tijeku je postupak odabira za tri slobodna mjesta. Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 neznatno je utjecala na taj postupak, ali se očekuje da će njegovo okončavanje biti prioritet. Imenovanja na Ustavnom sudu provest će se nakon što Visoki sud postigne potreban kvorum od tri petine članova s obzirom na to da je riječ o trećem tijelu za imenovanje uz Skupštinu i predsjednika Republike. Novi glavni tužitelj prvi je put imenovan na temelju postupaka utvrđenih u posljednjoj pravosudnoj reformi.

Osnivanje **Posebne strukture za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala (SPAK)** dovršeno je 2019. imenovanjem glavnoga posebnog tužitelja u prosincu. S trinaest od petnaest posebnih tužitelja, **Ured posebnog tužitelja** u potpunosti je operativan. Visoko tužilačko vijeće 30. srpnja 2020. imenovalo je direktora **Nacionalnog istražnog ureda** te je počeo obavljati svoje dužnosti. *Navedeni događaji ispunjavaju uvjet za prvu međuvladinu konferenciju.*

Privremena ponovna ocjena svih sudaca i tužitelja (**postupak provjere**) postojano napreduje i nastavlja donositi konkretne rezultate, *čime je ispunjen uvjet za prvu međuvladinu konferenciju.*- Međunarodna promatračka operacija pod okriljem Europske komisije i dalje nadzire taj postupak. Dosad je obrađeno više od 286 predmeta, što je dovelo do 62 % razrješenja, uglavnom zbog pitanja povezanih s nezakonito stečenom imovinom ili ostavkama. Tijekom razdoblja ograničenja kretanja zbog bolesti COVID-19 institucije za provjeru nastavile su provoditi niz važnih istražnih aktivnosti na daljinu. U lipnju 2020. institucije za provjeru nastavile su s javnim raspravama.

Albanija je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. U razdoblju izvješćivanja postignut je dobar napredak. Albanske su vlasti ojačale operativne, koordinacijske i nadzorne kapacitete u borbi protiv korupcije, *čime su ispunile uvjete za prvu međuvladinu konferenciju.* Albanija je nastavila ulagati napore u cilju postizanja dobrih rezultata u istragama, kaznenom progonu i sudskim postupcima u predmetima povezanim s korupcijom. Iako je provjera članova sudstva upravni postupak, važno je ocijeniti konkretne rezultate Albanije u borbi protiv korupcije. Među njima je i razrješenje s dužnosti niza visokorangiranih sudaca, uključujući na razini Ustavnog suda i Visokog suda. Godine 2019. donesene su dvije pravomoćne presude za pasivnu korupciju sudaca, tužitelja i drugih pravosudnih dužnosnika. Iste su godine donesene 262 prvostupanjske presude za dužnosnike nižeg ili srednjeg ranga, uz 294 prvostupanjske presude 2018. Uz 289 pravomoćnih presuda 2018., 2019. je doneseno 246 pravomoćnih presuda na žalbenoj razini u kojima su sudjelovali dužnosnici nižeg ili srednjeg ranga. Uloženi su daljnji napore u cilju postizanja

dobrih rezultata u suzbijanju korupcije, no riječ je o dugoročnom cilju koji zahtijeva nastavak strukturiranog i dosljednog rada. Unatoč brojnim istragama u tijeku, broj pravomoćnih presuda u predmetima koji uključuju visoke dužnosnike i dalje je ograničen. Očekuje se da će novoosnovana specijalizirana tijela za borbu protiv korupcije (SPAK i sudovi za borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala) znatno ojačati sveukupni kapacitet za istragu i kazneni progon djela povezanih s korupcijom. Međutim, korupcija je i dalje raširena te predstavlja ozbiljan problem.

Albanija je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv organiziranog kriminala**. Ostvarila je dobar napredak u jačanju borbe protiv organiziranog kriminala, među ostalim suradnjom s državama članicama EU-a i akcijskim planom za razmatranje preporuka Radne skupine za financijsko djelovanje (FATF), čime se ispunjava uvjet za prvu međuvladinu konferenciju. Pojačane su aktivnosti policije u cilju razbijanja kriminalnih organizacija i ostvaren je dobar napredak. Kao i proteklih godina, Albanija je 2019. pokazala veliku predanost borbi protiv proizvodnje kanabisa i trgovine kanabisom. Albanija dopušta da treća zemlja na njezinu području primjenjuje vrlo invazivni mehanizam praćenja (talijanska policija *Guardia di Finanza* provodi istraživanja iz zraka uz sufinanciranje EU-a). Pojačana je i međunarodna policijska suradnja, osobito s državama članicama EU-a, što je dovelo do niza uspješnih opsežnih aktivnosti kaznenog progona tijekom 2019., koje su nastavljene i 2020. Dodatno je pojačana suradnja policije i tužitelja. Osnovan je Ured posebnog tužitelja te mu je osiguran skup važnih istražnih alata. Ti koraci predstavljaju konkretan napredak u ispunjavanju preporuka za poboljšanje rezultata koje su dane proteklih godina. Taj je rad potrebno nastaviti kako bi se povećao kazneni progon i broj pravomoćnih presuda, kao i borba protiv pranja novca i oduzimanja imovinske koristi pribavljene kaznenim djelima te druge nezakonito stečene imovine. Kad je riječ o *borbi protiv pranja novca*, albanski je parlament u srpnju 2019. donio paket o sprečavanju pranja novca „Moneyval package” čiji je cilj uzeti u obzir preporuke koje je Moneyval iznio u svojem izvješću o Albaniji objavljenom u prosincu 2018. Međutim, Radna skupina za financijsko djelovanje (FATF) uvrstila je Albaniju 21. veljače 2020. na popis za pojačano praćenje i predložila akcijski plan usmjeren na neke preostale preporuke. Albanija je iskazala visoku razinu političke spremnosti na suradnju s FATF-om u realizaciji tog akcijskog plana te je započela s provedbom njegovih mjera. U tom je pogledu u srpnju 2020. parlament donio novi zakon o registru stvarnih vlasnika. Dobar napredak ostvaren je u borbi protiv terorizma i sprečavanju/borbi protiv nasilnog ekstremizma provedbom ciljeva utvrđenih u Zajedničkom akcijskom planu za borbu protiv terorizma za zapadni Balkan i bilateralnom provedbenom sporazumu. Taj je rad potrebno nastaviti, osobito u pogledu borbe protiv pranja novca.

Kad je riječ o **temeljnim pravima**, Albanija je usklađena s većinom međunarodnih konvencija o ljudskim pravima te je razvila pravni okvir u skladu s europskim standardima. Tijekom razdoblja izvješćivanja Albanija je uložila napore kako bi ispunila obveze u ovom kontekstu. No potrebno je ojačati sveukupnu provedbu. Kad je riječ o provedbi Zakona o socijalnom stanovanju, nakon opsežnog postupka savjetovanja odobreno je devet podzakonskih akata. Pravni okvir u području prava djece i maloljetničkog pravosuđa poboljšana je i podzakonskim aktima. U tijeku su naporu za provedbu sveobuhvatne reforme zemljišnog sektora i konsolidaciju prava vlasništva. Zakon o finalizaciji postupaka prijenosa vlasništva donesen je u ožujku 2020., uzimajući u obzir preporuke iz mišljenja Venecijanske komisije iz listopada 2019. Potrebno je nastaviti ulagati napore kako bi se unaprijedio postupak registracije i utvrđivanja prava na naknadu. Albanija mora brzo donijeti preostalo provedbeno zakonodavstvo povezano s Okvirnim zakonom o zaštiti nacionalnih manjina iz 2017. Zemlja je i u postupku pripreme zakona o provedbi nadolazećeg popisa stanovništva. Potreban je brz napredak u tom pogledu i u vezi s unapređenjem postupka registracije imovine. Građani koji pripadaju grčkoj manjini izrazili su zabrinutost u pogledu vlasničkih prava u južnoj obalnoj regiji. Kad je riječ o **slobodi izražavanja**, zemlja je ostvarila određenu razinu pripremljenosti/umjereno je pripremljena. Parlament je u prosincu 2019. odobrio niz izmjena Zakona o medijima u cilju reguliranja internetskih medija i određenih aspekata klevete o kojima je Venecijanska komisija u lipnju 2020. izdala mišljenje. Izmjene ne ispunjavaju međunarodne standarde i načela slobode medija i izazivaju zabrinutost zbog povećane cenzure i autocenzure te mogućih zastoja u slobodi izražavanja u zemlji. Predstavnici

vladajuće većine javno su se obvezali pratiti smjernice iz mišljenja Venecijanske komisije. Nacrt Zakona o medijima trenutačno se revidira s obzirom na mišljenje Venecijanske komisije.

Kad je riječ o **migracijama**, ostvaren je određeni napredak poboljšanjem institucionalnog kapaciteta za upravljanje granicama i sustav azila. Kapacitet za prihvata povezan s tokovima mješovitih migracija dodatno je povećan i ostao je dostatan u slučaju većeg broja dolazaka. Albanija je prva zemlja zapadnog Balkana u kojoj je na snagu stupio Sporazum o statusu između Europske unije i Republike Albanije o djelovanjima koja provodi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu u Republici Albaniji (svibanj 2019.). Zajednička operacija Frontexa, koja je uključivala raspoređivanje timova zajedno s albanskim službenicima graničnog nadzora na grčko-albanskom graničnom prijelazu, pokazala se uspješnom u jačanju graničnih kontrola i sigurnosti na vanjskim granicama EU-a te borbi protiv krijumčarenja migranata.

Smanjio se broj neutemeljenih zahtjeva albanskih državljanina za azil u EU-u, ali je i dalje visok te zahtjeva trajno zalaganje i kontinuiran rad te rješavanje problema maloljetnika bez pratnje. Albanija je nastavila ulagati napore u rješavanje neutemeljenih zahtjeva za azil koje su albanski državljani podnijeli državama članicama EU-a i zemljama pridruženima Schengenu.

Godine 2019. bilo je oko 2,7 % manje tih neutemeljenih zahtjeva za azil nego 2018. i gotovo 20 % manje nego 2017. Smanjenje se nastavilo u prva dva mjeseca 2020. (prije pandemije bolesti COVID-19), što je 35 % manje nego u istom razdoblju 2019. U razdoblju od siječnja do svibnja 2020. podneseno je 3 305 zahtjeva u usporedbi s 10 375 zahtjeva podnesenih u istom razdoblju 2019., odnosno oko 74 % manje. „Stopa priznavanja” (tj. broj uspješnih zahtjeva izražen kao postotak svih odluka) iznosila je oko 6 %, odnosno 1,6 postotnih bodova manje nego 2018.

To pitanje zahtjeva te će i dalje zahtijevati znatne napore albanskih vlasti. Uz informativne kampanje o pravima i obvezama u okviru bezviznog režima, temeljite granične kontrole, odbijanje odlaska građanima s nedostatnim sredstvima i mjere za rješavanje razloga koji leže u pozadini, albanske vlasti ojačale su dijalog i suradnju s najpogođenijim zemljama. U tom su kontekstu u EU-u raspoređena tri albanska policijska službenika za vezu kako bi se ubrzala repatrijacija u Albaniju, dok je u Tirani časnik za vezu iz EU-a koji pomaže pri izlaznim kontrolama.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima**, Albanija je postigla određeni napredak i umjereno je pripremljena u razvoju funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Iako se rast BDP-a usporio zbog manje proizvodnje hidroelektrične energije, drugi sektori ostvarili su dobre rezultate, a nezaposlenost se nastavila smanjivati do rekordno niskih razina. Izvoz se snažno povećao, a udio javnog duga u BDP-u nastavio se smanjivati, ali je tijekom razdoblja izvješćivanja ostao visok. Banke su nastavile smanjivati broj loših kredita i porasli su zajmovi privatnom sektoru.- Poduzeti su koraci prema razvoju financijskog tržišta, ali je financijsko posredovanje i dalje na niskoj razini. Provedba sveobuhvatne reforme pravosuđa dobro je napredovala, ali njome još nije poboljšana pravna sigurnost za poduzeća. Pandemija bolesti COVID-19 pogoršala je strukturne slabosti, a napredak je donekle poništen uslijed njezinih gospodarskih posljedica.

Albanija je postigla određeni napredak i donekle je pripremljena kad je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar Unije. Poboljšala se infrastruktura u području energetike, prometa i digitalne komunikacije te obrazovni rezultati, ali i dalje postoje znatne razlike u odnosu na regionalnu i europsku razinu. Manjak poduzetničkih i tehnoloških znanja, znatni nedostatak vještina, slabe institucije te niske razine ulaganja i kvalitete infrastrukture otežavaju konkurentnost Albanije. Integracija u međunarodne vrijednosne lance i izvoz i dalje zaostaju za svojim potencijalom. Nadalje, konsolidacija vlasničkih prava i potpuno funkcionalan katastar ključni su preduvjeti za povećanje ulaganja i pristupa financiranju, kao i za postizanje konkurentnosti poljoprivrednog i turističkog sektora.

Albanija je nastavila aktivno sudjelovati u **regionalnoj suradnji** i održavati **dobrosusjedske odnose**.

Nastavila je usklađivati svoje zakonodavstvo sa zahtjevima EU-a u nizu područja, jačajući svoju **spособnost da preuzme obveze koje proizlaze iz članstva**. U mnogim je područjima umjereno

pripremljena, primjerice u području financijskog nadzora, obrazovanja i kulture te statistike, ili je ostvarila određenu razinu pripremljenosti, među ostalim u području javne nabave, socijalne politike i zapošljavanja te transeuropskih mreža. Albanija se i dalje mora pripremati za donošenje i provedbu pravne stečevine EU-a. Za funkcioniranje sustava unutarnje financijske kontrole u javnom sektoru i dalje je ključno donošenje sveobuhvatne politike unutarnje financijske kontrole tog sektora i usklađivanje njezine provedbe s aktualnom reformom javne uprave i upravljanja javnim financijama. Albanija treba nastaviti rad na razvoju prometne i energetske mreže te povezanim mjerama iz reforme povezanosti, među ostalim radi poboljšanja povezanosti diljem regije. Albanija mora dovršiti donošenje sekundarnog zakonodavstva za provedbu reforme zapošljavanja i ojačati međuinstitucijsku koordinaciju mjera koje utječu na najugroženije skupine.

Potrebno je ojačati administrativni kapacitet i profesionalne standarde tijela zaduženih za provedbu pravne stečevine EU-a te zaštititi neovisnost regulatornih tijela. Ključno je povećati transparentnost i odgovornost, a posebice osigurati djelotvorno, učinkovito i transparentno funkcioniranje sustava javne nabave i upravljanja javnim financijama. Albanija se nastavila potpuno usklađivati sa stajalištima i izjavama EU-a u području zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Bosna i Hercegovina

Kad je riječ o **političkim kriterijima**, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine bila je blokirana iz političkih razloga tijekom većeg dijela razdoblja izvješćivanja, što je dovelo do zaostataka u zakonodavnim postupcima, a Vijeće ministara djelovalo je kao privremeni vršitelj dužnosti u očekivanju imenovanja nove vlade, do kojeg je došlo tek u prosincu 2019., 14 mjeseci nakon općih izbora. Vlada Federacije i dalje je samo privremena vlada. Ustav Bosne i Hercegovine i dalje krši Europsku konvenciju o ljudskim pravima (EKLJP), primjerice u predmetu Sejdić-Finci i sličnim predmetima. Nije ostvaren napredak u poboljšanju izbornog okvira u skladu s europskim standardima ni u osiguravanju transparentnosti financiranja političkih stranaka. Izmjenama donesenima u srpnju 2020. trebalo bi se omogućiti održavanje lokalnih izbora u Mostaru prvi put od 2008. U tijeku su i pripreme za održavanje sjednice Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje te za razvoj i donošenje nacionalnog programa za usvajanje pravne stečevine EU-a. Nije postignut napredak u osiguravanju poticajnog okruženja za civilno društvo. Potrebno je osigurati smisljena i sustavna savjetovanja s civilnim društvom.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi **reforme javne uprave** i nije ostvaren napredak u osiguravanju profesionalne i depolitizirane javne službe i koordiniranog pristupa izradi politika na razini cijele zemlje. Sve razine vlasti donijele su strateški okvir za reformu javne uprave i sada moraju donijeti povezani akcijski plan. Još nije uspostavljeno političko tijelo za koordinaciju reforme javne uprave. Kako bi bila zajamčena profesionalna javna služba, s njome povezani postupci moraju se temeljiti na načelima zasluga i isključivati političko uplitanje.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ostvarila je određenu razinu pripremljenosti u području **pravosuđa**. U ovom području nije ostvaren napredak tijekom razdoblja izvješćivanja. Nisu poduzete odgovarajuće mjere za razmatranje nalaza stručnog izvješća o pitanjima vladavine prava. Reforme integriteta naišle su na otpor pravosuđa. Očiti znakovi pogoršanja zahtijevaju hitne mjere za jačanje integriteta i vraćanje povjerenja građana u pravosuđe, počevši s vjerodostojnim i strogim sustavom provjere financijskih izvještaja nositelja sudačkih dužnosti. Ometanje reformi pravosuđa od strane političkih aktera i unutar samog pravosuđa te njegovo loše funkcioniranje potkopava ostvarivanje prava građana i borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ostvarila je određenu razinu pripremljenosti u sprečavanju i **borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala**. Nije ostvaren napredak u rješavanju ključnih prioriteta Mišljenja i preporuka iz 2019. u tom području, kao ni nalaza stručnog izvješća o pitanjima vladavine prava. Korupcija je i dalje raširena i predstavlja ozbiljan problem, pri čemu sve razine vlasti pokazuju

znakove koruptivnog političkog utjecaja, što izravno utječe na svakodnevni život građana. Postoje sustavni nedostaci u operativnoj suradnji tijela kaznenog progona i vrlo ograničena razmjena obavještajnih podataka. Policija je osjetljiva na političko uplitanje. Financijske istrage i zapljene imovine u velikoj su mjeri nedjelotvorne. Kontaktna točka za suradnju s Europolom još nije u funkciji. Nisu poduzeti koraci za uspostavu suradnje s Eurojustom. Zemlja mora poboljšati svoje kapacitete i nastaviti ulagati napore u borbu protiv terorizma i trgovine drogom.

Kad je riječ o **temeljnim pravima**, iako je zakonodavni i institucionalni okvir u velikoj mjeri uspostavljen, još nije donesen sveobuhvatan strateški okvir. Poduzeti su određeni koraci – konkretno, Ustavni sud ukinuo je odredbu o smrtnoj kazni u Ustavu entiteta *Republike Srpske*, a prva parada ponosa LGBTI osoba mirno je održana u Sarajevu. I dalje postoje izazovi u pogledu slobode okupljanja, posebno u entitetu *Republike Srpske*. Potrebne su znatne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu ostvariti svoja politička prava i kako bi se prevladala praksa „dviju škola pod jednim krovom” i osiguralo uključivo i kvalitetno obrazovanje za sve. Nije postignut napredak u jamčenju slobode izražavanja i medija te zaštiti novinara osiguravanjem odgovarajućega pravosudnog praćenja slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim djelatnicima te osiguravanjem financijske održivosti javnoga radiotelevizijskog sustava.

EU je pružio znatnu potporu Bosni i Hercegovini u upravljanju **migracijama**. EU poziva vlasti Bosne i Hercegovine da hitno poduzmu sve potrebne mjere kako bi spriječile nastanak humanitarne krize. Očekuje i pravilnu istragu kršenja zakona. Bosna i Hercegovina mora osigurati djelotvornu koordinaciju kapaciteta za upravljanje granicama i migracijama na svim razinama te funkcioniranje sustava azila.

S obzirom na **gospodarske kriterije** Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničeni napredak te je u ranoj fazi uspostave funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Kvaliteta gospodarskog upravljanja bila je obilježena kašnjenjima u formiranju vlade i nedovoljnom suradnjom na razini entiteta i države, što je, među ostalim, onemogućilo napredak u poboljšanju poslovnog okruženja, koji je usporen uslijed znatnih slabosti, među ostalim u postupcima ulaska na tržište i izlaska s tržišta, vladavini prava te nadzornim i regulatornim institucijama. Gospodarskom rastu doprinijela je snažna domaća potražnja, što se odražava u znatnom priljevu radničkih doznaka i niskoj inflaciji. Javni sektor i dalje je prevelik i neučinkovit. Financijski sektor ostao je stabilan uz porast zajmova, dok se nezaposlenost smanjila, djelomično zbog znatnog odljeva radne snage. Međutim, gospodarski učinak bolesti COVID-19 doveo je do naglog pada gospodarske aktivnosti i znatnog pogoršanja na tržištu rada.

Bosna i Hercegovina je postigla ograničeni napredak i u ranoj je fazi kad je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim silama u EU-u. Ukupna kvaliteta obrazovanja ostala je niska, a mjere za poboljšanje prometne i energetske infrastrukture i dalje su nedostatne. Opseg strukturne prilagodbe je ograničen, iako je trgovinska struktura zemlje donekle diversificirana.

Bosna i Hercegovina nastavlja aktivno sudjelovati u **regionalnoj suradnji** i održavati dobrosusjedske odnose. Ostvaren je napredak u usklađivanju sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU-a, s čime bi trebalo nastaviti.

Bosna i Hercegovina je općenito u ranoj fazi kad je riječ o spremnosti na preuzimanje **obveza članstva u EU-u** te mora znatno ubrzati postupak usklađivanja s pravnom stečevinom EU-a te provedbu i izvršavanje povezanog zakonodavstva. Tijekom razdoblja izvješćivanja napredak u pogledu različitih poglavlja pravne stečevine EU-a bio je ograničen ili je u potpunosti izostao. Posebnu pozornost treba posvetiti područjima slobodnog kretanja robe, prava poslovnog nastana i slobode pružanja usluga, informacijskog društva i medija, poljoprivrede i ruralnog razvoja, ribarstva, prometne politike, energetike, ekonomske i monetarne politike, statistike, socijalne politike i zapošljavanja, poduzetništva i industrijske politike, regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata, obrazovanja i kulture, zaštite potrošača i zdravlja te financijske kontrole.

Kosovo

Kad je riječ o **političkim kriterijima political criteria**, razdoblje izvješćivanja obilježili su prijevremeni parlamentarni izbori, dvije izmjene vlasti i relativno duga razdoblja u kojima je postojala samo tehnička vlada. Zbog tog nestabilnog političkog konteksta i nužne usmjerenosti na suzbijanje pandemije, na Kosovu je općenito ostvaren ograničeni napredak u pogledu reformi povezanih s EU-om.

Nakon ostavke tadašnjeg premijera Ramuša Haradinaja u srpnju 2019., prijevremeni parlamentarni izbori održani su u listopadu 2019. uz veći odaziv birača nego na prethodnim izborima. Nova Skupština osnovana je u prosincu 2019., a nova vlada na čelu s predsjednikom Albinom Kurtijem stupila je na dužnost 3. veljače 2020. te iskazala predanost nastavku reformi povezanih s EU-om, poticanju gospodarskog razvoja i borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala. Međutim, zbog neslaganja između koalicijskih partnera, ta je vlada razriješena izglasavanjem nepovjerenja nakon manje od dva mjeseca na dužnosti. Izglasavanje nepovjerenja dovelo je do političke krize, posebno u pogledu ustavnih postupaka povezanih s formiranjem nove vlade. Nakon što je Ustavni sud razjasnio to pitanje, nova vlada pod vodstvom premijera Avdullaha Hotija stupila je na dužnost 3. lipnja 2020.

Tijekom razdoblja izvješćivanja Skupština nije poboljšala svoju opću učinkovitost u smislu foruma za konstruktivan politički dijalog i zastupanje, što je posebno vidljivo iz čestog nedostatka kvoruma. Međutim, tijekom novog parlamentarnog saziva došlo je do određenih poboljšanja u organizaciji njezina rada. Skupština bi na prvo mjesto trebala staviti reforme povezane s EU-om i osigurati najbolje parlamentarne prakse.

Parlamentarni izbori održani u listopadu 2019. općenito su bili dobro organizirani i transparentni, no postupak prebrojavanja glasova razotkrio je slabosti. Kampanja je bila konkurentna, osim na područjima kosovskih Srba na kojima su okolnosti povezane s kampanjom bile obilježene zastrašivanjem kandidata koji nisu iz Srpske Liste i pristaša drugih političkih stranaka. Potrebno je hitno riješiti trajne nedostatke u izbornom postupku, u skladu s preporukama nekoliko misija EU-a za promatranje izbora.

Stanje na sjeveru Kosova i dalje predstavlja izazov, posebno kada je riječ o korupciji, organiziranom kriminalu i uvjetima za slobodu izražavanja.

Postignuta je određena razina pripremljenosti u području **reforme javne uprave**. Tijekom razdoblja izvješćivanja ostvaren je ograničeni napredak u povećanju transparentnosti javne uprave i postupaka javne nabave. Provedba paketa triju zakona o reformi javne uprave donesenih u veljači 2019. zastala je zbog političke situacije i zahtjeva za ocjenu ustavnosti Zakona o plaćama i Zakona o javnim službenicima. Ustavni je sud 30. lipnja 2020. proglasio Zakon o plaćama u cijelosti neustavnim i presudio da Zakon o javnim službenicima treba izmijeniti kako bi u potpunosti stupio na snagu. Zakon o organizaciji i funkcioniranju državne uprave u potpunosti je na snazi i njegova bi se provedba trebala nastaviti. Slaba središnja i međuministarska koordinacija i dalje predstavlja izazov za cjelokupnu provedbu reforme. Tijekom razdoblja izvješćivanja zapošljavanje koje se ne temelji na zaslugama još je uvijek bilo razlog za zabrinutost, dok su uključive politike utemeljene na dokazima bile otežane *ad hoc* odlukama na koje su često utjecali posebni interesi. Kosovska nadležna tijela moraju osigurati da reforma javne uprave ostane prioritet, a svoj bi rad trebala temeljiti na dosad ostvarenom napretku.

Pravosudni sustav Kosova nalazi se u ranoj fazi pripremljenosti. Ostvaren je određeni napredak u djelomičnoj provedbi zakonodavstva povezanog s vladavinom prava, uključujući Zakon o stegovnoj odgovornosti sudaca i tužitelja i Zakon o mirenju te unapređenju elektroničkog sustava vođenja predmeta i središnjeg registra kaznene evidencije. Pravosuđe je i dalje osjetljivo na neprimjeren politički utjecaj. Aktualnim funkcijskim preispitivanjem sektora vladavine prava osigurana je čvrsta osnova za reformu i modernizaciju različitih aspekata pravosuđa. Kosovske vlasti trebale bi nastaviti s radom u tom području. Pravosudni postupci i dalje su spori i neučinkoviti, a za izgradnju kapaciteta institucija za vladavinu prava potrebni su ustrajni naponi. Pandemija bolesti COVID-19 ograničila je održavanje sudskih rasprava na Kosovu; međutim, u Zakonu o kaznenom postupku navodi se da se suđenje mora ponoviti ako se rasprave nisu održale tri mjeseca. To pravilo može utjecati na znatan broj kaznenih postupaka (uključujući i one koji su medijski eksponirani). Kosovske vlasti trebale bi

poduzeti daljnje aktivnosti u vezi s tim pitanjem i provesti potrebne mjere kako bi se osiguralo djelotvorno i učinkovito provođenje pravde. Kosovo se nalazi u ranoj fazi/ostvarilo je određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv korupcije**. Kosovo je u tom području ostvarilo ograničeni napredak, među ostalim u istrazi i kaznenom progonu slučajeva na visokoj razini, oduzimanju imovine te osnivanjem posebnih odjela za rješavanje predmeta povezanih s korupcijom (i organiziranim kriminalom) na visokoj razini na sudovima. Konačno oduzimanje imovine i ukupni kapacitet ureda tužitelja, među ostalim u pogledu pomoćnog osoblja, i dalje su na niskoj razini. Korupcija je prisutna u brojnim područjima te i dalje zabrinjava. Postoji potreba za snažnom političkom voljom za učinkovito rješavanje problema korupcije, kao i za čvrstom kaznenopravnom reakcijom na korupciju na visokoj razini. Revidirani Zakon o kaznenom postupku još nije donesen, dok je revizija zakonodavstva o financiranju političkih stranaka odgođena.

Kosovo se nalazi u ranoj fazi **borbe protiv organiziranog kriminala**. Napredak je uključivao istragu i kazneni progon slučajeva na visokoj razini, zapošljavanje dodatnog osoblja za Ured posebnog tužiteljstva te osposobljavanje i informiranje o zamrzavanju imovine. Međutim, ukupni je napredak ograničen. Još uvijek postoji mali broj financijskih istraga, konačnih oduzimanja imovine i pravomoćnih presuda. Potrebne su mjere kako bi se onemogućilo političko uplitanje u operativne aktivnosti tijela za kazneni progon i tužiteljstva. Situacija na sjeveru Kosova u pogledu organiziranog kriminala i dalje je veliko opterećenje za tijela kaznenog progona.

U srpnju 2020. Europol i kosovska policija sklopili su radni dogovor. Kosovo je bilo jedini partner na zapadnom Balkanu bez strukturirane i formalizirane suradnje s Europolom, što je stvorilo velik jaz. Dogovor će biti osnova za pojačanu suradnju između kosovske policije, Eurola i država članica EU-a, posebno u borbi protiv terorizma i ekstremizma te organiziranog kriminala.

Ostvaren je napredak u borbi protiv terorizma, u skladu s ciljevima utvrđenima u provedbenom mehanizmu EU-a i Kosova za zajednički akcijski plan za borbu protiv terorizma na zapadnom Balkanu, posebno u pogledu rehabilitacije i reintegracije stranih terorističkih boraca i njihovih obitelji. Kosovska tijela moraju biti djelotvornija u borbi protiv pranja novca, a mjerodavni zakon trebalo bi uskladiti s pravnom stečevinom EU-a i međunarodnim standardima.

Pravni okvir uglavnom jamči zaštitu ljudskih i **temeljnih prava** usklađenu s europskim standardima. Međutim, provedba strategija i zakonodavstva u području ljudskih prava često je narušena nedovoljnim financijskim i drugim resursima, posebno na lokalnoj razini, nejasnim političkim prioritetima i nedostatkom koordinacije. I dalje se uvelike ovisi o stranim donatorima. Donošenjem Zakona o zaštiti djece ispunjena je jedna od preporuka iz prošlogodišnjeg izvješća. Treba učiniti više za djelotvornu zaštitu prava pripadnika manjina, uključujući Rome i Aškalije te raseljene osobe, za osiguravanje rodne ravnopravnosti u praksi i promicanje zaštite kulturne baštine. Kosovo je ostvarilo određenu razinu pripremljenosti u području **slobode izražavanja**, koja je zaštićena ustavom. Kosovo ima pluralistički i dinamičan medijski prostor. Institucije za vladavinu prava moraju i dalje poduzimati aktivnosti u vezi s prijetnjama i napadima na novinare. Javna televizijska kuća i dalje je izložena političkom utjecaju, a još treba pronaći i održivo rješenje za njezino financiranje.

Kosovske vlasti ostvarile su napredak u upravljanju i zakonitim i mješovitim **migracijskim** tokovima. Kosovo je aktiviralo svoj krizni plan zbog priljeva tražitelja azila i nezakonitih migranata. Ta nastojanja treba nastaviti i unapređivati.

S obzirom na **gospodarske kriterije** Kosovo je u ranoj fazi razvoja i ostvarilo je ograničeni napredak u razvoju funkcionalnoga tržišnog gospodarstva. Snažan gospodarski rast nastavio se 2019., ali teškoće na tržištu rada i nedostatak gospodarske diversifikacije i dalje predstavljaju izazov. Iako se vlada 2019. pridržavala fiskalnog pravila, sastav javne potrošnje dodatno se pogoršao. Smanjenje kapitalne potrošnje, sve veći pritisci povezani sa socijalnim naknadama koje nisu usmjerene na siromaštvo i povećanje plaća u javnom sektoru predstavljaju rizik za javne financije i ometaju razvoj privatnog sektora. U poslovnom okruženju zabilježena su ograničena poboljšanja. Razvoj privatnog sektora i dalje je ograničen raširenom sivom ekonomijom, sporim i neučinkovitim pravosuđem, visokom stopom korupcije i općenito slabom vladavinom prava. Gospodarski izgledi Kosova počeli su se brzo

pogoršavati u proljeće 2020. jer su karantenske mjere za suzbijanje bolesti COVID-19 poremetile financijske tokove povezane s dijasporom. Kosovo je u ranoj fazi i postiglo je ograničeni napredak kad je riječ o kapacitetima za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar EU-a. Kvaliteta obrazovanja i dalje je razlog za zabrinutost. Kosovo je postiglo određeni napredak u poboljšanju cestovne infrastrukture, ali postoje veliki nedostaci u sektorima željeznice i energetike. Iako se ulaganja u obnovljive izvore energije postupno povećavaju, Kosovo se i dalje oslanja na zastarjeli i nepouzdan sustav proizvodnje energije koji se uglavnom temelji na ugljenu. Kosovo je ostvarilo određeni napredak u pogledu digitalizacije gospodarstva. Sektorska struktura gospodarstva preusmjerava se prema djelatnostima s nerazmjenjivim dobrima koje utječu na konkurentnost i rast robnog izvoza.

Kad je riječ o **dobrosusjedskim odnosima i regionalnoj suradnji**, Kosovo je nastavilo sudjelovati u većini regionalnih foruma. U travnju 2020. kosovska vlada ukinula je carine na uvoz iz Srbije i Bosne i Hercegovine uvedene u studenome 2018., a 6. lipnja ukinute su sve mjere reciprociteta. Time je omogućena obnova trgovine sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom te nastavak dijaloga između Beograda i Prištine uz posredovanje EU-a.

Kad je riječ o **normalizaciji odnosa sa Srbijom**, dijalog uz posredovanje EU-a nastavio se na sastancima na visokoj razini 12. i 16. srpnja te 7. rujna 2020. U Bruxellesu je održan niz sastanaka na razini stručnjaka. Kosovo i dalje mora ulagati znatan trud te doprinijeti postizanju sveobuhvatnog pravno obvezujućeg sporazuma sa Srbijom. Takav je sporazum hitno potreban i ključan kako bi Srbija i Kosovo mogli napredovati na svojem europskom putu.

Kad je riječ o usklađivanju s **europskim standardima**, Kosovo je općenito ostvarilo određenu razinu pripremljenosti. Zakonodavno usklađivanje nastavilo se u nekim područjima, no provedba je često slaba. Ostvaren je dobar napredak u području oporezivanja, među ostalim u pogledu ubiranja prihoda. Postignut je određeni napredak u području slobodnog kretanja robe, usluga i kapitala te u području financijskih usluga, javne nabave i tržišnog natjecanja. Određeni napredak ostvaren je i u području energetike, posebno mjerama energetske učinkovitosti u javnom sektoru i postupnim povećanjem ulaganja u obnovljive izvore energije. U rješavanju pitanja okoliša ostvaren je ograničeni napredak. Nije postignut napredak u području obrazovanja, čiju je kvalitetu potrebno znatno poboljšati. Općenito gledano, Kosovo mora poboljšati svoje administrativne kapacitete i koordinaciju u svim sektorima kako bi osiguralo djelotvornu provedbu pravne stečevine EU-a.

Turska

Unatoč ukidanju izvanrednog stanja u srpnju 2018., negativni učinci dvogodišnjega izvanrednog stanja i dalje su vršili znatan utjecaj na **demokraciju** i temeljna prava. Određene pravne odredbe kojima se vladinim tijelima dodjeljuju izvanredne ovlasti i kojima se zadržava nekoliko ograničavajućih elemenata izvanrednog stanja uključene su u zakon. Turska tek treba uvažiti ključne preporuke Vijeća Europe i njegovih tijela. Optužbe o prijestupima treba rješavati transparentnim postupcima i zasebno. Individualna kaznena odgovornost može biti utvrđena samo uz puno poštovanje načela diobe vlasti, potpune neovisnosti sudstva i prava svakog pojedinca na pošteno suđenje i pravičan sudski postupak.

Zahvaljujući ustavnoj strukturi, nastavila se centralizacija ovlasti na razini predsjedništva a da nije osigurana pouzdana i učinkovita podjela vlasti između izvršne, zakonodavne i sudbene vlasti. U nedostatku učinkovitog mehanizma provjere i ravnoteže, demokratska odgovornost izvršne vlasti i dalje je ograničena na izbore. U tim okolnostima nastavilo se ozbiljno nazadovanje u pogledu poštovanja demokratskih standarda, vladavine prava i temeljnih sloboda. Politička polarizacija nastavila je sprečavati konstruktivan parlamentarni dijalog. Parlamentarni nadzor izvršne vlasti i dalje je slab. U okviru predsjedničkog sustava mnoga regulatorna tijela i središnja banka bili su izravno povezani s predsjedništvom, čime je ugrožena njihova neovisnost.

Oporbeni kandidat odnio je pobjedu na ponovljenim izborima za gradonačelnika Istanbula 23. lipnja 2019. Iako su izbori bili profesionalno organizirani, obilježeni su ograničenim pluralizmom

za demokratske medije i uvjetima koji objektivno nisu bili u svakom pogledu pravedni za sve političke stranke i kandidate. Turska mora poduzeti korake kako bi poboljšala šire izbornu okruženje, osiguravajući jednake uvjete za sve kandidate i štiteći integritet izbornog postupka. U tom je pogledu ključna provedba preporuka Venecijanske komisije.

Stanje na jugoistoku zemlje i dalje je vrlo zabrinjavajuće, unatoč poboljšanom sigurnosnom okruženju. Zamjenom 47 demokratski izabranih gradonačelnika HDP-a centralno imenovanim povjerenicima na jugoistoku dovedeni su u pitanje rezultati demokratskog procesa lokalnih izbora održanih 31. ožujka 2019. Nastavila su se uhićenja i razrješenja izabranih gradonačelnika i predstavnika stranaka, što je ozbiljno naštetilo lokalnoj demokraciji. Vlada je nastavila provoditi sigurnosne operacije u kontekstu višekratnih nasilnih činova Kurdistanske radničke stranke (PKK), koja je i dalje na EU-ovu popisu osoba, skupina i subjekata uključenih u teroristička djela. Iako vlada ima legitimno pravo boriti se protiv terorizma, dužna je osigurati i da se to odvija u skladu s vladavinom prava, ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Protuterorističke mjere trebaju biti razmjerne. Iako je ponegdje bilo obnove, samo je mali broj interno raseljenih osoba primio naknadu. Nije bilo vidljivog napretka u povratku na vjerodostojni politički proces potreban za postizanje mirnog i održivog rješenja.

Civilno društvo bilo je pod stalnim pritiskom i njegov prostor za slobodno djelovanje nastavio se smanjivati. Suđenje u Geziju i nastavak istražnog pritvora Osmana Kavale, unatoč postojanju presude Europskog suda za ljudska prava kojom se poziva na njegovo puštanje na slobodu, imali su odvratajući učinak. Administrativne poteškoće s kojima se suočavaju nacionalne i međunarodne nevladine organizacije (NVO-i) i dalje koče aktivnosti civilnog društva. Organizacije civilnog društva ostale su isključene iz konkretnih postupaka zakonodavnog savjetovanja.

Pravni i institucijski okvir kojim se uređuje sigurnosni i obavještajni sektor ostao je nepromijenjen uz pojačani **civilni nadzor sigurnosnih snaga** u okviru predsjedničkog sustava.

Turska je donekle/umjereno pripremljena u pogledu **reforme javne uprave**. Tijekom razdoblja izvješćivanja došlo je do nazadovanja. Veliko restrukturiranje javne uprave i javne službe nakon prelaska na predsjednički sustav 2018. nastavilo je negativno utjecati na razvoj politika, odgovornost uprave i upravljanje ljudskim resursima, iako je koordinacija politika među institucijama središnje vlade i dalje snažna. Promjene u sustavu državne službe povećale su politizaciju uprave. Nisu poduzeti koraci za razvoj sveobuhvatne strategije reforme javne uprave i krovnog programa reforme upravljanja javnim financijama. Još je uvijek potrebno osigurati djelotvoran pravni lijek za razrješenja velikih razmjera do kojih je došlo tijekom izvanrednog stanja. Ostalo je pitanje u kojoj je mjeri istražno povjerenstvo djelotvoran pravni lijek.

Turski **pravosudni sustav** u ranoj je fazi pripremljenosti, a tijekom razdoblja izvješćivanja nastavilo se ozbiljno nazadovanje. I dalje je prisutna zabrinutost, posebno u pogledu sustavnog nedostatka neovisnosti pravosuđa. Predsjednik je u svibnju 2019. najavio Strategiju reforme pravosuđa za razdoblje 2019.–2023. Međutim, njome se ne rješavaju ključni nedostaci u pogledu neovisnosti pravosuđa. Nisu najavljene nikakve mjere za otklanjanje zabrinutosti koje je utvrdila Venecijanska komisija Vijeća Europe i koje su navedene u godišnjim izvješćima Europske komisije za pojedine zemlje. Postoji zabrinutost da su otpuštanja, zbog nepoštovanja propisanih postupaka, uzrokovala autocenzuru i zastrašivanje u pravosuđu. Nisu poduzete nikakve mjere za promjenu strukture i postupka odabira članova Vijeća sudaca i tužitelja kako bi se ojačala njegova neovisnost. I dalje postoji zabrinutost u pogledu nedostatka objektivnih, ujednačenih i unaprijed utvrđenih kriterija za imenovanje i promicanje sudaca i tužitelja, koji se temelje na zaslugama. Nije došlo ni do kakvih promjena u pogledu postavljanja mirovnih sudaca za kaznena djela, tako da i dalje postoji zabrinutost u pogledu njihove nadležnosti i prakse.

Kad je riječ o **borbi protiv korupcije**, Turska je ostala u ranoj fazi i nije ostvarila napredak u razdoblju izvješćivanja. Zemlji i dalje nedostaju preventivna tijela za borbu protiv korupcije. Nedostaci pravnog okvira i institucionalne strukture omogućili su neprimjeren politički utjecaj u fazama istrage i kaznenog progona u slučajevima korupcije. Potrebno je poboljšati odgovornost i transparentnost javnih

institucija. Nepostojanje strategije i akcijskog plana za borbu protiv korupcije znak je nedostatka političke volje za odlučno suzbijanje korupcije. Općenito, korupcija je raširena u brojnim područjima te i dalje zabrinjava.

Turska je postigla određenu razinu pripremljenosti u području **borbe protiv organiziranog kriminala** uz ostvarenje ograničenog napretka. Nacionalni akcijski plan za razdoblje 2019.–2021. za provedbu nacionalne strategije za borbu protiv organiziranog kriminala za razdoblje 2016.–2021. donesen je u svibnju 2019. Suradnja između Europolu i Turske temelji se na sporazumu o strateškoj suradnji koji je stupio na snagu u srpnju 2004. U tijeku su bili pregovori o sporazumu o operativnoj suradnji o razmjeni osobnih podataka između Europolu i Turske, čime se od Turske zahtijevalo da uskladi svoje zakonodavstvo o zaštiti podataka s europskim standardima. Turska bi trebala poboljšati svoje rezultate u razbijanju kriminalnih mreža i oduzimanju imovine stečene kaznenim djelima. Potrebno je poboljšati pravni okvir kojim se uređuje borba protiv pranja novca i financiranja terorizma. Potrebni su naponi kako bi se poboljšalo zakonodavstvo o kiberkriminalitetu, zapljeni imovine i zaštiti svjedoka. Sporazum o suradnji s CEPOL-om na snazi je od 2010.

Stanje **ljudskih i temeljnih prava** nastavilo se pogoršavati. Mnoge mjere uvedene tijekom izvanrednog stanja ostale su na snazi te i dalje imaju snažan i razoran učinak. Pravni okvir uključuje opća jamstva poštovanja ljudskih i temeljnih prava, no još je uvijek potrebno uskladiti zakonodavstvo i praksu s Europskom konvencijom o ljudskim pravima (EKLJP) i sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava (ESLJP). Nedostatak institucionalne neovisnosti, dugotrajni postupci preispitivanja, nepostojanje dovoljno individualiziranih kriterija i odgovarajućih sredstava obrane dovode u ozbiljnu sumnju sposobnost istražnog povjerenstva za mjere tijekom izvanrednog stanja da osigura djelotvoran pravni lijek protiv razrješenja. Zakonodavstvom donesenim odmah nakon ukidanja izvanrednog stanja ukinute su ključne zaštitne mjere koje su štatile pritvorenike od zlostavljanja, čime se povećao rizik nekažnjivosti. Rascjepkanost i ograničena neovisnost javnih institucija odgovornih za zaštitu ljudskih prava i sloboda otežavaju ostvarivanje prava, što je dodatno pogoršano nepostojanjem neovisnog pravosuđa. Ograničenja i nadzor nad aktivnostima novinara, pisaca, odvjetnika, pripadnika akademske zajednice, branitelja ljudskih prava i kritičara u širem opsegu negativno utječu na ostvarivanje tih sloboda i dovode do autocenzure. I dalje se izvješćuje o vjerodostojnim navodima o mučenju i zlostavljanju. S obzirom na pandemiju bolesti COVID-19, kontroverznim zakonodavnim paketom predviđa se uvjetno puštanje na slobodu do 90 000 zatvorenika. Od srpnja je na slobodu pušteno 65 000 zatvorenika. Međutim, tim zakonodavnim paketom nisu obuhvaćene osobe zadržane u istražnom pritvoru zbog navodnih kaznenih djela povezanih s terorizmom, uključujući odvjetnike, novinare, političare i borbe za ljudska prava.

Nastavilo se ozbiljno nazadovanje u pogledu slobode izražavanja. Nerazmjerna provedba mjera ograničavanja nastavila je negativno utjecati na slobodu izražavanja i širenje oporbenih glasova. Nastavili su se kazneni postupci protiv novinara, branitelja ljudskih prava, odvjetnika, pisaca i društvenih medija, koji su rezultirali osudama. Zabrana Wikipedije ukinuta je u prosincu 2019. Međutim, nastavilo se blokiranje i brisanje internetskog sadržaja bez sudskog naloga na temelju neprimjereno širokog raspona razloga. S obzirom na opetovane zabrane, nerazmjerne intervencije u mirne prosvjede, istrage, upravne novčane kazne i kazneni progon prosvjednika zbog optužbi za „aktivnosti povezane s terorizmom”, došlo je do daljnjeg nazadovanja u području slobode okupljanja i udruživanja.

Prava skupina u najnepovoljnijem položaju i pripadnika manjina trebala bi biti bolje zaštićena. Romi i dalje žive u vrlo lošim uvjetima te često nemaju osnovne javne usluge i ovise o socijalnim naknadama. Projekti gradske obnove utječu prvenstveno na njihova naselja, prisiljavajući čitave obitelji na raseljavanje. Rodno uvjetovano nasilje, diskriminacija, govor mržnje prema manjinama, zločini iz mržnje i kršenja ljudskih prava lezbijki te homoseksualnih, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI) i dalje su razlog za ozbiljnu zabrinutost.

Turska je ostvarila određeni napredak u području **migracijske politike i politike azila**. Tijekom 2019. bila je predana provedbi Izjave EU-a i Turske iz ožujka 2016. i odigrala važnu ulogu u osiguravanju

učinkovitog upravljanja migracijskim tokovima duž istočnosredozemne rute. Nastavila je ulagati iznimne napore da osigura dosad nezabilježenu humanitarnu pomoć i potporu za više od 3,6 milijuna registriranih izbjeglica iz Sirije i približno 370 000 registriranih izbjeglica iz drugih zemalja te je zemlja domaćin najveće izbjegličke zajednice na svijetu. Međutim, Turska je u ožujku 2020. aktivno poticala migrante i izbjeglice da krenu kopnenom rutom prema Europi kroz Grčku. To je dovelo do uspostave neformalnog kampa na jednom od grčko-turskih graničnih prijelaza u Pazarkuleu u kojem je u teškim uvjetima bilo smješteno gotovo 60 000 migranata i izbjeglica. Krajem ožujka turske su vlasti organizirale prijevoz migranata i izbjeglica izvan pograničnog područja te zatvorile granice s Grčkom i Bugarskom, osim za komercijalni promet, zbog izbijanja pandemije bolesti COVID-19. Međutim, turski ministar unutarnjih poslova naveo je da to preseljenje ne znači promjenu turske politike kojom se dopušta izlazak nezakonitih migranata preko njezinih granica, a vlada nije imala namjeru spriječiti ikoga tko želi napustiti Tursku. Iako je EU prepoznao povećani teret migracija i rizike s kojima se Turska suočavala na svojem državnom području i znatne napore koje je ulagala u primanje izbjeglica, snažno je odbacio tursku upotrebu migracijskog pritiska u političke svrhe. Općenito, broj nezakonitih prelazaka granice između Turske i Grčke i dalje je znatno niži nego prije donošenja Izjave EU-a i Turske.

Zbog produljene prisutnosti izbjeglica u zemlji potrebne su učinkovite mjere integracije kako bi se izbjegle socijalne napetosti. Vlasti bi trebale povećati pristup uslugama javnog zdravstva za migrante i izbjeglice u zemlji. Sveobuhvatna izmjena Zakona o strancima i međunarodnoj zaštiti donesena je 2019. Turska još uvijek nije provela sporazum EU-a i Turske o ponovnom prihvatu prema svim državama članicama ni odredbe koje se odnose na državljane trećih zemalja. Unatoč najavljenom ubrzanju rada na liberalizaciji viznog režima, nisu ispunjena preostala mjerila za tu liberalizaciju, a izmjene zakona o borbi protiv terorizma i zakona o zaštiti podataka još nisu donesene. Turska još mora dodatno uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom EU-a o viznoj politici.

Vanjska politika Turske sve se više sukobljava s prioritetima EU-a u okviru zajedničke vanjske i sigurnosne politike. Napetosti u regiji istočnog Sredozemlja dodatno su se povećale u razdoblju izvješćivanja zbog nezakonitih djelovanja Turske i provokativnih izjava kojima se dovodi u pitanje pravo Republike Cipra na iskorištavanje resursa ugljikovodika u isključivom gospodarskom pojasu Republike Cipra. Turska je rasporedila dva plovila za bušenje i dva seizmička plovila u isključivom gospodarskom pojasu Republike Cipra, među ostalim u područjima u kojima je ciparska vlada dopustila eksploataciju europskim naftnim i plinskim poduzećima, kao i u ciparskom teritorijalnom moru. Turske oružane snage pratile su brodove za bušenje i seizmičke brodove tijekom njihovih operacija, što predstavlja ozbiljnu prijetnju sigurnosti regije. Turska je isto tako osporila status ograđenog grada Varoshe.

EU je više puta isticao potrebu za poštovanjem prava suverenih država članica EU-a, koja obuhvaćaju, među ostalim, sklapanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i iskorištavanje njihovih prirodnih resursa u skladu s pravnom stečevinom EU-a i međunarodnim pravom, uključujući Konvenciju UN-a o pravu mora. Turska se mora nedvosmisleno obvezati na dobrosusjedske odnose, poštovati međunarodne sporazume i mirno rješavati sporove u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, uz mogućnost obraćanja Međunarodnom sudu, ako bi to bilo potrebno. S obzirom na neovlaštene aktivnosti bušenja koje Turska provodi u istočnom Sredozemlju, Vijeće je u srpnju 2019. odlučilo o nizu mjera, među ostalim o tome da zasad neće održati sastanak Vijeća za pridruživanje EU-a i Turske, kao ni daljnje sastanke na visokoj razini između EU-a i Turske. EU je u studenome 2019. donio i okvir za ciljne mjere protiv Turske te je u veljači 2020. odlučio dodati dvije osobe na popis osoba uvrštenih na temelju tog okvira za izricanje sankcija.

Europsko vijeće izjavilo je 1. listopada 2020. da pod uvjetom da se nastave konstruktivni naponi za zaustavljanje nezakonitih aktivnosti u odnosu na Grčku i Cipar, Europsko vijeće pristalo je pokrenuti pozitivan politički program EU-a i Turske s posebnim naglaskom na modernizaciju carinske unije i olakšavanje trgovine, međuljudske kontakte, dijaloge na visokoj razini te nastavak suradnje u pitanjima migracija, u skladu s Izjavom EU-a i Turske iz 2016. Europsko vijeće naglasilo je i da će u slučaju obnovljenih jednostranih djelovanja ili provokacija kojima se krši međunarodno pravo EU

upotrijebiti sve instrumente i mogućnosti koji mu stoje na raspolaganju, među ostalim u skladu s člankom 29. UEU-a i člankom 215. UFEU-a, kako bi branio svoje interese i interese svojih država članica.

Turska još uvijek nije ispunila svoju obvezu da potpuno i bez diskriminiranja provede Dodatni protokol uz Sporazum o pridruživanju između EU-a i Turske niti je uklonila sve zapreke slobodnom kretanju robe, uključujući ograničenja povezana s izravnim prometnim vezama s Ciprom.- Nije postignut napredak u normalizaciji bilateralnih odnosa s Republikom Ciprom.

Potpisivanje bilateralnog Memoranduma o razumijevanju o razgraničenju područja pomorske nadležnosti između Turske i libijske vlade nacionalnog jedinstva u studenome 2019. povećalo je napetosti na istočnom Sredozemlju jer se njime zanemaruju suverena prava grčkih otoka u predmetnom području. Turska je naglo povećala provokativna djelovanja prema Grčkoj, posebno prelijetanja naseljenih grčkih područja. U tom je pogledu Europsko vijeće u prosincu 2019. nedvosmisleno ponovno potvrdilo svoju solidarnost s Grčkom i Ciprom u pogledu turskog djelovanja u istočnom Sredozemlju i Egejskome moru. Naglasilo je da se memorandumom krše suverena prava trećih država, da nije u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora i da ne može imati pravne posljedice za treće države. U svibnju 2020. ministri vanjskih poslova EU-a ponovno su potvrdili stajalište EU-a o kontinuiranim nezakonitim aktivnostima Turske u istočnom Sredozemlju, kao i o njezinom provokativnom i agresivnom ponašanju prema Cipru i Grčkoj, ističući da je suzdržavanje od jednostranih mjera osnovni element kojim se omogućuje napredak dijaloga između EU-a i Turske te da nezakonito djelovanje Turske ima ozbiljan negativan učinak na niz veza između EU-a i Turske. U listopadu 2020. Europsko vijeće pozvalo je Tursku da prihvati poziv Cipra na dijalog u cilju rješavanja svih pomorskih sporova između Turske i Cipra.

EU je osudio jednostrano vojno djelovanje Turske na sjeveroistoku Sirije i potaknuo je da prekine to vojno djelovanje, povuče svoje snage i poštuje međunarodno humanitarno pravo. Velika većina država članica odlučila je obustaviti izdavanje dozvola za izvoz oružja Turskoj. Nakon zračnih napada na turske postrojbe u pokrajini Idlib krajem veljače 2020., Turska je pokrenula vojnu operaciju „Proletni štit” u tom području. Turska i Rusija postigle su dogovor o prekidu vatre u ožujku 2020., čime su se stabilizirale prve crte bojišnice u sjeverozapadnoj Siriji, uspostavio se novi koridor na autocesti M4 i stvorio okvir za zajedničke rusko-turske vojne patrole. Turska je zadržala svoja vojna promatračka mjesta na terenu, uključujući ona koja se nalaze na područjima pod nadzorom sirijskog režima, te je dovela dodatna pojačanja u regiju. Turska je dodatno znatno povećala svoju vojnu uključenost u sukob u Libiji, čime je doprinijela promjeni stanja na terenu.

Kad je riječ o **gospodarskim kriterijima** tursko je gospodarstvo napredno, ali tijekom razdoblja izvješćivanja nije ostvaren napredak te i dalje postoji ozbiljna zabrinutost u pogledu njegova funkcioniranja. Gospodarstvo se oporavljalo od nagle deprecijacije valute do koje je došlo u ljeto 2018. i recesije koja je iz toga proizašla, i to brže nego što se očekivalo, čemu su doprinijele ekspanzivne politike i snažan doprinos neto izvoza. Međutim, oporavak je i dalje krhak s obzirom na slabo tržište rada i potrebu za popravljanjem bilanci poduzeća. Nakon krize uzrokovane bolešću COVID-19 nadležna tijela poduzela su niz mjera za ublažavanje gospodarskih posljedica pandemije, uključujući znatnu monetarnu ekspanziju. Međutim, te su mjere ograničene limitiranim političkim prostorom, posebno na fiskalnoj strani, i slabošću institucija. Saldo tekućeg računa, koji se znatno poboljšao od 2017., ponovno se počeo pogoršavati krajem 2019., što je dovelo do znatnog povećanja uvoznih carina i necarinskih zapreka. Turska je zbog velikih potreba za vanjskim financiranjem i dalje izložena brzim promjenama stavova ulagača, koje su postale još izraženije uslijed pandemije i rastućih geopolitičkih rizika. Inflacija je pala s vrlo visoke razine, ali je ostala visoka i znatno iznad ciljane razine. Vjerodostojnost monetarne politike dodatno je oslabila zbog razrješenja guvernera Središnje banke Republike Turske (CBRT) i opetovanih političkih pritisaka. Cjenovnoj konkurentnosti i dalje je pogodovalo slabljenje lire, a došlo je i do smanjenja realne efektivne tečajne stope 2019., što je trend koji se dodatno ubrzao 2020.

Vlada je nastavila poboljšavati regulatorno okruženje za poduzeća. Međutim, neformalni sektor i dalje je velik. Država je nastavila intervenirati u mehanizme određivanja cijena, a i dalje nedostaju pravila za provedbu državne potpore, izvršenje, transparentnost i institucijski ustroj. Financijski sektor ostao je stabilan. Međutim, postao je osjetljiviji, posebno zbog brzog rasta kredita u bankama u državnom vlasništvu i različitih regulatornih mjera usmjerenih na poticanje kreditiranja. Visoka razina nezaposlenosti, posebno među mladima i ženama, u kombinaciji sa smanjenjem zaposlenosti, niskom mobilnošću radne snage i visokim udjelom neprijavljenog rada, i dalje je velik problem.

Turska je postigla ograničeni napredak i dobro je pripremljena za suočavanje s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar EU-a. Rashodi za istraživanje i razvoj povećali su se, iako su i dalje znatno ispod vladinih ciljeva. Smanjeni su viškovi ulaganja i pogrešne raspodjele. Ostvaren je napredak u diversifikaciji opskrbe energijom, ali potrebne su reforme kako bi se otvorilo tržište prirodnog plina i povećalo tržišno natjecanje unutar njega. U obrazovanju i dalje postoje znatni problemi kad je riječ o kvaliteti i dostupnosti. Žene se suočavaju s poteškoćama u pristupu kvalitetnom obrazovanju i tržištu rada. Iako je Turska i dalje dobro integrirana s tržištem EU-a u pogledu trgovinskih i ulagačkih veza, relativni udio EU-a u vanjskoj trgovini Turske dodatno se smanjio zbog sve većeg broja odstupanja od obveza Turske u okviru carinske unije između nje i EU-a.

Kad je riječ o njezinoj **sposobnosti za preuzimanje obveza članstva**, Turska je nastavila usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a, iako vrlo ograničenom brzinom i na fragmentiran način. I dalje postoje slučajevi nazadovanja u pogledu niza ključnih aspekata u područjima tržišnog natjecanja zbog povećanja državnih potpora i nedostatka transparentnosti, informacijskog društva i medija, gospodarske i monetarne politike, carinske unije, vanjskih odnosa te vanjske, sigurnosne i obrambene politike. Turska je dobro napredovala u području prava trgovačkih društava, transeuropskih mreža te znanosti i istraživanja, a postigla je i dobru razinu pripremljenosti u brojnim područjima, uključujući slobodno kretanje robe, pravo intelektualnog vlasništva, financijske usluge, poduzetništvo i industrijsku politiku. Umjereno je pripremljena u području javne nabave jer još ima bitnih nedostataka u usklađenosti tog područja. Turska je umjereno pripremljena i u područjima slobodnog kretanja kapitala, prometne politike, energetike, oporezivanja, ekonomske i monetarne unije i statistike, a na svim je razinama potrebno još mnogo rada. Općenito, u većini područja još je potrebno uspostaviti i provesti ambicioznije i bolje usklađene politike. U svim područjima treba posvetiti više pozornosti izvršavanju zakonodavstva, a u mnogima je potrebno još mnogo napredovati da se zakonodavstvo uskladi s pravnom stečevinom EU-a, ojača neovisnost regulatornih tijela i izgrade administrativni kapaciteti.

PRILOG 2 – Provedba Strategije za zapadni Balkan i Programa prioriteta iz Sofije: pojačana suradnja EU-a

Provedba Strategije za zapadni Balkan i Programa prioriteta iz Sofije donesenih na sastanku na vrhu EU-a i zapadnog Balkana u Sofiji u svibnju 2018. nastavila se 2019. i 2020. U oba dokumenta predviđene su mjere u šest glavnih prioritetnih područja: vladavini prava, migracijama i sigurnosti, društveno-gospodarskom razvoju, povezivanju, digitalnoj agendi i dobrosusjedskim odnosima.

Provedba tih prioriteta rezultat je pojačanoga političkog angažmana, jačanja operativnih veza između zapadnog Balkana i EU-a i njegovih agencija, i to osiguravanjem boljeg pristupa financiranju i tehničkoj pomoći te preusmjeravanjem financijske pomoći EU-a u okviru Instrumenta pretprijetne pomoći (IPA), koja je samo 2019. za zapadni Balkan iznosila više od 1,1 milijarde EUR.

Nakon prvog sastanka na vrhu EU-a i zapadnog Balkana u 15 godina, koji je održan u svibnju 2018. u Sofiji, 2019. se nastavila daljnja politička suradnja s tom regijom u okviru sastanka na vrhu Berlinskog procesa u Poznańu u Poljskoj te čak 12 ministarskih sastanaka posvećenih jačanju regionalne suradnje i izgradnji bliskijih veza s EU-om u prioritetnim područjima. Zagrebački sastanak na vrhu EU-a i zapadnog Balkana održan 6. svibnja 2020. bio je usmjeren na jačanje regionalne suradnje i potpore EU-a u kontekstu krize uzrokovane bolešću COVID-19. Taj kontinuirani angažman doveo je do napretka u svim vodećim inicijativama i do završetka više od dvije trećine planiranih aktivnosti.

Prva vodeća inicijativa – Jačanje potpore vladavini prava usredotočena je na tri cilja: bolji nadzor pravosudnih reformi, usmjereniju tehničku pomoć u području izvršavanja zakonodavstva te jačanje potpore ostvarivanju temeljnih prava, uključujući rodnu ravnopravnost, civilnom društvu, demokratskom aktivizmu i neovisnim medijima. Ministarski forum zapadnog Balkana o pravosuđu i unutarnjim poslovima održan u Skopju u studenome 2019. bio je važna prekretnica u tom području, posebno u pogledu daljnjeg jačanja suradnje s agencijama EU-a za pravosuđe i unutarnje poslove (PUP) i angažmana u području sigurnosti, borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala te reforme pravosudnog sustava.

Kad je riječ o praćenju pravosudnih reformi, novi pristup Komisije temelji se na istodobnim „istorazinskim ocjenama” o posebnim pitanjima u svih šest partnerskih uprava. Komisija je 2019. dovršila tri serije istorazinskih ocjena planiranih u strategiji, koje se odnose na: izvršenje sudskih odluka, javnu nabavu i korupciju na visokoj razini. Komisija sa Svjetskom bankom i Komisijom Vijeća Europe za ocjenu učinkovitosti pravosuđa (CEPEJ) razvija i nove načine prikupljanja usklađenih podataka iz pravosudnih sustava. U prvoj polovici 2020. provodi se niz regionalnih anketa o pravosuđu i prikupljanje usklađenih podataka u regiji. Veliki je projekt u tom području i praćenje suđenja u području korupcije i organiziranog kriminala koje provodi Organizacija za europsku sigurnost i suradnju. Blizu je potpisivanje s Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Kosovom, Crnom Gorom i Sjevernom Makedonijom, dok su rasprave sa Srbijom još u tijeku.

Komisija pruža i tehničku pomoć prilagođeniju potrebama u obliku savjetodavnih misija usmjerenih na reformu pravosuđa i borbu protiv organiziranog kriminala i korupcije. Trenutačno su u tijeku četiri takve savjetodavne misije, u Crnoj Gori, Albaniji, Kosovu i Bosni i Hercegovini, dok su sredstva za misije u Sjevernoj Makedoniji i Srbiji donesena, a aktivnosti će započeti 2020.

Najzad, Komisija blisko surađuje s Europskom zakladom za demokraciju kako bi pružila potporu neovisnim medijskim platformama, aktivistima civilnog društva i aktivistima za demokraciju. Zahvaljujući dodatnoj potpori EU-a, Fond je proširio operacije na zapadni Balkan s 19 novih potpora u obliku bespovratnih sredstava namijenjenih za 90 neovisnih medijskih organizacija.

Druga vodeća inicijativa – Jačanje suradnje u području sigurnosti i migracija podrazumijeva suradnju s regijom radi uklanjanja zajedničkih sigurnosnih prijetnji, uključujući terorizam, nasilni ekstremizam, radikalizaciju, organizirani kriminal, trgovinu ljudima i vatrenim oružjem, hibridne prijetnje te izgradnju kapaciteta partnera za rješavanje pitanja povezanih s migracijama i sigurnošću. Te su aktivnosti dobile potporu na ministarskim sastancima u Poznańu u srpnju i u Skopju u

studenome 2019., koji su bili važni za uspostavu bliskije suradnje u području sigurnosti, migracija, malog i lakog oružja te zajedničkih protuterorističkih mjera.

U području borbe protiv terorizma Komisija i partneri sa zapadnog Balkana dogovorili su 2018. zajednički akcijski plan za borbu protiv terorizma te je 2019. razvijeno i potpisano šest pojedinačnih akcijskih planova koji se trenutačno provode uz potporu Komisije. Regionalna mreža nacionalnih koordinatora za sprečavanje nasilnog ekstremizma, uspostavljena 2018., u potpunosti je operativna i redovito se sastaje. Evaluacija Akcijskog plana za borbu protiv nezakonite trgovine vatrenim oružjem između EU-a i jugoistočne Europe za razdoblje 2015.–2019. dovršena je u lipnju 2019. Novi Akcijski plan donesen je 24. srpnja 2020.¹, a kako bi se poduprla njegova provedba, financiranje se osigurava iz proračuna ZVSP-a i IPA-e.

EU je nastavio uključivati partnere sa zapadnog Balkana u ciklus politika EU-a protiv teškog i organiziranog kriminala te u pripremu i provedbu relevantnih godišnjih akcijskih planova. Od 2018. povećao se angažman zajedničkih istražnih timova za rješavanje slučajeva organiziranog kriminala. Za 2018./2019. registrirano je 226 slučajeva u koje su bili uključeni partneri sa zapadnog Balkana i Turska, a angažirano je 16 zajedničkih istražnih timova. Osim toga, dvije zemlje zapadnog Balkana, Bosna i Hercegovina i Srbija, prvi su put 2019. sudjelovale u trima koordinacijskim centrima. Suradnja između zapadnog Balkana i Europol dodatno je poboljšana 2019. i 2020. uvođenjem časnika za vezu za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu i Srbiju koje se financira iz IPA-e te novim radnim dogovorima između Europol i Kosova potpisanim u srpnju 2020.

U vezi sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom/zajedničkom sigurnosnom i obrambenom politikom, ESVD je zadržao veću učestalost sastanaka u okviru dijaloga o ZVSP-u sa zapadnim Balkanom kako bi potaknuo daljnje usklađivanje regije sa zajedničkim stajalištima EU-a. Uspostavljeni su okvirni sporazumi o partnerstvu s pet zemalja zapadnog Balkana koje pridonose vojnim misijama i operacijama ZSOP-a. Istraživanja o hibridnom riziku provedena su u četiri partnerske zemlje zapadnog Balkana uz potporu ESVD-a i Komisije u cilju procjene njihove ranjivosti i boljeg usmjeravanja pomoći EU-a kako bi se pružila potpora izgradnji kapaciteta i povećala otpornost to help build capacities and increase resilience.

Ostvaren je napredak u radu na kibersigurnosti i provedbi Budimpeštanske konvencije o kibernetičkom kriminalu u suradnji s ENISA-om, ECTEG-om, Europolom i CEPOL-om, uz potporu namjenskih regionalnih programa IPA-e. Europski centar za kibernetički kriminal potpisao je sporazume o suradnji s pet zemalja zapadnog Balkana te se uspostavljaju bliskiji odnosi s ENISA-om.

Kad je riječ o migracijama, Komisija u suradnji s relevantnim agencijama EU-a i međunarodnim organizacijama i dalje potiče provedbu ambicioznih projekata u području upravljanja migracijama, izgradnju kapaciteta partnera za upravljanje mješovitim migracijskim tokovima, uspostavu postupaka azila, mehanizme za vraćanje i razmjenu informacija. Komisija je pokrenula i inicijative za bolju koordinaciju rada časnika za vezu zaduženih za migracije raspoređenih u regiji te za poboljšanje razmjene operativnih informacija.

Nastavila je ulagati napore u omogućavanje veće uključenosti agencija za pravosuđe i unutarnje poslove na zapadnom Balkanu. Uz radne dogovore s Europskim centrom za praćenje droga i ovisnosti o drogama te sporazume o suradnji između Eurojusta i Albanije, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Srbije, Komisija je dovršila pregovore o sporazumima o statusu o djelovanjima koja provodi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu (Frontex) s pet zemalja regije koje dijele granicu s EU-om. Potpisani su sporazumi s Albanijom, Srbijom i Crnom Gorom i raspoređeni su prvi službenici graničnog nadzora. Eurojust je sklopio sporazume o suradnji s četirima zemljama zapadnog Balkana. Na snazi su sporazumi o suradnji potpisani s Albanijom u listopadu 2018. i sa Srbijom u studenome 2019. Naposljetku, Europol je potpisao operativne sporazume s pet zemalja zapadnog

---

¹ COM(2020) 608 final

Balkana i radni sporazum o strateškoj suradnji s Kosovom. Europolov časnik za vezu raspoređen je u Albaniju uz potporu IPA-e, dok je akreditacija časnika za vezu u Srbiji još uvijek u tijeku.

Treća vodeća inicijativa – Potpora društveno-gospodarskom razvoju usmjerena je na poticanje napretka u razvoju Regionalnoga gospodarskog prostora (RGP), prilagodbu postojećih okvira za ulaganja radi poticanja ulaganja u regiji, bolju stratešku primjenu programa gospodarskih reformi te podupiranje obrazovanja i socijalnih reformi. Sastanak ministara gospodarstva u Poznańu u srpnju bio je važan korak u tom prioritetnom području, posebno u provedbi RGP-a i inicijativama u području strukovnog osposobljavanja, mobilnosti studenata i priznavanja kvalifikacija. Na prvom ministarskom sastanku EU-a i zapadnog Balkana o zapošljavanju i socijalnim pitanjima pokazala se važnost nove pojačane socijalne dimenzije na zapadnom Balkanu, s većim naglaskom na zapošljavanje i socijalne reforme. U Beogradu je 2019. održan i osmi godišnji sastanak na ministarskoj razini Platforme zapadnog Balkana za obrazovanje i osposobljavanje.

Komisija je, zajedno s Vijećem za regionalnu suradnju, nastavila podupirati provedbu višegodišnjega akcijskog plana za razvoj Regionalnoga gospodarskog prostora. Unatoč složenom političkom ozračju tijekom 2019., može se izvijestiti o nizu postignuća u tom području, uključujući sporazum o potvrđama o podrijetlu, donošenje strategije CEFTA-e za upravljanje rizicima u carinskim pitanjima, donošenje Dodatnog protokola br. 6 CEFTA-e o trgovini uslugama, sporazum o ovlaštenim gospodarskim subjektima i zeleno svjetlo za pokretanje pregovora o Dodatnom protokolu br. 7 o mehanizmu za rješavanje trgovinskih sporova. Objavljeno je izvješće Svjetske banke pod pokroviteljstvom EU-a o diversifikaciji financijskih tržišta u regiji koje će biti osnova za razvoj budućih mjera u tom pogledu.

Proširenje Okvirnog sporazuma o ulaganju za zapadni Balkan (WBIF) nastavilo se 2019., pri čemu su se novi donatori koji su prije bili u stanju mirovanja pridružili fondu i pripremama za intervencije u novim područjima, kao što su zelena agenda, socijalna infrastruktura ili digitalna agenda. Regionalni program jamstva za mlade u iznosu od 10 milijuna EUR, osmišljen za potporu novoosnovanim poduzećima, kojim bi se moglo osigurati financiranje u iznosu do 80 milijuna EUR, isto je tako u potpunosti operativan. Komisija je proširila i potporu razvoju strategija pametne specijalizacije na zapadni Balkan, pri čemu je Crna Gora donijela prvu strategiju pametne specijalizacije u regiji 2019., a Srbija početkom 2020.

U okviru inicijative Europske unije „Potpora zapadnom Balkanu u borbi protiv bolesti COVID-19 i oporavku nakon pandemije”, GU NEAR mobilizirao je putem međunarodnih financijskih institucija paket mjera za gospodarski oporavak u vrijednosti od 455 milijuna EUR za ublažavanje gospodarskih posljedica pandemije. To uključuje paket posebnih mjera od 95 milijuna EUR koji se sastoji od dodatka od 60 milijuna EUR Special Measure package comprising a EUR 60 million top-up to Instrumentu za razvoj poduzetništva i inovacija na zapadnom Balkanu (WB EDIF), stjecanja novih dionica u okviru Europskog fonda za jugoistočnu Europu (EFSE) i Fonda za zeleni razvoj u ukupnom iznosu od 20 milijuna EUR te doprinosa programu za regionalnu konkurentnosti WB EDIF-a u iznosu od 15 milijuna EUR kako bi se povećala raspoloživa likvidnost koja je MSP-ovima potrebna za prevladavanje krize.

Paket uključuje i preusmjeravanje jamstva za zapadni Balkan u iznosu od 120 milijuna EUR, kojim su u proljeće 2020. dodijeljena tri jamstva „posebno primjerena za namjenu u vezi s bolešću COVID-19” za potporu pristupu likvidnosti za MSP-ove, a time i za ublažavanje gospodarskih posljedica pandemije.

Osim hitnih potreba za likvidnošću za MSP-ove, paketom se isto tako priprema teren za fazu oporavka osiguravanjem, u okviru paketa, 30 milijuna EUR doprinosa EU-a novom Fondu za inovacije u poduzećima II (ENIF II) i Fondu za razvoj poduzeća II (ENEF II) kako bi se osiguralo da MSP-ovi imaju pristup diversificiranom izvoru financiranja i likvidnosti, kao i doprinosa u iznosu od 8 milijuna EUR za razvojni instrument EFSE-a za pružanje tehničke pomoći MSP-ovima i poduzetnicima.

Programi gospodarskih reformi EU-a za partnere sa zapadnog Balkana sada su usklađeni s europskim semestrom, a njihova ocjena koju je dala Komisija više je analitička i usmjerenija na utvrđene ključne strukturne izazove za svako pojedinačno gospodarstvo. Pruža se i tehnička pomoć za troškove i izradu proračuna strukturnih reformi. Osim toga, finansijska potpora EU-a za zapošljavanje, obrazovanje, socijalnu uključenost i zdravlje pojačana je nizom novih programa bilateralne pomoći te programom mobilnosti za strukovno obrazovanje i osposobljavanje u regiji, u vezi s kojima su objavljena dva poziva, 2019. i 2020. Projektima odabranima u okviru tih poziva podržat će se međunarodna mobilnost osoblja i učenika u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju te izgradnja kapaciteta za škole za strukovno obrazovanje i osposobljavanje. EU postupno povećava potporu u okviru programa Erasmus+ te je 2019. i 2020. udvostručio tu potporu u odnosu na 2018.

Četvrta vodeća inicijativa – Povećanje povezanosti usmjerena je na razvoj prometnih i energetske veze u regiji kako bi se olakšala trgovina i potaknuo gospodarski rast. Mjere predviđene u okviru ove inicijative su planiranje i ulaganje u infrastrukturu te stvaranje odgovarajućeg regulatornog okruženja za integraciju regionalnog tržišta. Na sastanku ministara energetike i okoliša u Podgorici u veljači 2019. svih šest partnera zapadnog Balkana donijelo je Deklaraciju o prelasku na čistu energiju. Dodatno je nadograđena na sastanku na vrhu u Poznańu, na kojem su se partneri dogovorili da će nastaviti s ambicioznom Zelenom agendom za regiju koja je sada priložena gospodarskom i investicijskom planu za zapadni Balkan.

U području energetike Komisija podupire proširenje energetske unije EU-a na zapadni Balkan i stvaranje jedinstvenog regulatornog prostora u skladu s Ugovorom o Energetskoj zajednici. Daljnji napredak u tom području zahtijevat će izmjene Ugovora i napredak u normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova. Nizom finansijskih instrumenata i dalje se pomaže regiji u ozelenjivanju energetske sektora, uključujući program za zeleni za rast i regionalni program za energetske učinkovitost.

U području prometa Komisija i dalje podržava provedbu Ugovora o Prometnoj zajednici i rad njezina tajništva. Tajništvo je službeno osnovano 2019., a stalni direktor imenovan je 2020. Prometna zajednica nastavila je podupirati pregovore o bilateralnim sporazumima o integraciji 32 prioritetna granična prijelaza u regiji. Izradila je i akcijski plan za regionalnu željezničku strategiju i akcijski plan za sigurnost na cestama za regiju, koji su potvrđeni na sastanku na vrhu u Poznańu. Tom je prilikom pokrenut i program dodjele bespovratnih sredstava u iznosu od 15 milijuna EUR za cestovnu sigurnost.

Kad je riječ o ulaganjima u infrastrukturu, Okvirnim sporazumom o ulaganju za zapadni Balkan 2019. nastavio se podupirati plan povezivanja donošenjem paketa od 180 milijuna EUR koji se sastoji od osam novih projekata povezivanja u području energetike i prometa, najavljenog na sastanku na vrhu u Poznańu. Od uvođenja WBIF-a Komisija je u okviru tog instrumenta dodijelila bespovratna sredstva za 39 prioritetnih projekata u iznosu od 880 milijuna EUR, čime su se osigurala vanjska ulaganja u iznosu većem od 3,2 milijarde EUR. Očekuje se da će se do kraja 2020. ispuniti prvotna obveza iz 2015. u iznosu od 1 milijarde EUR za provedbu plana povezivanja.

Peta vodeća inicijativa – Digitalna agenda za zapadni Balkan for the Western Balkans usmjerena je na izgradnju digitalnog gospodarstva i digitalnog društva u regiji. Od njezina pokretanja 2018., EU je partnerima sa zapadnog Balkana otvorio pristup europskim digitalnim forumima i skupinama. Konkretno, partneri su promatrači u Skupini europskih regulatora za audiovizualne medijske usluge, Skupini na visokoj razini za jedinstveno digitalno tržište i Tijelu europskih regulatora za elektroničke komunikacije. Trenutačno se poduzimaju naponi za njihovo uključivanje u rad Europske agencije za sigurnost podataka.

Ključni rezultat agende 2019. bio je donošenje novoga Regionalnog sporazuma o *roamingu* kojim se ukidaju naknade za *roaming* na zapadnom Balkanu i njegovo stupanje na snagu u srpnju 2019.

Komisija podupire uvođenje širokopojasnog pristupa u regiji. Od 30 milijuna EUR najavljenih u tu svrhu na sastanku na vrhu u Sofiji, u okviru WBIF-a od 2018. odobreno je jedanaest potpora za tehničku pomoć u obliku bespovratnih sredstava za pet partnera korisnika. Odobrenim bespovratnim

sredstvima podupire se priprema projekata za uvođenje širokopojasnog pristupa u ruralnim područjima, unapređenje digitalne povezanosti općina (npr. koncepti pametnih gradova) ili procjenu potencijala za razvoj infrastrukture računalstva visokih performansi.

U okviru programa Instrumenta za povezivanje Europe stavljen je na raspolaganje niz generičkih i ponovno upotrebljivih infrastruktura digitalnih usluga, poznatih i kao moduli, koje partneri sa zapadnog Balkana mogu ponovno upotrijebiti kako bi osigurali prekogranične digitalne infrastrukture i usluge, olakšavajući pružanje digitalnih javnih usluga preko granica i među sektorima.

Naposljetku, Komisija je nastavila uključivati partnere u razne inicijative Zajednice u području digitalnih vještina, e-nabave, e-uprave i e-zdravstva. Među njima su mreža ureda za širokopojasne usluge, program pripravnosti Digitalna prilika, program ISA2, ambasadori Europskog tjedna programiranja, mreža e-zdravstva, Europski savez za umjetnu inteligenciju i Opservatorij i forum EU-a za lance blokova.

Šesta vodeća inicijativa – Potpora pomirenju i dobrosusjedskim odnosima usmjerena je na poticanje održivog i trajnog mira u regiji na temelju tri teme: suočavanje s nasljeđem prošlosti, ponovna uspostava međuljudskih kontakata među zajednicama i jačanje suradnje u područjima od zajedničkog interesa. Ta su pitanja redovito uvrštavana na dnevni red sastanaka ministara vanjskih poslova zapadnog Balkana, kao i niza sastanaka na visokoj razini o bilateralnim pitanjima.

Kad je riječ o rješavanju nasljeđa prošlosti, Komisija je nastavila podupirati Međunarodni rezidualni mehanizam za kaznene sudove i rad Posebnog suda za ratne zločine na Kosovu kako bi ojačala borbu protiv nekažnjavanja ratnih zločina. Zajedno s Međunarodnim odborom za nestale osobe i Međunarodnim odborom Crvenog križa Komisija potiče nastojanja da se riješe preostali slučajevi nestalih osoba i ispune potrebe njihovih obitelji. Komisija je pokrenula i pripreme radnje u pogledu mina u regiji. Komisija je nastavila aktivno podupirati osnivanje regionalnog povjerenstva za istinu uoči sastanaka na vrhu u Londonu i Poznańu, no napredak je u tom području zastao. Komisija je nastavila podupirati i druge inicijative civilnog društva kojima se potiču pomirenje i razmjene među zajednicama u različitim ključnim područjima, kao što su mediji, ljudska prava i rodna ravnopravnost.

Komisija je podržala niz uspješnih inicijativa u području kulture i sporta kao vektora međuljudskih kontakata i gospodarskog rasta, među ostalim putem Platforme za kulturnu diplomaciju, programa Europa za građane, aktivnosti suzbijanja trgovine kulturnim dobrima pokrenute s UNESCO-om, posebnog poziva organizacijama zapadnog Balkana u okviru programa Kreativna Europa, kao i sudjelovanja zapadnog Balkana u tjednu sporta EU-a i pilot-projektu mobilnosti u sportu.

Kako bi zbližio mlade iz regije, EU pruža i financijsku pomoć Regionalnom uredu za suradnju mladih (RYCO). Laboratorij za mlade zapadnog Balkana pokrenut je kako bi se mladima omogućilo da sudjeluju u oblikovanju politika, dok je trenutačno u pripremi međuregionalni program razmjene učenika te će se obnoviti program EU-a za mlade stručnjake u regiji. Udruga bivših studenata zapadnog Balkana održala je i svoju prvu glavnu skupštinu i odabrala prva dva skupa lokalnih projekata. Naposljetku, programom prekogranične suradnje nastavljeno je jačanje suradnje u područjima od zajedničkog interesa, kao što su turizam, zapošljavanje i mobilnost radne snage te prirodna baština.

U cilju ispunjavanja obveza iz Strategije za zapadni Balkan, Komisija će 2020. nastaviti nadograđivati navedena postignuća. Prema potrebi, to će se dodatno razviti u mjere u okviru Pakta o gospodarskom i investicijskom razvoju za 2020. Trajan angažman i konstruktivna regionalna suradnja partnera sa zapadnog Balkana, kao i država članica i drugih međunarodnih institucija, bit će ključni za ostvarenje tih ambicioznih ciljeva regionalne suradnje.

PRILOG 3.

STATISTIČKI PODACI (3. travnja 2020.)

Demografija	Napomena	Crna Gora		Sjeverna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo *		EU-27	
		2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Ukupno stanovništvo (u tisućama)		622,4	622,4	2 073,7	2 075,3	2 876,6	2 870,3	7 040,3	7 001,4	79 815	80 811	3 509,7	3 502,6	1 783,5	1 798,5	445 534	446 098
Udio dobne skupine od 15 do 64 u ukupnom stanovništvu (%)		67,4	67,2	70,2	69,9	68,7	68,8	66,3	65,7	68,0	67,9	:	:	66,8	66,8	65,1	64.8p
Gruba stopa prirodne promjene stanovništva (na 1 000 stanovnika)		1,5	1,2	0,7	0,8	3,0	2,5	-5,5	-5,4	10,8	10,1	-2,0	:	8.2e	10.3e	-0,8	-1,0 p
Očekivani životni vijek na dan rođenja, muškarci (u godinama)		73,9	74,5	74,1	74,6	77,1	77,4	73,1	73,5	75,7	76,2	:	:	:	:	78,1	78.2p
Očekivani životni vijek na dan rođenja, žene (u godinama)		79,2	79,3	77,9	78,8	80,1	80,5	78,1	78,4	81,3	81,6	:	:	:	:	83,6	83.7p

Tržište rada	Napomena	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Stopa sudjelovanja na tržištu rada za osobe u dobi od 20 do 64: udio ekonomski aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 (%)	(1)	69,3	70,5	70,3	70,4	73,9	74,8	71,2	72,5	61,9	62,3	58,4	58,4	49,0	46,6	77,5	77,9
Stopa sudjelovanja na tržištu rada za muškarce u dobi od 20 do 64: udio muškog ekonomski aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 (%)	(1)	77,0	78,6	84,4	84,2	84,3	84,5	78,8	80,2	83,7	83,8	71,3	71,7	75,1	72,7	83,6	84,0
Stopa sudjelovanja na tržištu rada za žene u dobi od 20 do 64: udio ženskog ekonomski aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 (%)	(1)	61,7	62,5	55,7	56,3	63,5	65,4	63,6	64,8	40,0	40,8	45,6	45,0	22,6	20,7	71,4	71,8
Stope zaposlenosti, u dobnoj skupini od 20 do 64 (% stanovništva)																	
Ukupno		58,2	59,8	54,8	56,1	63,9	65,6	61,5	63,1	55,3	55,6	46,6	47,7	34,4	33,2	71,3	72,3
Muškarci		65,2	66,7	65,6	66,6	72,1	73,9	68,5	70,5	76,1	76,0	58,1	59,5	54,0	52,6	77,2	78,2
Žene		51,4	52,9	43,7	45,2	55,6	57,4	54,5	55,8	34,4	35,2	35,1	35,8	14,6	14,1	65,4	66,4

Tržište rada, nastavak	Napomena	Crna Gora		Sjeverna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Osobe u dobi od 15 do 24 koje nisu zaposlene, ne školuju se niti stručno osposobljavaju, postotak stanovništva u toj dobnoj skupini		16,7	16,2	24,9	24,1	25,9	26,5	17,2	16,5	24,2	24,5	24,3	21,6	27,4	30,1	11,0	10,5
Osobe u dobi od 15 do 29 koje nisu zaposlene, ne školuju se niti stručno osposobljavaju, postotak stanovništva u toj dobnoj skupini		21,4	21,0	31,1	29,8	29,7	28,6	21,7	20,1	27,5	27,7	28,8	25,5	35,0	37,3	13,7	13,1
Zaposlenost po glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		7,9	8,0	16,2	15,7	38.2e	37.4e	17,2	15,9	19,4	18,4	18,9	15,7	4,4	3,5	4,7	4,5
Industrija (%)		9,5	9,9	22,5	22,6	12,5 e	12.7e	21,2	22,5	19,1	19,7	22,2	23,5	17,4	14,3	18,3	18,2
Građevinarstvo (%)		7,6	9,0	7,2	7,4	6,9 e	7.0e	4,1	4,4	7,4	6,9	7,3	8,7	12,9	11,9	6,6	6,7
Usluge (%)		75,0	73,1	53,2	52,9	42,4 e	42.9e	57,5	57,2	54,1	54,9	51,6	52,1	65,3	70,3	70,4	70,6
Zaposleni u javnom sektoru kao udio u ukupnom broju zaposlenih, osobe u dobi od 20 do 64 (%)	(2)	32,6	31,7	:	:	16,4 e	15,9 e	27,8	27,3	13,3	15,4	18,4	18,4	28,4	30,8	:	:
Zaposleni u privatnom sektoru kao udio u ukupnom broju zaposlenih, osobe u dobi od 20 do 64 (%)	(2)	45,1	63.2b	:	:	83,6 e	84.1e	72,2	72,7	86,7	84,6	81,6	81,6	71,6	69,2	:	:
Stope nezaposlenosti (% radne snage)																	
Ukupno	(1)	16,1	15,2	22,4	20,7	13,7 e	12.3e	13,6	12,8	10,9	10,9	20,7	18,5	30,3	29,4	8,2	7,3
Muškarci	(1)	15,4	15,3	22,7	21,3	14,6 e	12.7e	13,0	12,1	9,4	9,5	19,0	17,3	28,5	28,3	7,9	7,0
Žene	(1)	16,9	15,1	21,8	19,9	12,6 e	11.9e	14,4	13,8	13,9	13,8	23,3	20,5	36,4	33,3	8,5	7,6
Mladi u dobi od 15 do 24	(1)	31,7	29,4	46,7	45,4	31,9 e	28.3e	31,9	29,7	20,5	20,1	45,8	38,8	52,7	55,4	18,0	16,1
Dugoročno (> 12 mjeseci)	(1)	12,4	11,4	17,4	15,5	8,9 e	8.3e	8,2	7,6	2,4	2,5	17,0	15,2	21,7	17,2	3,8	3,2
Prosječne nominalne mjesečne plaće (u EUR)	(3)	510	511	372	395	365	397	544	580b	555	:	435	449	528	558	:	:

Obrazovanje	Napomena	Crna Gora		Sjeverna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje: postotak stanovništva u dobi od 18 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem koje nisu nastavile školovanje ili stručno osposobljavanje (%)		5,4	4,6	8,5	7,1	19,6	17,4	6,2	6,8	32,5	31,1	5,1	5,4	12,2	9,6	10,6	10,5
Javni izdaci za obrazovanje kao udio u BDP-u (%)		:	:	:	:	3,1 p	3,2p	3,7	3,6	4,2	4,2	:	:	4,4	4,5	:	:
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem, ukupno		4,9	3,9	9,3	8,1	:	:	6,8	7,5	42,8	41,4	6,1 u	6,5u	13,8	12,9	17,0	16,8
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem, muškarci		4,9	3,6	8,8	6,6	:	:	7,3	7,7	42,9	41,8	6,1 u	6,3 u	12,8	12,0	19,5	19,3
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s najviše nižim sekundarnim obrazovanjem, žene		4,9	4,2	9,8	9,7	:	:	6,3	7,3	42,7	41	6,2 u	6,6u	14,9	14,0	14,4	14,2
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s višim sekundarnim ili postsekundarnim netercijarnim obrazovanjem, ukupno		86,9	84,6	80,3	82,5	:	:	85,0	85,6	36,1	37,3	86,9	87,1	70,8	78,9	66,7	66,7
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s višim sekundarnim ili postsekundarnim netercijarnim obrazovanjem, muškarci		90,6	88,2	83,7	87	:	:	86,3	87,3	39,4	40,2	89,4	89,4	74,2	81,0	67,4	67,4
Postotak stanovništva u dobi od 20 do 24 s višim sekundarnim ili postsekundarnim netercijarnim obrazovanjem, žene		82,9	80,7	76,7	77,8	:	:	83,5	83,8	32,9	34,5	84,0	84,4	66,9	76,6	66,0	66,0
Postotak stanovništva u dobi od 30 do 34 s tercijarnim obrazovanjem, ukupno		34,0	32,4	30,5	33,3	23,5 e	27,3e	31,4	32,8	27,3	28,8	23,8	23,5	21,8	20,9	38,4	39,3
Postotak stanovništva u dobi od 30 do 34 s tercijarnim obrazovanjem, muškarci		30,0	29,3	24,6	26,4	21,1 e	22,5e	25,4	26,4	28,6	30,2	19,4	18,8u	22,4	20,9	33,1	34,0

Postotak stanovništva u dobi od 30 do 34 s tercijskim obrazovanjem, žene		37,7	35,5	36,8	40,4	26,0 e	33.2e	37,6	39,4	26,0	27,4	28,4	28,4	21,2	20,8	43,8	44,7
--	--	------	------	------	------	--------	-------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Nacionalni računi	Napomena	Crna Gora		Sjeverna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Bruto domaći proizvod																	
U tekućim cijenama (u milijardama EUR)		4,3	4,7	10.0e	10.7p	11,6 p	12,8 e	39,2	42,9	754,9	652,5	16,0	16,8	6,4	6,7	13 046,8	13 484,8
Po stanovniku (u EUR)		6 910	7 490	4 840 e	5 150 p	4 020 p	4 460 e	5580	6140	9400	8 020	4 580	4 780 p	3 580 e	3 740 e	29 230	30 160
Prema standardima kupovne moći (PPS) po stanovniku		13 420	14 390	10 670 e	11 370 p	8 960 p	9 290 e	11 390	12 120	19 540	19 730	9 100	9 470 p	:	:	29 230	30 160
Prema standardima kupovne moći (PPS) po stanovniku, u odnosu na prosjek EU-a (EU-27 = 100)		45,9	47,7	36,5 e	37.7p	30.7p	30.8e	39,0	40,2	66,9	65,4	31,1	31.3p	:	:	-	-
Realna godišnja stopa promjene (u obujmu) u usporedbi s prethodnom godinom (%)		4,7	5,1	1,1	2.7p	3,8 p	4.1e	2,0	4,4	7,5	2,8	3,2	3,1	4,2	3,8	2,7	2,1
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		8,4	8,2	9,1	9.8p	21,8 p	21.0e	7,3	7,7	6,9	6,5	6,6	7,0	11,4	8,9	1,9	1,8
Industrija (%)		11,3	12,5	20,5	21.4p	12,8 p	13.9e	26,5	25,4	23,3	24,9	23,3	23,0	21,8	21,8	20,3	20,1
Građevinarstvo (%)		6,9	7,0	7,5	6.2p	10,5 p	10.4e	5,0	5,4	9,7	8,0	4,7	4,7	9,9	10,8	5,2	5,4
Usluge (%)		73,4	72,3	62,9	62.6p	54,9 p	54.7e	61,2	61,5	60,1	60,6	65,4	65,3	56,9	58,5	72,6	72,7

Platne bilance																	
Neto (priljev-odljev) izravna strana ulaganja (FDI) (u milijunima EUR)		484,3	322,5	180,0	603,7	993,8	1 022,2	2 418,1	3 187,9	7 277,2	:	329,7	428,3	212,0	:	28 665,4	36 000,0
Neto (priljev-odljev) izravna strana ulaganja (FDI) (% BDP-a)		11,3	6,9	1,8	5.6p	8.6p	8,0	6,2	7,4	1,0	:	2,1	2,6	3,3	:	0,2	0,3
Neto (priljev-odljev) izravna strana ulaganja (FDI) u odnosu na EU-27 (u milijunima EUR)		166,0	-61,9	78,9	290.0p	:	:	1 634,6	1 865,8	:	:	:	:	:	:	-	-
Neto (priljev-odljev) izravna strana ulaganja (FDI) u odnosu na EU-27 (% BDP-a)		3,9	-1,3	0,8	2.7p	:	:	4,2	4,4	:	:	:	:	:	:	-	-
Doznake kao % BDP-a		4,7	4,9	1,9	1,9 p	5.5p	5,2	7,6	8,0	0,0	0,0	8,4	8,2	11,8	11,9	0,1	0,1

Vanjska trgovina robom	Napomena	Crna Gora		Sjeverna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Udio izvoza u zemlje EU-27 prema vrijednosti u ukupnom izvozu (%)		33,4	43,0	79,7	80,3	77,0	75,9	65,7	67,0	40,9	43,3	70,4	72,2	22,0	27,4	-	-
Udio uvoza iz zemalja EU-27 prema vrijednosti u ukupnom uvozu (%)		46,4	47,1	52,8	52,9	60,8	60,0	57,5	55,9	33,6	32,9	60,0	59,7	42,3	42,7	-	-
Trgovinska bilanca (u milijunima EUR)		-1 932	-2 153	-1 818	-1 804	-2 622	-2 595	-3 194	-4 424	-67 771	-46 047	-3 646	-3 770	-2 669	-2 980	223 067	152 317
Međunarodna trgovina robom i uslugama u odnosu na BDP																	
Uvoz (% BDP-a)		64,5	66,7	69,0	73.2p	46,6 p	45.4e	57,1	59,3	29,3	30,6	56,4	56,9	52,5	55,6	44,1	45,0
Izvoz (% BDP-a)		41,1	42,9	55,1	60.6p	31,6 p	31.7e	50,5	50,8	24,8	29,5	40,1	41,4	26,7	26,4	48,5	49,2

Javne financije	Napomena	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
** Suficit opće države (+) / deficit (-) (%) (% BDP-a)		-5,7	-3,9	-2,7	-1,8	-2	-1,6	1,1	0.6e	-2,8	-2,8	2,6	1,6	:	:	-0,8	-0,4
** Dug opće države (% BDP-a)		64,2	70.9e	39,4	40,6	66,9	65,1	58,7	54.4e	28,2	30,4	36,1	40,8	16,6 e	17.1e	81,6	79,7

Financijski pokazatelji	Napomena	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Godišnja promjena maloprodajnih cijena (%)	(4)	2,8	2,9	2,1	2,3	3,2	1,8	3,3	2,0	11,1	16,3	0,8	1,4	1,5	1,1	1,6	1,8
** Privatni dug, konsolidirani, u odnosu na BDP (%)	(5)	:	:	:	:	:	:	:	:	13,9	:	3,2	3,4	:	:	134,7	133.2p
Ukupni vanjski dug u odnosu na BDP (%)		160,6	164,7	73,4	73.3p	68.7p	65,3	65,1	62,5	53,4	:	67,5	68,0	32,6	:	:	:
Ukupan dug u stranoj valuti u odnosu na BDP (%)	(6)	:	:	:	:	68,7	65,3	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kamatne stope na zaduživanje (jedna godina), godišnje (%)	(7)	6,81	6,36	3,75	3,00	5,98	5,66	5,00	4,25	18,12		3,88	3,52	6,83	6,65	:	:
Kamatne stope na depozite (jedna godina), godišnje (%)	(8)	0,69	0,56	0,25	0,15	0,75	0,73	2,00	1,75	13,53	:	0,06	0,05	1,04	1,31	:	:
Vrijednost deviznih rezervi (uključujući zlato) (u milijunima EUR)		847,2	1 049,8	2 336,3	2 867,1	2 995,9	3 399,0	9 961,6	11 261,8	95 361,6	:	5 427,0	5 944,1	683,4	:	:	:

Međunarodne rezerve – protuvrijednost u mjesecima uvoza	3,7	4,0	4,1	4,4	6,7	7,0	5,4	5,3	5,2	:	7,1	7,3	2,4	:	:	:
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	---	-----	-----	-----	---	---	---

Poslovanje	Napomena	Crna Gora		Sjeverna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Indeks industrijske proizvodnje (2015. = 100)		93,0	113,8	103,6	109,2	81,4	96,6	109,3	110,8	112,7	114,1	107,6	109,4	:	:	105,2	106,4
Infrastruktura	Napomena	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Gustoća željezničke mreže (pruge u prometu na 1 000 km ²)	(9)	18,4	18,4	27,4	27,4	12,2	12,2	48,6	48,1	13,3	13,5	20,0	20,0	30,9	30,9	48,2	47.9e
Dionice autocesta (u kilometrima)		0z	0z	259	287	:	:	963	963	2 657	2 842	172	198	108	119	:	:
Energetika	Napomena	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.	2017.	2018.
Neto uvoz energije u odnosu na BDP		4,9	4,1	5,9	6,3	2,5	1,4	4,3	4,9	1,5	2,1	5,5	5,1	5,4	6,3	1,7	2,1

Izvor: Eurostat i statistička tijela na zapadnom Balkanu i u Turskoj

: = nije dostupno
b = prekid u seriji
e = procijenjena vrijednost
p = privremena vrijednost
z = nema ograničenja
u = nepouzđano
– = nije primjenjivo

* = Ovim nazivom ne dovode se u pitanje stajališta o statusu te je u skladu s rezolucijom UNSCR 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašavanju neovisnosti Kosova.
** = Podaci o državnom deficitu i dugu država proširenja objavljeni su u skladu s primljenim podacima te bez provjere njihove kvalitete i pridržavanja pravila Europskog sustava računa (ESA).

Bilješke:

- (1) Turska: podaci o nezaposlenosti temelje se na kriteriju od četiri tjedna uz kriterij korištenja isključivo aktivnih metoda traženja posla.
- (2) Bosna i Hercegovina: javni sektor uključuje NACE Rev. 2 odjeljke O, P i Q, dok privatni sektor uključuje ostale odjeljke NACE.
Crna Gora: nisu uključene nevladine organizacije; podaci za 2017. odnose se na udio zaposlenih (u javnom i privatnom sektoru) u odnosu na ukupni broj zaposlenih.
- (3) Bosna i Hercegovina: neto dohodak.
Srbija: 2017., plaće isplaćene zaposlenicima pravnih osoba i obrta; 2018., ukupni iznos obračunatih primanja po zaposleniku u ekvivalentu punoga radnog vremena.
- (4) Harmonizirani indeks maloprodajnih cijena osim za Bosnu i Hercegovinu.
- (5) Bosna i Hercegovina: podaci za monetarne financijske institucije; 2018., u odnosu na BDP za 2017.
Turska: dužnički vrijednosni papiri i zajmovi.
- (6) Albanija: vanjski dug (uključujući izravna strana ulaganja).
- (7) Albanija: prosječna ponderirana stopa primijenjena na nove zajmove na 12 mjeseci tijekom odgovarajućeg mjeseca i s dospijecom u roku od 12 mjeseci.
Bosna i Hercegovina: kratkoročne stope na zaduživanje u nacionalnoj valuti odobrene nefinancijskim društvima (ponderirani prosjek); 2018., podaci za studeni.
Crna Gora: ponderirana prosječna efektivna kamatna stopa, na nepodmirene iznose, godišnje.
Sjeverna Makedonija: kraj godine (31. prosinca).
- (8) Albanija: kamatna stopa na depozite predstavlja ponderiranu prosječnu stopu za nove depozite tijekom odgovarajućeg mjeseca s dospijecom od 12 mjeseci.
Bosna i Hercegovina: stope na depozite po viđenju u nacionalnoj valuti kućanstava (ponderirani prosjek); 2018., podaci za studeni.
Crna Gora: ponderirana prosječna efektivna kamatna stopa, na nepodmirene iznose, godišnje.
Sjeverna Makedonija: kraj godine (31. prosinca).
- (9) Srbija: podcjenjuje se s obzirom na to da je gustoća izračunana u odnosu na ukupnu površinu (uključujući kopnene vode), a ne na kopnenu površinu.
Turska: samo glavne pruge.